

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

Katedra primární pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Spolupráce mezi mateřskou školou, základní školou a rodinou

Cooperation between kindergarten, primary school and family

Eva Malá

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Helena Hejlová, Ph.D.

Studijní program: Učitelství pro základní školy

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň základní školy

2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Spolupráce mezi mateřskou školou, základní školou a rodinou vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 18. dubna 2017

Podpis:

Poděkování

Děkuji PhDr. Heleně Hejlové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a vstřícnost při konzultacích a zpracovávání této diplomové práce. Další poděkování patří celé mé rodině za její podporu a trpělivost po dobu studia.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá formami spolupráce mezi mateřskou školou, základní školou a rodinou v přípravě dětí a jejich rodiny na bezproblémový přechod do základního vzdělávání. V teoretické části charakterizují prolínání předškolního a primárního vzdělávání, zaměřuji se na hlubší uchopení tématu souvisejícího se zralostí a připraveností dětí pro vstup do školy. Dále upozorňuji na možná rizika, která mohou při přestupu do základní školy nastat a poukazuji na spolupráci rodiny a školy v kurikulárních dokumentech. V empirické části se prostřednictvím akčního výzkumu a na základě rozhovorů s učitelkami prvních tříd snažím odpovědět na otázky, za jakých podmínek má spolupráce mezi mateřskou školou, základní školou a rodinou pozitivní vliv při přestupu do základního vzdělávání a na počáteční adaptaci v novém prostředí. Popisují efektivní metody spolupráce, které přispívají k plynulému vstupu dětí do školy, a uvádím možnosti, jak dostatečně informovat rodiče o možných potížích, které mohou v určitých situacích nastat. Přínos této práce spatřuji především ve shromáždění efektivních metod spolupráce, které v praxi fungují a podporují nejen dítě, ale i rodinu při zvládnutí nových situací spojených s přechodem do základní školy, které jsou důležitou součástí jejich života.

Klíčová slova

mateřská škola, základní škola, rodina, spolupráce, příprava na základní školu, adaptace, akční výzkum

Abstract

This thesis is centered on the subject of the form of cooperation between the kindergarten, the primary school and the family to prepare the children and their families for the least problematic transition into primary level education. The theoretical part of the thesis is characterised as focusing on the confluence of pre-school education and primary school education and in particular in this section I measure the depth of understanding of the topic of preparing children for entering schooling. Subsequently I bring attention to the possible risks which can appear when a child starts primary school and I look into the cooperation of the family and the school in the curriculum documentation. In the practical part of the thesis the basis is action research from actual dialogues with teachers who teach the first grades, I attempt to uncover which classifications of cooperation between the kindergarten, primary school and family will have the most positive effect on enabling the smoothest transition to the new environment. I described effective methods of cooperation which will encourage the smoothest induction of children to the new school, and I mention the possibilities of how to inform the family of possible challenges which can appear in certain circumstances.

Keywords

kindergarten, primary school, family, cooperation, preparing for primary school, adaptation, action research

Obsah

I.	TEORETICKÁ ČÁST	
1	Úvod	9
2	Předškolní a primární vzdělávání	11
2.1	Předškolní a primární vzdělávání v legislativě	12
2.2	Současné pojetí a cíle předškolního vzdělávání	13
2.2.1	Typy mateřských škol.....	14
2.2.2	Předškolní výchova v rodině	20
2.3	Současné pojetí a cíle primárního vzdělávání.....	21
2.4	Shrnutí kapitoly.....	22
3	Spolupráce MŠ, ZŠ a rodiny v souvislosti s přípravou dětí pro vstup do ZŠ.....	24
3.1	Spolupráce v kurikulu	25
3.2	Spolupráce MŠ při přípravě na školu	26
3.3	Spolupráce ze strany ZŠ	27
3.4	Zápis do první třídy.....	28
3.4.1	Odklad školní docházky	30
3.5	Přípravné třídy	32
3.6	Vliv rodinné výchovy	33
3.7	Shrnutí kapitoly.....	37
4	Vývojový mezník dítěte jako hledisko nástupu do školy	38
4.1	Typické znaky dětí před nástupem do školy.....	38
4.1.1	Kognitivní vývoj.....	38
4.1.2	Pracovní předpoklady a návyky	39
4.1.3	Emocionální a sociální vývoj	40
4.2	Pedagogická diagnostika školní zralosti a připravenosti	41
4.2.1	Metody pedagogické diagnostiky.....	41

4.2.2	Školní zralost	42
4.2.3	Školní připravenost.....	43
4.3	Adaptační období jako specifické období v primárním vzdělávání	44
4.3.1	Adaptační obtíže	45
4.4	Shrnutí kapitoly.....	46
II. EMPIRICKÁ ČÁST		
5	Vymezení problému a cíle výzkumného šetření	48
5.1	Cíle a úkoly.....	48
5.2	Metodologie výzkumu	48
6	Akční učitelský výzkum	50
6.1	Charakteristika Základní školy Velké Popovice.....	50
6.2	Charakteristika Mateřské školy Velké Popovice	51
6.3	Realizace akčního výzkumu	52
6.3.1	Podzimní návštěva v základní škole.....	53
6.3.2	Školákem nanečisto	54
6.3.3	Čerti a Mikuláš	56
6.3.4	Vánoční zpívání.....	57
6.3.5	Schůzka pro rodiče předškoláků v mateřské škole.....	58
6.3.6	Pozvání předškoláků k zápisu.....	59
6.3.7	Zápis do první třídy	60
6.3.8	Kurz grafomotoriky	62
6.3.9	„Ponožkový pes“ – samostatný projekt	63
6.3.10	Předškoláci v 1. třídě	64
6.3.11	Čarodějnické setkání.....	65
6.3.12	Spolupráce se Základní uměleckou školou	65
6.3.13	Dětský den	66

6.3.14	Přípravná třída	67
6.3.15	Schůzka pro rodiče přijatých žáků do 1. třídy	68
6.3.16	První den školákem	69
6.4	Vyhodnocení akčního výzkumu	71
7	Zkušenosti týkající se oblasti spolupráce MŠ, ZŠ a rodiny	73
7.1	Výzkumný vzorek	73
7.1.1	Charakteristika vybraných základních škol	73
7.2	Interpretace rozhovorů s učitelkami základních škol	74
7.3	Tematický okruh - formy spolupráce s mateřskou školou a rodiči:	75
7.3.1	Výsledky šetření z hlediska forem spolupráce	81
7.4	Tematický okruh - vzájemná informovanost mezi školami a rodinou:	82
7.4.1	Výsledky šetření ve vztahu k vzájemné informovanosti	85
7.5	Tematický okruh - podmínky vzájemné spolupráce	86
7.5.1	Výsledky šetření ve vztahu k podmínkám spolupráce	88
7.6	Návrhy dalších forem spolupráce	89
7.7	Shrnutí rozhovorů s učitelkami prvních tříd	90
8	ZÁVĚR	91
9	Seznam použitých informačních zdrojů	93
10	Seznam příloh	97

1 Úvod

Přechod dítěte z předškolního vzdělávání do základní školy je považován za velmi náročné až zlomové období. Vstup do nové situace, nového prostředí školy znamená pro dítě i nutnost řešit nové úkoly. To stimuluje stávající dispozice k dalšímu rozvoji a umožňuje dítěti lepší adaptaci, hlubší porozumění i rychlejší orientaci v prostředí školy. Abychom dokázali děti přichystat na tento důležitý krok v životě a nedošlo k jejich selhání v důsledku malé připravenosti nebo špatné psychické odolnosti, je nutná spolupráce mateřské školy, základní školy i rodiny.

V poslední době je spolupráci mezi školou a rodinou věnována velká pozornost. Sama vnímám problematiku spolupráce ve své profesi za velmi důležitou. Autoři, kteří, se touto problematikou zabývají, jako např. Čapek (2013), Krejčová, Kargerová (2011), se zaměřují na vzájemné vztahy mezi školou a rodinou. Bylo napsáno již několik diplomových prací týkajících se spolupráce rodiny a školy, popřípadě spolupráce mezi základní školou a mateřskou školou. Chybí pohled na toto téma z hlediska komplexnějšího, tedy propojení mateřské školy, základní školy a rodiny.

Jako učitelka první třídy vidím, jak je nezbytné připravit dětem takové podmínky pro přechod do školy, aby byl pro ně co nejpřirozenější a děti již do ní vstupovaly s příznivým postojem nejen k učení, ale ke škole jako celku. Tento postoj dětem vštěpují zvláště rodiče, ale i mateřská škola by měla děti na vstup do první třídy systematicky připravovat. Základní škola by naopak měla poskytnout důležité informace týkající se požadavků na dítě v 1. třídě.

Vzájemnou spolupráci učitelů mateřské školy, základní školy a rodiny lze předejít různým pochybnostem, které mohou nastat, pokud nefunguje otevřená komunikace a oboustranná důvěra. Učitel by měl znát rodinné prostředí dítěte a včas podchytit neobvyklé dění v rodině, které může zapříčinit adaptační obtíže ve škole, neúspěšnost nebo špatný psychický stav. Rodiče by měli důvěřovat učiteli, jako odborníkovi ve svém oboru a uvědomit si, že mu jde především o zdravý rozvoj dítěte, stejně jako jim.

Cílem předkládané práce je popsat na základě empirického šetření a teoretických východisek osvědčené formy spolupráce a vzájemné komunikace mezi mateřskou školou, základní školou a rodinou. Uvést zkušenosti z běžných základních škol, které usnadňují přechod z mateřské školy do základní školy dětem i jejich rodičům a umožňují jim tak

snazší adaptaci na nové prostředí. Zjistit, jaké formy spolupráce se jeví jako nejefektivnější a za jakých podmínek lze vzájemnou spolupráci prohloubit.

I. TEORETICKÁ ČÁST

2 Předškolní a primární vzdělávání

Předškolní vzdělávání a následné primární vzdělávání doplňují výchovnou funkci rodiny. Naplňují tak individualizovaný rozvoj všech stránek osobnosti dítěte a zajišťují uspokojování jeho potřeb. Vzhledem k tomu, že mateřská škola bezprostředně navazuje na rodinnou výchovu, měla by dítěti zajistit především pocit jistoty a bezpečí, rozvíjet sociální a citové vazby a samozřejmě vytvářet neustálé příležitosti pro učení a poznávání. Soužití v kolektivu s ostatními vrstevníky umožňuje dětem naučit se žít i podle jiných pravidel, která jsou odlišná od soužití v rodině. Dále se naučí odpoutat se od rodiny a přijímat i jiné autority, než jsou rodiče a rodinní příslušníci. Učí se vyjádřit svůj názor, respektovat autoritu jiného dospělého. Veškeré úsilí mateřské školy by mělo vést k tomu, aby pomohlo dětem připravit se na důležitý krok v jejich životě, tedy na přechod z mateřské do základní školy a bezproblémově se zapojit do vzdělávacího procesu. To znamená, přichystat jim takové podmínky, aby nedošlo například ke zklamání v důsledku malé připravenosti, úzkosti z nového prostředí, nebo dokonce z nezralosti ke školnímu vzdělávání. Od mateřské školy, kterou děti navštěvují, rodiče očekávají přípravu dětí na vstup do školy. Stejně nároky mají i učitelé základních škol, kteří předpokládají, že budou děti vybaveny základními kompetencemi budoucího školáka.

Společným úkolem školy a rodiny je rozpoznat u dětí jejich silné a slabé stránky. Rozvíjením silných stránek můžeme podporovat jejich talent a nadání a v určitých činnostech posilovat jistotu a sebevědomí, které jsou podstatné pro vstup do školy. „*Vývoj jedince je individuální, každé dítě je jiné a ve vyžívání jednotlivých oblastí může být značný rozdíl; děti se odlišují také v tom, že jinak reagují na podněty, jinak získávají zkušenosti, jinak nabývají dovednosti, vědomosti.* (Bednářová, Šmardová, 2008, s. 2)

Aktuální otázkou současného způsobu života dnešních dětí se zabývá Opravilová (2013). Je důležité zamyslet se nad tím, co považovat za rozhodující v rozvoji a vzdělávání dítěte. Ačkoliv představy o naplňování cílů jsou téměř shodné pro mateřskou školu, základní školu i pro rodinu, je nutné je neustále prověřovat. Všem jde o harmonický rozvoj dítěte po stránce fyzické, psychické, sociální i estetické a kulturní. Vychovávat a vzdělávat jedince v souladu s jeho individuálními dispozicemi a záměrně jej připravovat do budoucího občanského a pracovního života. Především názory rodičů na požadavky ve

výchově a vzdělávání se mohou velmi lišit od názorů pedagogů a psychologů. Není pochyb o tom, že právě postoj rodičů ke vzdělání dětí, ke spolupráci se školou značně ovlivňují vztah dítěte ke škole.

2.1 Předškolní a primární vzdělávání v legislativě

Předškolní a primární vzdělávání ve školách a školských zařízeních upravuje školský zákon č. 561/2004 Sb. stanovuje podmínky, za nichž se vzdělávání a výchova uskutečňuje a vymezuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob.

Pro každý obor vzdělání, tedy i pro obor předškolní a základní, existují rámcové vzdělávací programy. Rámcové vzdělávací programy vymezují povinný obsah, rozsah, stanoví konkrétní cíle, formy a délku vzdělávání. Určuje vzdělávací podmínky průběhu a ukončování vzdělávání a zásady pro tvorbu školních vzdělávacích programů, jakož i podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a nezbytné materiální, personální a organizační podmínky.

Podle školního vzdělávacího programu, který vydává ředitel, se uskutečňuje vzdělávání v jednotlivé škole a školském zařízení. Stanoví zejména konkrétní cíle vzdělávání, délku, formy, obsah a časový plán vzdělávání, podmínky přijímání uchazečů, průběhu a ukončování vzdělávání, včetně podmínek pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Povinné vzdělávání dětí jeden rok před nástupem do školy je ve školském zákoně č.561/2004 Sb. zakotveno s účinností od 1. ledna 2017. Změna se bude fakticky realizovat od 1. září 2017. Do § 34 odst. 1 Školského zákona se doplňuje věta: *„Od počátku školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne pátého roku věku, do zahájení povinné školní docházky dítěte, je předškolní vzdělávání povinné, není – li dále stanoveno jinak.“* Předškolní vzdělávání bude povinné minimálně 1 školní rok, popřípadě 2 roky u dětí s odkladem povinné školní docházky. Tato legislativní změna vychází především z potřeb pomoci dětem, kterým se rodiče nevěnují tak, aby se rozvíjely přiměřeně svému věku.

Hlavním úkolem předškolního vzdělávání je připravit děti na vstup do základní školy. *„Předškolní vzdělávání podporuje rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku, podílí se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení základních*

pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. Předškolní vzdělávání vytváří základní předpoklady pro pokračování ve vzdělávání. Předškolní vzdělávání napomáhá vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání a poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami.“ (§ 33, odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb.)

Jak uvádí Kateřina Lánská (EDUin, ©27. 3. 2015), problematika dětí, které pocházejí z nedostatečně podnětného prostředí, se týká podle kvalifikovaných odhadů 4 - 5 %. Problém s vyhledáváním těchto dětí, by mohla vyřešit užší spolupráce s pediatry, kteří mapují při pravidelných kontrolách zdravotní stav dítěte od narození do tří let a jeho rodinné prostředí.

Podle úprav § 34 školského zákona je povinný předškolní rok podobný klasickému školnímu roku. Povinné předškolní vzdělávání se stanovuje v rozsahu nepřetržitých 4 hodin ve dnech, kdy je dána povinnost předškolního vzdělávání, mino období školních prázdnin. Nutná změna školního řádu souvisí také s upravením podmínek pro omlouvání a uvolňování dětí. Na žádost ředitele školy je zákonný zástupce povinen doložit důvody nepřítomnosti dítěte.

Základní vzdělávání směřuje k tomu, aby si žáci osvojili potřebné strategie učení a na jejich základě byli motivováni k celoživotnímu učení. Mělo by žáky učit tvořivě myslet a řešit přiměřené problémy, účinně komunikovat a spolupracovat. Důležitou součástí je také výchova k ochraně fyzického i duševního zdraví a zároveň i k péči o životní prostředí. Vést je k respektu a ohleduplnosti k jiným lidem, k odlišným kulturním a duchovním hodnotám.

2.2 Současné pojetí a cíle předškolního vzdělávání

Předškolní vzdělávání je organizováno v mateřských školách, jež navštěvují děti od 3 do zpravidla 6 let. Předností předškolního vzdělávání je „*odborné vedení dětí a cílevědomé vytváření vhodných podmínek pro jejich rozvoj a předškolní vzdělávání. V případě potřeby zde dochází ke kompenzaci nedostatků v uspokojování dítěte i v jeho rozvojové stimulaci.*“ (Národní program rozvoje vzdělávání v ČR, 2001, s. 45)

Předškolní vzdělávání doplňuje rodinnou výchovu a pomáhá dítěti zajistit prostředí s dostatkem všestranných podnětů, které přispívají k jeho všestrannému rozvoji a učení.

Má zajistit odbornou péči a plnit úkol diagnostický, zejména u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Pedagog by si měl uvědomovat individuální vzdělávací potřeby dítěte a při své práci vycházet z pozorování a z pedagogické diagnostiky. Měl by znát aktuální stav vývoje dítěte a jeho rozvojové a vzdělávací pokroky. *„Předškolní vzdělávání má usnadňovat dítěti jeho další životní i vzdělávací cestu. Jeho úkolem je proto rozvíjet osobnost dítěte, podporovat jeho tělesný rozvoj a zdraví, jeho osobní spokojenost a pohodu, napomáhat mu v chápání okolního světa a motivovat je k dalšímu poznávání a učení, stejně tak i učit dítě žít ve společnosti ostatních a přibližovat mu normy a hodnoty touto společností uznávané.“* (RVP PV, 2009, s. 7)

Cíle předškolního vzdělávání, obsah a podmínky vzdělávání, jsou závazné pro tvorbu školních vzdělávacích programů. Jsou určeny oblasti, kterých by se mělo vzdělávání dotýkat. Mateřské školy si samy tvoří ve svých programech konkrétní obsah vzdělávací nabídky, a dále jej rozpracovávají a konkretizují ve svých třídních programech. Dokument Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání doplňuje materiál *Konkretizované očekávané výstupy*, které zpřesňují jednotlivé očekávané výstupy považované za žádoucí na konci předškolního období. Jedná se o konkrétní činnosti a dovednosti, které by mělo dítě před zahájením školní docházky v základní škole dokázat. Dobré předpoklady pro pokračování ve vzdělávání, lze vytvářet tím, že budou maximálně podporovány individuální rozvojové možnosti dětí. To znamená, že každému dítěti bude umožněno dospět k optimálnímu rozvoji osobnosti a učení, která je pro něj dosažitelná v době, kdy opouští mateřskou školu. Aby návaznost a plynulý přechod dětí z předškolního zařízení do základní školy byl nenásilný, je nutné: *„aby základní škola, zejména v počátcích své práce s dítětem, s těmito přirozenými rozdíly ve vzdělávacích možnostech i výkonech dětí dostatečně počítala, brala v úvahu psychologická a didaktická specifika vzdělávání dětí této věkové skupiny a promítala tyto zřetely náležitě do svých forem a metod vzdělávání“* (RVP PV, 2009, s. 8).

2.2.1 Typy mateřských škol

Jeden z hlavních společných cílů předškolních zařízení je především příprava dětí na plynulý přechod do základní školy. *„Rodiče očekávají, že mateřská škola připraví dítě na vstup do základní školy, a učitelé základních škol předpokládají, že děti, které pravidelně navštěvovaly mateřskou školu, budou vybaveny základními kompetencemi*

budoucího školáka. Konkrétně to znamená, že tyto děti budou mít osvojeny základní dovednosti, návyky a znalosti, které jsou nutné pro úspěšný vstup do základní školy.“ (Kropáčková, 2008, s. 44)

Dítě přichází do základní školy z různých předškolních zařízení. Výběr mateřské školy ovlivňuje především to, jaké mají rodiče možnosti nebo jaké požadavky preferují. Někteří rodiče vybírají mateřskou školu z hlediska priorit, které škola upřednostňuje. Jedni chtějí dopřát svým dětem bezstarostné dětství, pro jiné jsou důležitá dětská práva, prestiž a úspěch dětí. Vzhledem k výše uvedeným změnám, které budou prakticky realizovány od září 2017, platí nové závazky pro předškolní zařízení, týkající se dětí v posledním roce předškolního vzdělávání. Mateřské školy musí naplňovat Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání a vybavit děti příslušnými znalostmi a dovednostmi, které jim umožní bezproblémový vstup do základní školy. Jestliže je dítě přijato do jiné mateřské školy než spádové, popř. soukromé, která je zapsána v rejstříku, je povinnost tuto skutečnost nahlásit spádové mateřské škole.

Uvádím zde příklady předškolních zařízení, které většinou respektují naplňování očekávaných výstupů vzdělávacího programu, ale společně s rodinou mohou vytvářet odlišné podmínky, za kterých předškolní vzdělávání probíhá.

Veřejné mateřské školy

Předškolní vzdělávání je organizováno v mateřských školách. Veřejné mateřské školy jsou zřízené státem. Péče v mateřských školách může mít provoz celodenní, polodenní, ale i internátní. Pokud mateřská škola podléhá školskému zákonu, má možnost získat finanční prostředky od státu. Takto vzniklý subjekt se zavazuje dodržováním vzdělávacího programu stanoveného ministerstvem školství, který by měl garantovat celkovou přípravu dětí pro přijetí do základní školy.

Mateřské školy mají vytvořený vlastní školní vzdělávací program podle Rámcově vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (RVP PV), jehož hlavními záměry jsou „*doplňovat rodinnou výchovu a v úzké vazbě na ni pomáhat zajistit dítěti prostředí s dostatkem mnohostranných a přiměřených podnětů k jeho aktivnímu rozvoji a učení. Předškolní vzdělávání má smysluplně obohacovat denní program dítěte v průběhu jeho předškolních let a poskytovat dítěti jeho odbornou péči.*“ (RVP PV, 2009, s. 7)

Rodiče vybírají veřejné mateřské školy především z hlediska dostupnosti, nízké finanční nákladnosti a očekávání všestranné připravenosti na základní školu.

Soukromé mateřské školy v režimu živnostenského zákona

Předškolní zařízení, které nejsou zařazeny do rejstříku škol a školských zařízení podléhají režimu živnostenského zákona. Jedná se o služby v rámci volné živnosti, oboru činnosti č. 72, živnost volná, příloha č. 4 k zákonu č. 455/1991 Sb. „*Mimoškolní výchova a vzdělávání, pořádání kurzů, školení, včetně lektorské činnosti*“. Konkrétní náplní této činnosti je výchova dětí nad tři roky věku v předškolních zařízeních, výuka v soukromých školách a zařízeních sloužících odbornému vzdělávání. Soukromé mateřské školy nemají povinnosti dodržovat přesné vzdělávací rámce Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Záleží na provozovateli, zda bude čerpat z Rámcově vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání a přizpůsobí si ho svým potřebám nebo se budou řídit požadavky rodičů například v oblasti rozvoje cizího jazyka či rozvoje jiné konkrétní dovednosti. V případě, že soukromá škola vzdělávací program respektuje, splňuje i podmínky pro vzdělávání dětí v roce povinné předškolní výchovy. To, že škola vychází rodičům vstříc, je jedním z důvodů, proč soukromou mateřskou školu vybírají. Rodiče jsou za to ochotni zaplatit vysoké školné a často děti dovážejí do vzdálenějších míst.

Církevní mateřské školy

Církevní mateřské školy mohou být státní i soukromé. Jsou zřízeny buď církevními právnickými osobami nebo městem či obcí. Jsou zapsány v rejstříku ministerstva školství a tím spadají pod školský zákon. Dostávají státní dotace na provoz podle normativů ve stejné výši jako školy veřejné a to přímo z MŠMT. Církevní mateřskou školu mohou navštěvovat i děti z nevěřících rodin. Náplň vzdělávacího programu se od běžných mateřských škol neliší. Jediným rozdílem je seznámení dětí zábavnou formou se základními náboženskými fakty. (Nejškolky, © 2016) Většina církevních mateřských škol má v programu cílenou přípravu dětí na vstup do základní školy. Pokud rodiče přípravu na školu vidí jako hlavní náplň předškolního vzdělávání, je dobré si tyto informace předem ověřit a seznámit se s konkrétním školním vzdělávacím programem určité školy. Církevní

školky obvykle úzce spolupracují s rodiči, informují je o výchově a vzdělávání jejich dětí a podávají dostatečné informace o zralosti a připravenosti předškoláků.

Lesní mateřská škola

Školský zákon 561/2004 Sb., §34, odstavec 9 definuje lesní mateřskou školu takto: *„Za lesní mateřskou školu se považuje mateřská škola, ve které vzdělávání probíhá především ve venkovních prostorách mimo zázemí lesní mateřské školy, které slouží pouze k příležitostnému pobytu. Zázemí lesní mateřské školy nesmí být stavbou.“* Jedná se o alternativu ke klasickému předškolnímu vzdělávání. Škola pracuje na základě Školního vzdělávacího programu, který vychází z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. Hlavním smyslem lesní mateřské školy je podle Vošahlíkové (2012) pobyt dětí v přírodě, vývoj v oblasti hrubé a jemné motoriky, podpora zvědavosti, samostatnosti, kreativity a znalosti o přírodě. Vzdělávání probíhá mimo učebny, nejčastěji v prostředí lesa. Jejich zázemí má nejrůznější podoby. Většinou se jedná o jurty, chatky nebo marigotky. Součástí školního programu jsou návštěvy divadelních představení, muzeí a výstav.

Dětské skupiny

Ministerstvo práce a sociálních věcí připravilo ve spolupráci s ostatními příslušnými rezorty právní úmluvu pro zavedení nového typu služby hlídání a péče o dítě v dětské skupině. Zřízení dětské skupiny není finančně nákladné ani hygienicky náročné, tak jako vytvoření mateřské školy. Skupiny nedostávají žádné státní příspěvky ani dotace.

Cílem této služby je zvýšit místní i cenovou dostupnost služeb péče o dítě. Zákon č. 247/ 2014 Sb., o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině §2 zní: *„Službou péče o dítě v dětské skupině se pro účely tohoto zákona rozumí činnost provozovaná poskytovatelem služby péče o dítě v dětské skupině zapsaným do evidence poskytovatelů ve smyslu ustanovení §4 (dále jen „poskytovatel“), spočívající v pravidelné péči o dítě od jednoho roku věku do zahájení povinné školní docházky a umožňující docházku v rozsahu nejméně 6 hodin denně, která je poskytována mimo domácnost dítěte v kolektivu dětí a která je zaměřena na zajištění potřeb dítěte, na výchovu, rozvoj schopností, kulturních a hygienických návyků.“*

Rodiče vnímají výhodu skupiny především z toho důvodu, že zde mohou dítě umisťovat denně, nebo pouze konkrétní dny v týdnu. Dětské skupiny byly v minulých letech považovány za náhradní zařízení, přesto mohly alespoň částečně přispět k dostatečnému rozvoji dětí a přípravě na školní docházku. Otázkou zůstává, zda budou mít nyní v souvislosti s povinnou předškolní výchovou dostatečné podmínky na její uskutečnění.

Příklady alternativních mateřských škol

Rodiče mohou předškolní zařízení pro své děti volit také mezi alternativními mateřskými školami. „*Alternativní škola je obecný termín pokrývající všechny druhy škol (soukromé i státní, resp. veřejné), které mají jeden podstatný rys; odlišují se od hlavního proudu standardních (běžných, normálních) škol určité vzdělávací soustavy. Odlišnost může spočívat ve specifčnosti obsahu vzdělávání, organizace výuky, hodnocení vzdělávacích výsledků žáka aj. Pojem alternativní škola nelze tedy vztahovat pouze k soukromým školám, resp. k typu zřizovatele školy, protože nestandardní mohou být i některé školy státní.*“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 16 - 17)

Jako příklady alternativních mateřských škol jsou zde uvedeny ty, které úzce spolupracují s rodinou a v jejich zájmu je úspěšné zvládnutí nástupu do 1. třídy.

Mateřská škola Montessori

Vzdělávací program Montessori, schválený ministerstvem školství, je alternativní vyučovací program pro předškolní výchovu, první i druhý stupeň základní školy. Mezi hlavní cíle mateřské školy Montessori, jak uvádí Průcha, Koťátková (2013), je pomoci dětem rozvíjet se ve svobodnou osobnost a prostřednictvím vlastní aktivní činnosti podpořit samostatnost dítěte. Respektovat jejich svobodnou volbu, vlastní tempo a iniciativu.

Dalším cílem je připravit pro děti takové prostředí, které bude plné didaktických materiálů, pomůcek a cvičení, které umožní dětem soustředit se, rozvíjet jejich znalosti a dovednosti. Pro práci v těchto mateřských školách je nutná dlouhodobá příprava učitelů. Učitel funguje jako pozorovatel, který sleduje, jaké má dítě potřeby. Jeho úkolem je pomoci dítěti zvolit správný materiál a upravit prostředí tak, aby konkrétní činnosti

vyhovovalo. „*Kromě mateřských škol se rozšířila i centra pro předškolní děti s touto orientací, v nichž však není dostatečně ověřováno skutečné uplatňování Montessori koncepce, jsou v režii rodičů. Základní školy Montessori navazují na mateřské školy, což zajišťuje návaznost tohoto alternativního programu.*“ (Průcha, Kořátková, 2013, s. 131)

Spolupráce s rodiči, v případě tohoto typu mateřské školy, je samozřejmostí. Rodiče mají možnost účastnit se různých akcí, jsou pro ně pořádány různé přednášky, workshopy a diskuse. Informace o pokrocích dítěte získávají při pololetních rozhovorech. Funkční spolupráce je dobrým předpokladem pro zvládnutí základní školy, zvláště v jejích počátcích. (Mšklíček, © 2016)

Mateřská škola se vzdělávacím programem *Začít spolu*

Předškolní program *Začít spolu* vychází z mezinárodního projektu *Step by step* a je zaměřený na vzdělávání dětí ve věku 3 až 6 let. Jednotlivé národní projekty sdružuje mezinárodní organizace International Step by Step Association (ISSA).

Jak uvádí Gardošová (2003) program *Začít spolu* klade důraz na zvláštní individuální potřeby dítěte a ctí zvyky a tradice každé rodiny, hlásí se ke kooperativnímu vyučování a pedagogickému konstruktivismu. Klade důraz na moderní vyučovací metody, hodnocení, podnětné prostředí, spolupráci s rodiči a další vzdělávání pedagogů. Program vychází z přesvědčení, že největší vliv na výchovu mají rodiče, kteří nesou zodpovědnost za jejich vzdělávání a další vývoj, proto mateřské školy úzce spolupracují s rodinami a snaží se používané výchovné a vzdělávací prvky v mateřských školách vnést do rodin dětí. Program *Začít spolu* je plně v souladu s požadavky Rámcově vzdělávacího programu pro předškolní i základní vzdělávání. V základních principech programu *Začít spolu* jsou podle Kargerové (2011) rodiče považováni za partnery pedagoga. Je od nich očekávána přímá účast ve vzdělávání dítěte. Jsou vítáni ve třídách a mohou se zapojit do každodenních činností.

Zdravá mateřská škola

V osmdesátých letech 20. století iniciovala Světová zdravotnická organizace (WHO) vznik dlouhodobého programu pro zlepšování zdravotního stavu obyvatel prostřednictvím školního vzdělávání. Za podpory Ministerstva zdravotnictví vytvořil

v devadesátých letech Státní zdravotní ústav český program *Zdravá mateřská škola*. Jak uvádí Průcha, Koťátková (2013), hlavním cílem je vést děti ke zdraví a praktickým dovednostem chránící zdraví a učit děti zdravému životnímu stylu. Učitelky mateřské školy podporující zdraví si uvědomují, že významnou etapou v životě dítěte je přechod na základní školu. Součástí školního vzdělávacího programu je plán týkající se nejen spolupráce s rodinou, ale také s blízkými základními školami. „ZMŠ usiluje o součinnost se základními školami v okolí, aby tím pomohla vytvářet podmínky pro nestresující, plynulý přechod dětí ze školy mateřské do 1. ročníku školy základní.“ (Havlíková, 1995. s. 110) Tato spolupráce napomáhá zajišťovat návaznost na výchovně vzdělávací práce v mateřské škole a prvním stupni základní školy.

Mateřská škola s programem Rodiče vítáni

Do programu *Rodiče vítáni* se mohou zapojit od 8. 2. 2015 i mateřské školy. Do té doby byl program otevřen pouze pro školy základní a osmiletá gymnázia. Značku Rodiče vítáni, mohou získat všechny školy v České republice, které splňují určitá kritéria. V certifikované škole mohou rodiče očekávat vstřícnou komunikaci, dostupné informace, respekt k nim i jejich dětem. Prostřednictvím získané značky vysílá škola směrem k rodičům signál, že jim na spolupráci s rodinou záleží a vnímají ji, jako neoddělitelnou součást při výchově a vzdělávání dítěte. Výsledkem dobrých vztahů mezi školou a rodinou je spokojenost dítěte ve škole. Značka *Rodiče vítáni* může rodině budoucích prvňáčků usnadnit výběr základní školy. (EDUin, ©18. 1. 2014) V případě, že děti přicházejí z prostředí mateřské školy, kde jsou rodiče zvyklí na spolupráci, bude tato spolupráce očekávána nejen rodiči, ale i učitelkami na základní škole a může tak přispět ke snazší adaptaci dítěte při vstupu do první třídy.

2.2.2 Předškolní výchova v rodině

Doposud mohly děti do základního vzdělávání přicházet z rodinného prostředí, aniž by navštěvovaly mateřskou školu. Podle řady odborníků se může jednat o problém v případě dětí, které pocházejí ze sociálně znevýhodněného prostředí. Rodiče si často neuvědomují, že tímto své děti výrazně handicapují. Takové děti většinou nejsou připraveny na vstup do základní školy a jejich znevýhodnění jim ztěžuje adaptaci na

povinnou školní docházku a vzdělávací šance. Důležitost předškolní výchovy byla zdůrazňována již v 80. letech „*V mateřské škole je rozumový rozvoj dětí plánovanou každodenní činností. Je třeba, aby rodiče poskytli stejnou výchovu i těm dětem, které do mateřské školy nechodí.*“ (Králíková, Singerová - Nečesaná, 1985, s. 17)

Od září roku 2017 dochází ke změně týkající se rodinné předškolní výchovy v souvislosti s uzákoněným povinným posledním rokem před vstupem do základní školy. Předškolní výchova probíhající výhradně v rodinném prostředí již nebude možná. Odborníci zabývající se touto problematikou, si slibují adekvátní zajištění přípravy 5letých dětí na zahájení povinné školní docházky a to zejména v případě dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí. Kvalifikované a systematické vzdělávání dětí od raného věku by mohlo zlepšit jejich vzdělávací šance a eliminovat některé potíže, která si děti přinášejí z rodinného prostředí.

Pokud bude rodič preferovat vzdělávání dítěte bez pravidelné docházky do mateřské školy, je nutné podle úprav §34 b Školského zákona č. 561/2004 Sb. vytvořit pro dítě individuální vzdělávání. Zákonní zástupci musí oznámení o individuálním vzdělávání nahlásit spádové mateřské škole nejpozději 3 měsíce před zahájením školního roku. Tedy nejpozději do konce května. Ředitel mateřské školy doporučí oblasti, v nichž se má dítě vzdělávat a které vychází z RVP PV. Naplňování individuálního vzdělávání ověřuje mateřská škola. Zákonný zástupce je povinen zajistit účast dítěte při ověřování očekávaných výstupů v jednotlivých oblastech. V případě, že se dítě nedostaví, ani po stanovení náhradního termínu, bude zahájeno správní řízení a ukončeno individuální vzdělávání.

2.3 Současné pojetí a cíle primárního vzdělávání

Základní vzdělávání je spojeno s povinností školní docházky, která se řídí §36 až §43 školského zákona a zajišťují ho základní školy. Primární vzdělávání navazuje na předškolní vzdělávání a na výchovu v rodině. „*Základní vzdělávání na 1. stupni usnadňuje svým pojetím přechod žáků z předškolního vzdělávání a rodinné péče do povinného, pravidelného a systematického vzdělávání. Je založeno na poznávání, respektování a rozvíjení individuálních potřeb, možností a zájmů každého žáka.*“ (Šulová a kol., 2014, s. 41)

Učitelky základních škol očekávají, že děti z předškolních zařízení budou do prvního ročníku přicházet připraveny především v oblastech motoriky a grafomotoriky, zrakového a sluchového vnímání, vnímání času a prostoru, řeči, matematických představ a sociálních dovedností. Přesto v posledních letech samy nabízejí spolupráci jak s rodiči, tak i s mateřskými školami, která by měla napomoci přechodu dětí do základního vzdělávání bez úzkosti a strachu. Předškoláci se důvěrněji seznámí s prostředím školy, učiteli, ale i staršími školáky. Rodiče mají přístup k většímu množství informací, které mohou přispět k osvětlení nejasností.

Pro realizaci základního vzdělávání byl vydán Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Cílem základního vzdělávání, jak je uvedeno v RVP ZV (2016) je, pomoci žákům utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence a poskytnout spolehlivý základ všeobecného vzdělávání, které je orientované zejména na situace blízké životu a na praktické jednání. Klíčové kompetence, rozvíjeny v období základního vzdělávání jsou: kompetence k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, komunikativní, občanské a pracovní. Kompetence se vzájemně prolínají a mají mezipředmětovou podobu. K jejich utváření a rozvíjení přispívá veškerý vzdělávací obsah i činnosti, které probíhají ve škole a směřují k osvojování očekávaných výstupů.

2.4 Shrnutí kapitoly

Souhrnem lze říci, že předškolní vzdělávání dětí je, hned po výchově v rodině, z hlediska jejich celkového rozvoje považováno za důležité. O tomto faktu vypovídá i skutečnost týkající se novely školského zákona, která ukládá povinnost předškolního vzdělávání pro 5 leté děti. Děti přicházejí do základní školy z různých předškolních zařízení. Rodiče i učitelky základních škol očekávají, že do školy budou chodit děti připravené. Výsledky analýzy potvrzují, že děti z uvedených mateřských škol, vycházejících z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní zařízení, tyto předpoklady mají, i když jim školní instituce společně s rodinou vytváří odlišné podmínky. Rodiče sami vybírají školy podle priorit, které upřednostňují. Například podle umístění školy, zaměření na rozvoj konkrétní oblasti, spolupráce rodiny se školou.

Z výše uvedených legislativních změn plyne, že učitelkám spádových mateřských škol přibudou nové administrativní povinnosti při tvorbě individuálních vzdělávacích plánů. Kladou si otázku vyplývající z nezkušenosti, jakým způsobem bude probíhat ověřování

úrovně dosažených očekávaných výstupů u dětí, jež nenavštěvují mateřskou školu. Je nutné zachovat pojetí předškolního vzdělávání a akceptovat přirozená vývojová specifika dětí tohoto věku a nesnažit se je připravovat do základní školy např. tím, že již v mateřských školách budou učit děti číst a počítat.

3 Spolupráce MŠ, ZŠ a rodiny v souvislosti s přípravou dětí pro vstup do ZŠ

Nejvýznamnějšími osobnostmi ve výchově a vzdělávání dítěte jsou rodiče a učitelé. Většina rodičů si uvědomuje význam především preprimárního a primárního vzdělávání jako formování a rozvíjení vztahu dítěte k učení, škole a také vzdělávání jako procesu, který dítě provází celým životem. Výchovně vzdělávací práce základní školy předpokládá přípravu dítěte v předškolním období a na těchto základech staví další vzdělávání. Dříve se vztahy mezi rodinou a školou omezovaly spíše na jednosměrný přenos informací. Většinou kontakty mezi školou a rodiči probíhaly pouze při řešení problémů, týkajících se např. chování nebo vzdělávacích výsledků dítěte. *„Teprve v sedmdesátých a v osmdesátých letech 20. století začali být rodiče vyzýváni k tomu, aby školní brány překračovali častěji a systematičtěji. Rodina dostávala postupně příležitost zapojovat se konstruktivně do učebních aktivit ve třídě, konzultovat s učiteli na neformální bázi a celkově hrát významnější roli ve vztahu ke školní výchově a vzdělání dětí.“* (Průcha, 2009, s. 319) Spolupráce s rodinou dnes představuje velmi významnou složku efektivit vzdělávání dětí. Hlavním úkolem školy je vytvořit pro rodiče takové podmínky partnerského vztahu, které jim umožňují spolurozhodovat o školním dění nad rámec běžných konzultací, prosazovat své zájmy a činit odpovědná rozhodnutí.

Optimální přípravu na školu zajišťuje systematická spolupráce rodiny a výchovné instituce. Je potřeba navázat mezi rodiči, předškolním a školním vzděláváním úzké vztahy, aby jejich očekávání vůči dítěti nebyla v rozporu a aby mezi domácím a školním prostředím existovaly především pozitivní vazby. Za důležité se považuje zapojení rodičů do vzdělávání malých dětí na preprimární a primární úrovni. Smyslem spolupráce mezi MŠ a ZŠ je plynulá návaznost předškolního a základního vzdělávání, usnadnit dětem a jejich rodičům snazší adaptaci na nové prostředí a socializační vývoj v nových specifických souvislostech. Pro zajištění efektivní spolupráce mezi rodinou, mateřskou a základní školou je nezbytnou podmínkou zájem a kreativita ze strany učitelů.

Existuje mnoho způsobů, které efektivně směřují k zapojení rodin do školního života. Každá škola by měla vytvořit takové podmínky, které by podporovaly pravidelné udržování kontaktu s nimi a nabízely rozmanité formy spolupráce. Stejně tak, jak uplatňuje škola individualizovaný přístup k dětem, tak i spolupráce s rodiči by měla mít takový prostor pro výběr spolupráce, který vyhovuje jejich možnostem a potřebám.

„Při efektivní spolupráci se rodina aktivně podílí na vzdělávání svého dítěte. Učitelé jsou zodpovědní za vytvoření kontaktu s rodinou a jeho pravidelném udržování. Komunikace mezi rodinou a školou napomáhá budování vzájemného pochopení a zabezpečuje větší shodu ve výchově a vzdělávání“ (Krejčová, 2005, s. 78)

3.1 Spolupráce v kurikulu

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha byl vydán Ministerstvem školství v roce 2001. Česká Bílá kniha je chápána jako systémový projekt, formulující myšlenková východiska, obecné záměry a rozvojové programy, které mají být směrodatné pro vývoj vzdělávací soustavy. (Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, Bílá kniha, 2001)

Dokument myslí na spolupráci s rodiči v podkapitole 6.1 týkající se prvního stupně základního vzdělávání. Spolupráci s rodiči vnímá jako důležitou, protože zůstávají v tomto období pro žáky největší autoritou a bez jejich pomoci je vzdělávání i řešení případných učebních problémů obtížnější. Závěrem 5. kapitoly předškolního vzdělávání je doporučena spolupráce s pedagogy předškolního vzdělávání, kteří svou odborností a dlouhodobou znalostí dítěte mohou přispět k rozhodování o zahájení či odkladu povinné školní docházky dítěte na základní škole.

Jak je uvedeno v Rámcově vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání v sedmé kapitole nazvané *Spoluúčast rodičů* (2004), je spolupráce na předškolním vzdělávání plně vyhovující za určitých podmínek. Spolupráce s rodiči by měla fungovat především na základě partnerství. Mezi pedagogy a rodiči by měla panovat oboustranná důvěra a otevřenost, vstřícnost, porozumění, respekt a ochota spolupracovat. Pedagogové by měli porozumět potřebám jednotlivých dětí, tedy i jejich rodinám a umožnit jim podílet se na dění v mateřské škole, účastnit se různých programů a vstupovat do her svých dětí. Rodiče mají být pravidelně informováni o všem, co se mateřské škole děje. Mohou se spolupodílet při plánování programu mateřské školy a při řešení vzniklých problémů. Pedagogové pravidelně informují rodiče o prospívání a individuálních pokrocích jejich dítěte. Hledají společné postupy při výchově a vzdělávání. Pedagogové jsou diskrétní a zachovávají soukromí rodiny. Jednají s rodiči ohleduplně, taktně a s vědomím, že pracují s důvěrnými informacemi. Mateřská škola nabízí rodičům poradenský servis a různé osvětové aktivity, podporuje rodinnou výchovu a pomáhá rodičům v péči o dítě.

V současné době jsou mateřské školy rodičovské veřejnosti nakloněny. V některých mateřských školách ředitelé organizují dny otevřených dveří pro rodiče nebo dny tatínek. To jsou příležitosti, které vždycky děti potěší. Mohou se pochlubit se svými hračkami, popřípadě zapojit tatínky do her. Dále mateřské školy spolupracují např. s logopedy, poradenskými psychology, speciálními pedagogy nebo s učitelkami základní školy. *„Mateřská škola spolupracuje se zřizovatelem a dalšími orgány státní správy a samosprávy s nejbližší základní školou, případe i jinými organizacemi v místě mateřské školy a s odborníky poskytujícími pomoc zejména při řešení individuálních výchovných a vzdělávacích problémů dětí. (RVP PV, 2009, s. 35)*

Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV, 2016) stanovuje podmínky pro spolupráci školy a rodičů žáků v desáté kapitole nazvané Materiální, personální, hygienické a jiné podmínky pro uskutečňování RVP ZV. Každá škola by měla mít zaveden neustále aktualizovaný funkční systém informací směrem k žákům, k učitelům, vedení školy, zákonným zástupcům a panterům školy. Styk s rodiči žáků a jinou veřejností, seznamování se záměry školy, s cíli, hodnocením žáků, způsoby výuky a s pravidly školního života by měl být zprostředkován např. prostřednictvím školské rady. Vzdělávací strategie by měla být otevřená směrem k rodičům a ti by zároveň měli mít prostor pro vznik a fungování samosprávného orgánu. Důležité je, aby fungoval poradenský servis pro rodiče týkající se výchovných otázek a zároveň pedagogové měli k dispozici informace o jednotlivých žácích potřebné pro individuální formy vzdělávání. Zákonní zástupci by měli mít možnost účastnit se ve výuce a na výchovných a vzdělávacích činnostech organizovaných školou. Dalším cílem tedy je vytváření společenských vztahů školy a veřejnosti. Pedagogičtí pracovníci by měli být ve směru k rodičům komunikativní. V případě potřeby by měla škola zajistit pro žáky a jejich rodiče odbornou pomoc – speciálního pedagoga, psychologa, asistenta atd.

3.2 Spolupráce MŠ při přípravě na školu

Cílem předškolní přípravy dětí na školu rozhodně není naučit je základy čtení a psaní, ale zajistit maximální vyrovnaný rozvoj schopností, které umožňují, aby bylo dítě ve škole úspěšné. I když jsou děti systematicky připravovány na práci v 1. třídě, stále je součástí výchovy volná hra. Příprava se uskutečňuje v podstatě ve všech činnostech, které se během dne vyskytnou. Vedení dětí je nenásilné, přiměřené a z velké části vychází ze

zájmů a zkušeností dětí. Příprava na vstup do základní školy by měla v dětech probouzet radost z objevování, dosažení vytyčeného cíle a touhu po poznání. Činnosti jsou zaměřeny na rozvíjení dovedností, které jsou důležité pro vstup do školy, jiné jsou spíše komplexnější a rozvíjí dítě všestranněji. Mnohé aktivity přispívají k rozvoji fantazie, sebevědomí, sebeovládání, smyslu pro povinnost a kooperaci.

Rodiče se často pedagogů předškolních zařízení dotazují, co by měly děti před vstupem do školy umět, co je důležité v tomto věku rozvíjet. Práním všech je vytvořit pro děti takové podmínky, aby pro ně byl start ve škole co nejpříjemnější. Abychom mohli dítěti zabezpečit jeho potřeby co nejlépe, jak uvádějí Bednářová, Šmardová (2008), musíme je nejdříve poznat. Musíme vycházet z toho, jaké dítě je, co už umí a zná, rozpoznat jeho silné a slabé stránky a je nezbytné se orientovat v jeho možnostech a potřebách. Zkoumání jedince je předmětem pedagogické diagnostiky. Poznatky získané z pedagogické diagnostiky mohou v užší spolupráci s mateřskou a základní školou být pro rodinu rozhodující před vstupem předškoláka do základní školy a v počátcích jeho adaptace na školní prostředí. Podrobněji o pedagogické diagnostice v kapitole 3.2.

Důležitým bodem spolupráce mezi mateřskou a základní školou je navození partnerských vztahů mezi pedagogickými pracovníky a vedením obou škol. Jedná se například o předávání zkušeností, příprava a plánování vzájemných projektů na podporu adaptace budoucích školáků.

3.3 Spolupráce ze strany ZŠ

Na základě vlastní zkušenosti a zkušenosti mých kolegů začíná spolupráce již v podzimních měsících, kdy děti z první třídy navštíví kamarády v mateřské škole, pochlubí se svou aktovkou, učebnicemi a ukážou, co se ve škole učí. Na oplátku děti ze školky navštíví prvňáčky ve školním prostředí, kde jim mohou předvést své čtenářské a písácké dovednosti. Předškoláci se seznámí s prostory školy, prohlédnou si výzdobu, některé místnosti jako jsou například tělocvična, družina, jídelna a seznámí se s panem školníkem nebo panem ředitelem. Podle podmínek škol jsou uskutečňovány společné školní akce, sportovní dopoledne, divadelní představení, oslavy Dne dětí pořádané staršími žáky základní školy. Podle Kropáčkové (2008) mají děti také možnost setkávat se ve společných kroužcích pořádaných základní školou (dramatická výchova, keramika...) Učitelky budoucích prvňáčků se setkávají s jejich rodiči na půdě mateřské školy již před

zápisem, seznamují je se školní zralostí, připraveností a požadavky základní školy. Zápis dětí do první třídy je další příležitostí pro seznámení s novým prostředím školy. V posledních letech na základních školách probíhá tzv. „škola nanečisto“, jedná se o několik setkání s přijatými prvňáčky.

Cílem je připravit děti hravou formou na vstup do školy, odbourat jejich obavy a strach z neznámého a také se věnovat rozvoji hrubé a jemné motoriky, prostorové orientaci, zrakovému a sluchovému vnímání, rozvoji řeči a základním matematickým představám.

3.4 Zápis do první třídy

Zápis dítěte do školy je důležitá životní událost. Vychází z ustanovení školského zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání ve znění pozdějších předpisů, kde je specifikován takto (§ 36 školského zákona ve znění účinném od 1. 1. 2017). „*Zákonný zástupce je povinen přihlásit dítě k zápisu k povinné školní docházce, a to v době od 1. dubna do 30. dubna kalendářního roku, v němž má dítě zahájit povinnou školní docházku.*“

Doposud probíhaly zápisy do první třídy v měsíci únoru. Posunutím tohoto termínu na měsíc duben by mělo dojít k nižšímu počtu odkladů školní docházky. Podle zkušených pedagogů děti v tomto období dosahují v krátkém časovém úseku viditelných pokroků ve svém tělesném, kognitivním, emocionálním i sociálním vývoji. Předpokládá se, že k zápisu budou chodit děti zralejší a připravenější.

Novela školského zákona reagovala nejen na množství odkladů školní docházky, ale zároveň by se mohlo zamezit problémům, které podle zkušeností pedagogů obou institucí vznikaly podle nastavení školského zákona platného v minulých letech. Docházelo k situacím, kdy bylo dítě přijato k základnímu vzdělávání, ale protože zároveň probíhalo správní řízení o odkladu školní docházky, muselo s ním být počítáno i v mateřské škole. Tento rozpor byl dán termínovými kolizemi, kdy byly zápisy do základních a mateřských škol a termínem do kdy se musí vyjádřit poradenské zařízení (PPP). Zápisy do prvních tříd probíhaly v termínech od 15. ledna do 15. února, poté následovalo 30 dní na rozhodnutí ředitele školy ve správním řízení o přijetí k základnímu vzdělávání. Pokud ředitel školy neměl podklady k rozhodnutí o odkladu, dítě k základnímu vzdělávání přijal. Zároveň rodiče podali žádost o odklad školní docházky, objednali se s dítětem na vyšetření do

pedagogicko-psychologické poradny, kde jsou objednáci lhůty velmi dlouhé. Doporučení k odkladu nebo naopak nástupu k základnímu vzdělávání byla poradna povinna vydat do 31. května. Zápisy do mateřské školy byly v první polovině dubna a při přičtení 30 dní na správní rozhodnutí pro ředitele mateřské školy je jasné, že se termíny překrývají. Ředitel mateřské školy byl ve velmi nepříjemné situaci. Čím více rodičů o odklad žádalo, tím vznikaly složitější situace pro ředitele mateřské školy. Teprve praxe ukáže, zda se novelou školského zákona podaří výše popsaný rozpor vyřešit, či nikoliv.

Termín zápisu vyhláší město nebo městská část ve dvou pracovních dnech. „K zápisu se musí dostavit děti, kterým bylo šest let od září do prosince minulého roku nebo jim bude šest let do konce srpna. Zápis je povinný i pro děti, které měly loni odklad povinné školní docházky.“ (Beníšková, 2007, s. 14) Děti očekávají, co se bude dít, a stejně tak rodiče s napětím čekají, zda bude jejich dítě uznáno jako školsky zralé, a zda bude, nebo nebude vyhověno jejich odkladu školní docházky (Matějček, Pokorná, 1998).

Cílem zápisu, jak uvádějí (Vágnerová, Klégrová, 2008), je zjistit jednak míru pozornosti, vnímání, soustředěnosti, orientační úroveň rozumových schopností a dalších základní dovedností důležitých pro úspěšný start ve škole. Z průběhu zápisu lze vypožorovat, zda není dítě příliš úzkostné nebo naopak příliš familiérní. Viditelné jsou i jeho schopnosti navazování sociálního kontaktu s cizí osobou, řečové a komunikační dovednosti.

Někdy se jedná o první kontakt dětí a rodičů s prostředím školy. Vzhledem k tomu, že zápis dítěte je příliš krátký, mohou nastat i pochybnosti, kdy nelze s určitostí poznat, zda je dítě na školu zralé. Může se stát, že dítě v určitou chvíli nevykazuje danou úroveň např. z důvodu únavy, přetížení, počínající nemoci, těšení se na jinou činnost nebo se v neznámém prostředí necítit bezpečně a může trpět trémou. Aby se v takových případech učitelé vyvarovali uspěchaným závěrům, navrhuji test školní zralosti. Těmto pochybnostem lze v některých případech předejít např. užší spoluprací s učitelkami mateřské školy, které znají každodenní projevy dítěte, jeho dovednosti, znalosti a sociální zralost. Ty mají možnost získávat údaje o dítěti za delší období, mohou sledovat jeho úspěchy, neúspěchy a reakce na různé situace.

Rodiče mohou zvolit zápis i bez přítomnosti svého dítěte, a pokud se jedná o řádný termín jeho přijetí a rodiče nežadají o odklad školní docházky, ředitel školy má povinnost dítě přijmout. Bez účasti dítěte a nedostatečných informací o jeho znalostech

a dovednostech ze strany rodičů a mateřské školy může být přijato dítě školsky nezralé. V takových případech může podle § 37 školského zákona č. 561/2004, Sb. odstavec 3 nastat situace, že „pokud se u žáka v prvním roce plnění povinné školní docházky projeví nedostatečná tělesná nebo duševní vyspělost k plnění povinné školní docházky, může ředitel školy se souhlasem zákonného zástupce žákovi dodatečně v průběhu prvního pololetí školního roku odložit začátek plnění povinné školní docházky na následující školní rok.“

Zápis do první třídy na školách probíhá různými způsoby. Kropáčková (2008) popisuje několik podob. Některé školy využívají modifikované testy školní připravenosti. Děti tyto úkoly plní zábavnou formou na jednotlivých stanovištích. Jindy se opírají o poznatky, které získají formou rozhovoru dítěte s učitelkou, často doplněného ještě jednoduchým testem školní zralosti. Z důvodu odbourání strachu a obav z nového prostředí se prostory, ve kterých probíhá zápis, přemění v pohádkovou říši, kde děti doprovázejí pohádkové postavy, jimiž mohou být učitelé nebo žáci z vyšších ročníků. Po splnění úkolů mohou získat poklad nebo třeba vysvobodit princeznu. Budoucí prvňáčci většinou obdrží pamětní listy a drobné dárky vyrobené dětmi ze základní školy.

Některé základní školy ještě rodičům nabízejí písemné materiály, které obsahují například informace a doporučení, v jakých oblastech je ještě dobré dítě lépe připravit.

3.4.1 Odklad školní docházky

O odkladu povinné školní docházky rozhoduje podle § 37 odst. 1 školského zákona 561/2004 Sb. ředitel školy. K písemné žádosti rodičů o odklad je nutné ještě doložit posouzení příslušného školského poradenského zařízení spolu s posudkem odborného lékaře nebo klinického psychologa. Kropáčková (2008) zdůrazňuje, že odklad školní docházky o jeden rok neznamena selhání dítěte, rodičů nebo předškolního zařízení. Odklad školní docházky dává dětem šanci ještě dozrát a později lépe zvládnout nároky školy. Většině dětí, u nichž byla zjištěna školní nezralost, nebo byly konstatovány nedostatky ve školní připravenosti, odklad školní docházky pomůže. Dále upozorňuje na zbytečné oddálení nástupu do školy. Jedná se např. o děti, které se vyvíjejí s problémy a jsou v péči specialistů. Někdy odklad školní docházky není řešením. V těchto případech je navržena integrace nebo pravidelné docházení do speciálního pedagogického zařízení.

Zelinková (2011) upozorňuje na rizikové děti, u kterých lze z jakýchkoliv důvodů předpokládat selhání ve škole. Týká se to především dětí sociálně slabších rodičů, z nepodnětného rodinného prostředí, národnostní minority, děti s poruchami řeči, děti ohrožené poruchami učení z důvodu dědičnosti apod. Je nutné těmto dětem věnovat speciální péči, tzn. vypracovat programy s cílem odstranit deficit ve vývoji jednotlivých oblastí a pomoci dítěti k úspěšnému startu do školy. Právě těmto rizikovým skupinám, pokud nenavštěvují mateřskou školu, by mohla být nabídnuta odborná pomoc mnohem dříve. Tato situace by se schválením povinného roku předškolního vzdělávání měla zlepšit. Pokud se tyto skutečnosti zjistí při zápisu, je dobré, aby rok odkladu nebyl zbytečně promarněn a byl věnován rozvoji konkrétních schopností a dovedností dítěte. Pro vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním jsou zřizovány přípravné třídy.

Vágnerová (1999) hovoří o sociální nepřipravenosti pro školu, která se může projevat např. nerespektováním učitele, ale i v celkovém přístupu k povinnostem. Dítě většinou nechápe význam a specifickou povinnost jednotlivých rolí. Například nedokáže přijmout roli učitele, jako autority s určitými pravomocemi, které je nutné respektovat. Děti, které jsou v socializačním vývoji opožděné, budou mít problémy nejen v adaptaci na školní prostředí, ale později se tyto nesnáze odrazí i ve školním výkonu. Další potíže, které mohou ovlivnit adaptaci dítěte na roli školáka, souvisejí s nedostatkem nebo poruchami řeči, které mohou vyvolat nepříznivé reakce okolí a projevit se odlišným postojem učitele k tomuto dítěti. Špatně mluvící dítě se často izoluje od ostatních, raději nemluví, aby nebylo v kolektivu zesměšněno. Tato sociální izolace může být opět výsledkem neúspěšnosti ve škole.

Velkou pomocí při rozhodování o odkladu školní docházky, mohou být zkušenosti pedagogové, kteří jsou s dítětem v každodenním kontaktu a často mohou rodiče upozornit, na základně pedagogické diagnostiky na nezralost dítěte. Naopak včasnou diagnostikou potíží dítěte může dojít k eliminování odkladů školní docházky.

Řada pedagogů vidí jako problém to, že byl zrušen termín, do kdy se musí pedagogicko-psychologická poradna vyjádřit. Podle §37novely školského zákona, rodiče mají k zápisu v dubnu přijít již s podklady pro odklad školní docházky. Neřeší ale situaci, kdy rodiče nejsou rozhodnutí. Zkušenosti ukazují, že mnoho rodičů jde k zápisu k základnímu vzdělávání nerozhodnutá a čeká radu od zkušených pedagogů. V případě, že se rodiče budou rozhodovat teprve během zápisu, který probíhá v měsíci dubnu, mohlo by opět dojít k prodloužení správního řízení. To znamená posunutí termínu vyšetření dítěte

v poradenském zařízení a čekání na vyjádření o odkladu školní docházky. Může se stát, a školy se toho obávají, že ještě ani na konci června nebude jasné, kolik odkladů školní docházky bude uděleno a kolik tedy bude otevřeno prvních tříd, zda bude otevřená přípravná třída. Přijímání do mateřské školy se tím také prodlouží.

3.5 Přípravné třídy

Předškolní vzdělávání napomáhá vyrovnávat nerovnosti ve vývoji dětí způsobované sociálně znevýhodněnými podmínkami jejich rodinného prostředí. Vzhledem k tomu, že děti z tohoto prostředí mateřskou školu nenavštěvují, nebo velmi krátce, nemohou být na vstup do školy dostatečně připravené a způsobilé. V takových případech jsou pro tyto děti zřizovány přípravné třídy při mateřských, speciálních nebo základních školách. Tyto třídy mohou využít i děti s odkladem školní docházky. Protože se jedná o vzdělávání dětí před započítáním povinné školní docházky, je východiskem pro práci v těchto třídách Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, ale časový rozsah je určen počtem vyučovacích hodin pro 1. ročník základního vzdělávání. Přípravné třídy by měly dětem pomoci získat včas dovednosti, které umožní dále se vzdělávat v běžných třídách základní školy. *„Jsou určeny k systematické přípravě těchto dětí na vstup do povinného vzdělávání v základní škole. Vzdělávací program, který děti absolvují v přípravné třídě, má sloužit k jejich snadnějšímu začlenění do vzdělávacího procesu, aby se tím předešlo případným neúspěšným začátkům ve školní docházce. Takové opatření má pro dítě podstatný význam, protože neúspěchy na počátku vzdělávací dráhy mohou nepříznivě ovlivnit další průběh vzdělávání a tím i jeho perspektivy v pracovním uplatnění i v dalším životě.“* (VÚP, 2007, s. 3)

V přípravných třídách mohou vyučovat jak aprobovaní učitelé pro mateřské školy, tak i učitelé pro školy základní. Velkou výhodou při tvorbě programu pro přípravnou třídu je vzájemná spolupráce učitelů mateřských a základních škol. Učitelé primárního vzdělávání se mohou inspirovat zkušenostmi z mateřských škol a pracovat obdobným způsobem jak uvádí na základě praxe VÚP (2007).

3.6 Vliv rodinné výchovy

Mateřské školy ovlivňují výchovu a vzdělávání jen částečně, hlavní odpovědnost spočívá především na rodině. Jak uvádí Helus (2007), rodina je základním životním prostředím dítěte. Nejen že dítě obklopuje, ale i se do něj promítá. Dívá se na sebe očima své rodiny, hodnotí své výkony a projevy. Dále zdůrazňuje, že rodina plní další důležitou funkci tím, že v dítěti zakládá, upevňuje a dále rozvíjí vědomí povinností, odpovědnosti, ohleduplnosti a úcty jako něco samozřejmého, co je neoddělitelnou součástí našeho života. Rodina je především prostředím, kde se děti mohou očekávat pomoc, radu a je útočištěm v situacích životní bezradnosti. Tato funkce má velký význam již při vstupu do školy, kdy je nutná podpora například při prvních nezdarech a neúspěších. Veškeré obavy a nejistoty se tak díky chápajícímu zázemí mnohem lépe překonávají.

Do postojů rodičů, kteří je dětem různým způsobem předávají, se především promítá hodnota školního vzdělávání a celkový význam školy. Například v rodině, kde dospělí s dětmi tráví více času, čtou jim knihy, navštěvují výstavy, divadla, muzea a další kulturní akce, děti chápou vzdělání jako dobré. *„Při dobré spolupráci s rodinou jsou prokázány dlouhodobé pozitivní účinky. Jedním z nich je podpora rozvoje kognitivní schopnosti dětí a jejich motivace, ale i například pozitivní vliv na postoje rodiny ke vzdělání. Okrajově souvisí spolupráce s rodiči také s kvalitnějšími interakcemi mezi rodiči a dětmi, což děti zvyhodňuje v průběhu dalšího, tedy primárního i sekundárního, vzdělávání.“* (Syslová, Borkovicová, Průcha, 2014, s. 26)

Rodiče, kteří podporují v dětech zdravou zvědavost a radují se z objeveného, je zároveň motivují k dalšímu zkoumání. Rodičovská pozornost a chvála, jak konstatuje Fontana (1997), je velkým motivačním zpevněním. Děti zjišťují, že věnovat se určitým činnostem, je vynikající způsob, jak získat chválu. Následkem toho se tyto činnosti stanou pevnou a samozřejmou součástí jejich chování, které se posunou i do dalších aktivit, které jsou složkou vzdělávacího procesu ve škole nebo získávání nových přátel.

Postavení dětí v rodině je v souvislosti s vysoko kladenými nároky rodičů na ně stále těžší. V současné době se velmi často setkáváme s velkým tlakem na děti předškolního věku a to ve smyslu jejich přípravy na základní školu a jejich úspěšnost v ní. Opravilová (2013) uvádí, že zvláště v předškolním věku je od dítěte požadováno vzorné a správné chování. Při vstupu do základní školy se očekává bezproblémové chování a téměř dokonalé dosahování výsledků. Rodiče se dostatečně zapojují do společného školního

života, bohužel postupem času s přibývajícími zkušenostmi se školou a postupného osamostatňování se tyto nároky na děti snižují. Rodiče se stoupajícími požadavky ve škole požadují po dětech disciplínu a výkonnost. Chtějí, aby se na svou budoucnost připravily, co nejlépe. Proto rodiče neváhají seznámit děti, již v batolecím věku, s počítačovými technologiemi, které v současné době jsou neodmyslitelnou součástí našeho života. Těm se tak do rukou dostávají mobilní telefony nebo tablety s dostupnými aplikacemi. Na trhu existují dostupné interaktivní programy vhodné pro děti již od jednoho roku. Jsou založeny na poutavých zvukových i grafických efektech, které se jednoduše ovládají. Stačí pouhé chaotické ťukání či klepání na displej, které dokáže děti zabavit i na úsek dlouhý 10 až 20 minut. Někteří rodiče tyto programy vnímají jako pomoc při rozvoji motoriky, myšlení a soustředění, jiní jako náhražku vlastní péče a chvíle volné pro svůj odpočinek.

Působení digitálních a počítačových her a internetových sdělení má podle Judytkové (2012) významný vliv i na podobu současných časopisů pro děti. To se projevuje v grafickém projevu, zpracování, v obsahu jednotlivých rubrik či článků a jazykovém vyjadřování. Není jednoduché vyznat se v periodikách, a proto je potřeba z velké části dlouhodobější vlastní sledování dětských tiskovin. Mezi periodiky mohou rodiče objevit i takové, které jsou specifické svým zaměřením na rozvoj percepce, nezbytných pro dovednosti předškoláků a začínajících školáků. Mezi ně patří např. *Pastelka*, *Sluníčko*, *Báječná školka*, *Kouzelná školka*, *Bořek Stavitel*, *Méd'a Pusík*, *Lokomotiva Tomáš*. V těchto časopisech najdeme množství grafomotorických cvičení, úlohy na rozvoj sluchového a zrakového vnímání, pozornosti, paměti a rozvoj slovní zásoby. Tyto časopisy jsou určeny pro věkovou kategorii 3 – 7 let a mohou dětem pomoci se zvládnutím dovedností nutných na počátku školní docházky. Do výchovy dětí nezasahují pouze rodiče, velmi intenzivně ji ovlivňují také média. Děti často vidí své vzory v hrdinech akčních filmů, genderově zaměřené reklamy nutí rodiče nakupovat zbytečné množství hraček, které ve své dokonalosti potlačují fantazii a představivost.

Většina rodičů svou roli cítí jako odpovědnou a chtějí dětem poskytnout nejlepší péči, zajistit jejich potřeby a umožnit jim jejich zájmy. Ne vždy se bohužel jedná o zájmy dětí, ale o požadavky rodičů, co by jejich dítě mělo zvládnout. Výuka cizího jazyka, zvláště anglického, již v předškolním věku je pro rodiče jedním z kritérií výběru mateřské školy a následně základní školy. Ačkoliv podle Rámcově vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (2016) je výuka anglického jazyka zahájena ve 3. ročníku, na tlak ze strany rodičů reagovalo mnoho škol, které výuku zařadily již od prvního ročníku. Nejen

výuka jazyka je vnímána rodinou jako prestižní, ale i výběr „správného“ zájmové kroužku. V posledních letech jsou vnímány jako atraktivní golfové a tenisové kluby a také vzrostl velký zájem o jezdecké školy. Děti jsou prakticky pod neustálým dozorem dospělého nebo ve sledované skupině. Opravilová (2013) poukazuje na časté obavy rodičů o bezpečnost a zdraví dětí. Zdroj sociálních zkušeností a komunikativních dovedností je namísto her v přírodním prostředí nahrazován v důsledku bezpečnosti organizovanými kontakty. S obavami o zdravý vývoj dítěte také souvisí zbytečné vyhledávání specialistů, psychologů, pediatrů, alergologů nebo speciálních pedagogů. Děti často podstupují řadu zbytečných vyšetření a užívají nadbytečné množství léků nebo potravinových doplňků.

Další obavy a úzkosti, které rodiče na děti přenášejí, mohou plynout z toho, že jejich dítě roli školáka nezvládne a nebude dostatečně připravené. Rodiče většinou předpokládají, že pokud dítě do školy přichází s určitými vědomostmi, bude ve škole úspěšnější. Děti do první třídy nastupují s odlišnými znalostmi a dovednostmi. Jsou děti, které již dokážou číst, jiné rozpoznají jen pár písmen a některé děti ještě písmena neznají žádná. (Krejčová, Kargerová, 2011) uvádějí, že tyto znalosti nejsou důvodem k vytváření závěrů o jejich schopnostech a budoucích potencích. *„Cílem předškolní přípravy totiž rozhodně není dítě předem naučit číst a psát, aby mu to pak ve škole pěkně šlo, ale zajistit především maximální a harmonický rozvoj schopností, které umožní, aby dítě bylo - až přijde čas - při výuce čtení, psaní a počítání bez větší námahy úspěšné.“* (Kutálková, 2010, s. 11)

Šulová (2014) se domnívá, že snahy o zrychlování vývoje dítěte a obohacování prostředí, ve kterém dítě žije, různými podněty, může mít občas i opačný následek. Jedná se například o přetížení dítěte, jehož důsledkem je vývojové opožďování, psychosomatické obtíže, ztráta zvědavosti, ztráta smysluplnosti světa, zvýšená míra neuroticismu a dokonce i deprese. V opačném případě jsou mezi rodiči ti, kteří spoléhají především na přirozené zrání dítěte, nekladou na děti téměř žádné nároky a preferují spokojenost dítěte. Často dítěti nedávají žádné hranice týkající se chování a zároveň neočekávají od dětí žádný výkon. Takový přístup s absencí kázně a mravního vedení dětem nástup do základního vzdělávání také příliš neusnadňuje. Děti mají potíže se zapojením do kolektivu, upřednostňují vlastní potřeby na úkor ostatních a často mají potíže se soustředěním a kázní. Rodiče velmi často z obav před nároky ve škole volí odklad povinné školní docházky nebo dokonce volí domácí vzdělávání. Opravilová (2013) zmiňuje, že symptomem současného dětství je považována tendence rodičů nevyžadovat od dítěte soustředěný výkon ani při běžných činnostech. Děti jsou méně připraveny na zvládání běžných úkolů. Jsou závislé na

pomoci dospělých a tu také předpokládají a berou ji jako samozřejmost. Děti žijí v prostředí, ať už ve škole nebo doma, které je hotové, tedy nemají potřebu se na jeho tvorbě nijak podílet.

Na jedné straně mají rodiče poměrně jasno v požadavcích na své děti a zároveň na vzdělávání dětí v předškolních i školních zařízeních, zároveň mívají velké pochyby ve vlastní výchově. Chybí jim intuice a vlastní instinkt, přirozené vnímání toho, co je pro jejich dítě správné a dobré. Často si v určitých výchovných momentech nevědí rady, a proto se v nejistých situacích uchylují k pomoci, kterou hledají především na sociálních sítích, které jsou pro ně nejlépe a nejrychleji dostupné. Existují také různé blogy v duchu rodičovských poraden. Rady o které rodiče žádají, nemusí být vždy z věrohodných zdrojů, často se mohou vzájemně lišit. Pro rodiče je ovšem velmi těžké se v tomto množství rad a informací orientovat. Od počátku devadesátých let až do současnosti vychází nepřehledné množství knih, časopisů, které se snaží bezradným rodičům radit, jak mají vychovávat své děti a pomáhat jim před vstupem a při vstupu do školy. Mezi tyto tituly patří např.: *Budeme mít prvňáčka* – Jana Kropáčková, *Jak pomáhat dětem při vstupu do školy* – Naděžda Verecká, *První třídou bez pláče* – Tereza Beníšková, *Dobrý start do školy* – Jean Andersonová, Susan Fichgrundová, Mary Lobascherová, *Význam domácí přípravy pro začínajícího školáka* – Lenka Šulová a kolektiv, *První třídou bez problémů* – Dana Kutálková, *Radosti a strasti* – Zdeněk Matějček, Marie Pokorná.

Bohužel i závislost na pedagogických či psychologických radách, týkajících se správné výchovy, jak uvádí Opravilová (2013), může být až nezdravá. A to především pokud vztah k dětem je budován na přísné racionalitě a je rezignováno na cit a spontánnost. Dítě má vyhovovat všem nárokům a možnost být nedokonalé není připuštěna. Dochází zde k opomíjení individuality dítěte.

Rodiče si často neuvědomují, že výchova a vzdělávání dětí má často hlubší kontext. Většinou vidí pouze úspěchy vlastních dětí, ale opomíjejí to, že by děti měly později své úspěchy ve společnosti směřovat ku prospěchu všech.

3.7 Shrnutí kapitoly

Z výše uvedených poznatků vyplývá nutnost spolupráce mateřské školy, základní školy a rodiny v souvislosti s přípravou dětí na vstup do základního vzdělávání. V posledních letech, samy základní školy přicházejí s nabídkou spolupráce, a nabízejí ji mateřským školám i rodičům budoucích školáků. Velký vliv na výchovu a vzdělávání má však především rodina. Postoj rodiny ke škole ovlivňuje vztah dítěte k povinnostem a školní práci. Rodiče, kteří dítě podporují v různých činnostech směřujících k objevování nových poznatků, vštěpují dětem, že vzdělávání je přirozené. Jiní kladou na děti příliš vysoké nároky nebo jim naopak nedávají žádné hranice. V takových případech může při nástupu do základního vzdělávání dojít k potížím spojeným s adaptací.

Zda bude posunutí zápisu do 1. třídy na měsíc duben důvodem pro snížení počtu odkladů školní docházky se uvidí až v nejbližších letech. Přesto zůstávají obavy týkající se prodloužení doby správního řízení o odkladu školní docházky. Právě v této situaci vidím úzkou spolupráci základní školy, mateřské školy a rodiny jako nevyhnutelnou. Poznání dítěte a včasná informovanost rodičů a vyhledání poradenského zařízení ještě před zápisem, může eliminovat možné problémy se správním řízením o přijetí do základního vzdělávání popř. o odkladu školní docházky a zároveň mohou být doporučeny další postupy při vzdělávání dítěte.

4 Vývojový mezník dítěte jako hledisko nástupu do školy

4.1 Typické znaky dětí před nástupem do školy

Přechod dítěte z mateřské školy do základní školy je velmi náročné až zlomové pro vývoj jeho psychiky. Proto je nutné popsat, jaké jsou charakteristické znaky, které je nutné brát v úvahu, abychom jim při vstupu do školy poskytl, co potřebují. Podle Vágnerové (2004) je předškolní věk typický stabilizací vlastní pozice ve světě, diferenciací ke světu. V poznání dítěte pomáhá jeho představivost, fantazijní zpracování informací, intuitivního uvažování, které ještě není regulováno logikou.

4.1.1 Kognitivní vývoj

Vývojem dítěte se dlouhodobě zabýval J. Piaget (1999), který kladl důraz na proces kognitivního zrání. Jedná se o kategorie jako je paměť, vnímání, učení, představivost a řeč. Proces zrání je v období nástupu do školy velmi individuální a záleží na rodině a předškolním zařízení, jaké podmínky pro tento rozvoj připraví.

Poznávání je v tomto věku zaměřeno na nejbližší svět a pravidla, která v něm platí. Nejde o kvalitativní proměnu poznávacích strategií, jak zdůrazňuje Vágnerová (2004), ale pouze se mění způsob, jakým dítě poznává. Způsob uvažování předškolních dětí je označováno jako období názorného intuitivního myšlení, je myšlenkově vázáno na to, co právě nazírá. Dítě se začíná zajímat o souvislosti okolního světa.

Šmardová, Bednářová (2007) uvádějí určité schopnosti a dovednosti v následujících oblastech.

V oblasti **zrakového vnímání** dítě v pěti letech pojmenovává základní barvy, postupně přidává i jednotlivé odstíny, názvy barev používá aktivně ve slovníku. Dokáže se orientovat ve složitějších obrázcích a odlišit v nich figuru a pozadí, je schopno vyhledat dva shodné objekty v řadě a identifikovat shodné a neshodné dvojice ve tvaru, detailu i postavení.

Pro **vnímání prostoru**, odhadu vzdálenosti a určení směru, je pro dítě důležitý pohyb. Pokud dítě často chodí na procházky, výlety a skládá z kostek prostorově uspořádané budovy, nemá většinou problém s pojmy nahoře, dole, nízko vysoko, vpředu, vzadu, první, poslední, před, za, vedle, vpravo, vlevo...

Mezi pátým a šestým rokem dítě dokáže přiřadit charakteristické činnosti pro části dne a dokáže pojmenovat i sled událostí. Ačkoliv představa o trvání delších časových úseků je ještě nejasná, začíná se orientovat ve dnech v týdnu a převážně správně používá termíny včera, dnes, zítra a dokáže k nim přiřadit konkrétní činnosti. **V představách o plynutí času** pomáhá dětem dodržování každodenního režimu.

Další oblast, která by v tomto věku měla být dobře vybudovaná ve všech rovinách je **řeč**. Dítě v předškolním věku by mělo již používat všechny slovní druhy, mluvit gramaticky správně a jeho slovní zásoba by měla dítěti umožnit vyjádřit své prožitky a myšlenky srozumitelně, smysluplně a souvisle. Také výslovnost by měla být správná.

Rozvoj sluchového vnímání je nutný po nástupu školní docházky pro správné čtení a psaní. Předškolní dítě by mělo zvládnout říci několik básniček, říkadel a rozpočítadel. Mělo by pozorně naslouchat čtenému textu a umět jej jednoduše reprodukovat. Vhodné je zařazení cvičení na rozlišení hlásek znělých a neznělých, sykavek, měkkých a tvrdých souhlásek a krátkých a dlouhých samohlásek. Dále je dobré rozvíjet analýzu a syntézu vět, slov a slabik. Zvyšovat sluchovou paměť a rozvíjet vnímání a reprodukci rytmu.

Základní matematické představy navazují na předchozí schopnosti a na motorické a zejména grafomotorické dovednosti. Tyto představy vznikají při manipulaci s předměty, získávání zkušeností s množstvím, odhadem velikosti a vzdálenosti. Předškolní dítě by mělo zvládnout počítat v oboru do šesti porozumět pojmu číslo a umět vyjmenovat základní geometrické tvary (kruh, čtverec, trojúhelník, obdélník). Je dobré vést dítě k třídění prvků podle barvy, velikosti, tvaru, ale i podle dalších kritérií a zaměřit se na aktivní používání pojmů, jako je např. jeden, nic, méně, více, stejně, o jeden více, o jeden méně, dohromady.

Učitelé mateřských škol mohou, na základě svých zkušeností a znalostí dítěte, rodičům doporučit náměty pro další rozvoj dítěte v určitých oblastech. Tato doporučení mohou dát i učitelé základních škol při zápisu.

4.1.2 Pracovní předpoklady a návyky

Předpoklady pro úspěšné zvládnutí školní vzdělávací činnosti jsou pracovní návyky. Dítě by mělo dokázat rozlišit hru od povinností. Při hrách je dalším požadavkem dodržování a respektování určitých pravidel. Zadané úkoly by se mělo dítě snažit plnit, ale

i si uvědomit, že je úkol nutné dokončit. K tomu je důležitá dostatečná záměrná koncentrace a smysl pro zodpovědnost. Jak popisuje Říčan a Krejčířová (2006), odpovídající psychomotorické tempo patří k pracovní zralosti dítěte. Tuto úmyslnou pozornost, věnovanou i podnětům, jež je svým charakterem samy o sobě nelákají, ačkoliv jsou označeny jako důležité, by měly děti vynaložit po určitý čas (alespoň 5-10 minut). Při přechodu od jedné činnosti ke druhé, např. při přípravě věcí do školy, či orientaci v učebnici je předpokládána přiměřená míra samostatnosti. K té mohou rodiče přispět zadáváním drobných domácích povinností, které je dítě schopné plnit.

4.1.3 Emocionální a sociální vývoj

Vágnerová (2004) uvádí, že emoční prožívání předškolních dětí je charakteristické větší stabilitou a vyrovnaností. Citové prožitky bývají intenzivní, často se střídá smích a pláč. Děti tohoto věku bývají častěji pozitivně laděné a negativních emočních reakcí ubývá.

Dítě, které je způsobilé pro školu by se mělo dokázat odpoutat na více hodin z emocionální vazby na matku, či jiného člena rodiny, na kterého je citově závislé. Dále by mělo být odolné vůči frustracím a především schopné přijmout i případné neúspěchy. Říčan, Krejčířová (2006) upozorňují také na přílišnou citlivost, která snadno vyvede dítě z míry. Různé obavy, strach, napětí a tréma mohou svazovat jeho výkonnost. Důležitá je také schopnost odložit bezprostřední plnění svých přání, *„Nezralost se projevuje větší dráždivostí, emoční labilitou a snadnější unavitelností. Takové dítě není dostatečně zralé, aby sneslo zátěž školní práce. Nezralost nervového systému funguje jako blokáda přijatelného uplatnění jeho rozumových schopností.“* (Vágnerová, 1999, s. 149)

Šporclová, Šulová (2014) charakterizují sociální zralost jako schopnost dítěte dodržovat pravidla daná společností (sociální normy). Sociální dovednosti zahrnují i prosociální chování směřující ve prospěch jiných lidí. Takové chování se může projevovat např. nabídnutím pomoci, sdílením hraček a pomůcek, poskytnutím útěchy. Podmínkou náležité adaptace je schopnost správně komunikovat s dětmi, dospělými, dokázat kooperovat s ostatními a pracovat ve skupině, umět se přizpůsobit a brát ohledy na ostatní. Sociálně zralé dítě ví, jaké je vhodné chování k dospělému a dokáže se podřídit autoritě učitele.

4.2 Pedagogická diagnostika školní zralosti a připravenosti

„Pedagogická diagnostika je pedagogická disciplína, která se zabývá aktuálním výkonem jedince v edukační situaci a analyzuje ho v souvislosti s osobnostním vývojem a vnějšími vlivy, jež na tento vývoj spolupůsobí. Na základě získaných údajů zahajuje bezprostřední intervenci, navrhuje použití dalších metod a postupů a vypracovává individuální vzdělávací plán. Směřuje k maximálnímu uspokojování žákových vzdělávacích potřeb, k formování celoživotně se učícího jedince.“ (Průcha, ed., 2009, s. 717)

Pedagogická diagnostika dětí předškolního věku posuzuje především úroveň dítěte v oblasti motoriky a grafomotoriky, sluchového a zrakového vnímání, paměti, vnímání prostoru a času, myšlení a řeči, matematických představ a samozřejmě nesmí být opomenuta i stránka sociálních dovedností, samostatnosti a sebeobsluhy.

4.2.1 Metody pedagogické diagnostiky

Diagnostika se snaží porozumět jedinci na základě komplexních dat získaných různými způsoby a z rozmanitých zdrojů. Mertin, Krejčířová (2012) zdůrazňují, že při řešení pedagogických problémů je prakticky nemožné oddělit pedagogický úhel pohledu od psychologického, sociologického nebo medicínského. Učitelé sice nejsou odborní psychologové, ale často musejí brát psychologické skutečnosti v potaz a vyjadřovat se k nim. Na druhou stranu je diagnostika užívaná učitelem limitována a neměla by nahrazovat poradenskou službu.

Jednou z nejvýznamnějších metod používanou zvláště pedagogy je podle Průchy (2008) **pozorování**. To umožňuje získávat údaje o žákovi v průběhu dne, týdne, školního roku, sledovat reakce na odlišné události a vnímat jeho reakce v kontextu pedagogické reality. Dalším důležitým předpokladem pro respektování dosavadního individuálního vývoje dítěte je **anamnéza**. Rodinná anamnéza zachycuje údaje o rodičích, sourozencích a širší rodině, osobní anamnéza shromažďuje údaje o vývoji jedince, které jsou důležité k pochopení jeho současného stavu a směřování do budoucnosti. Aktuální prožívání žáka, popř. rodičů odhaluje **rozhovor**. Bezprostřední odpovědi, někdy i důvěrné poskytují důležité informace pro učitele. Při řešení konkrétních problémů je dobré vést strukturovaný rozhovor, kdy pedagog na základě vhodně zvolených otázek směřuje k určitému cíli. Mezi další metody pedagogické diagnostiky patří **dotazník** s písemně položenými otázkami.

Výběr z předem formulovaných odpovědí je velmi náročný na přípravu, umožňuje však jednodušší zpracování údajů. Volné odpovědi mohou mít větší přínos, ale záleží na dovednosti respondenta se písemně vyjádřit. Na úroveň osvojení učiva a jeho dovedností poukazuje **analýza prací žáků**. Na základě prací dítěte učitel provádí rozbor jeho chyb, jehož závěry se promítají do dalších kroků práce pedagoga, dítěte, popř. rodičů. Pomocí **pedagogické dokumentace** (RVP, ŠVP, záznamy o dítěti, portfolia) lze hlouběji porozumět dítěti, např. na základě jeho portfolia sledovat vývoj jeho určité dovednosti. Zvláště v předškolním věku je významným diagnostickým prostředkem **hra**. Do hry dítě promítá svou osobnost a zároveň rozvíjí myšlení, vnímání, pohybové a sociální dovednosti, emoce, zkušenosti, zážitky fantazii.

4.2.2 Školní zralost

Školní zralost je jedním ze základních předpokladů úspěšnosti ve škole, která je spojena s rozvojem poznávacích procesů ovlivněných zráním, ale i učením. V pedagogicko-psychologickém pojetí znamená školní zralost *„stav dítěte projevující se v takové úrovni jeho organismu, která mu umožňuje adaptaci na prostředí školy. Toto pojetí vychází z teorií vývojové psychologie, které vysvětlují, jak dítě dozrává ve své centrální nervové soustavě, ve svých mentálních schopnostech, vnímání, pozornosti řečových a komunikativních dovednostech...“* (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 243) Říčan, Krejčířová (2006) charakterizují školní zralost jako dosažení takového stupně vývoje, který umožňuje dítěti se zdarem si osvojovat školní znalosti a dovednosti.

Problematikou školní zralosti se ve svém díle *Informatorium školy mateřské* zabýval již Jan Amos Komenský, který nedoporučoval rodičům ani předčasný nástup do školy a zároveň odsuzoval zbytečný odklad školní docházky. *„Před šestým létem z mateřského klína vypouštět a preceptorům k cvičení dávati neradím; pro příčiny tyto: Příliš dětinský věk více pěstován a šetření potřebuje, nežli aby učitel, celý zástup jich na péči a práci máje, stačiti k nim mohl. Protož v mateřiněm klíně ještě jim lépe. Bezpečnější jest, aby se mozek prvé dobře usadil, nežli zaměstnáván býti začne. Zase pak přes šest let dále doma dítě chovati také neradím; protože čemu se doma (podle již ukázané zprávy) učití má, volně v šesti letech vynajiti se může.“* (Komenský, 1964, s. 41,42)

Období, kdy by dítě mělo nastoupit do školy, nebylo stanoveno náhodně. Souvisí s vývojovými změnami rozvíjejících se především vlivem vnějšího prostředí, ke kterým

dochází ve věkovém rozmezí šesti až sedmi let. Je také dáno školským zákonem 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání: „*Povinná školní docházka začíná počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne šestého roku věku, pokud mu není povolen odklad. Dítě, které dosáhne šestého roku věku v době od září do konce června příslušného školního roku, může být přijato k plnění povinné školní docházky již v tomto školním roce, je-li přiměřeně tělesně i duševně vyspělé a požádá-li o to jeho zákonný zástupce. Podmínkou přijetí dítěte narozeného v období od září do konce prosince k plnění povinné školní docházky podle věty druhé je také doporučující vyjádření školského poradenského zařízení, podmínkou přijetí dítěte narozeného od ledna do konce června doporučující vyjádření školského poradenského zařízení a odborného lékaře, která k žádosti přiloží zákonný zástupce.*“

4.2.3 Školní připravenost

Termín školní připravenost je většinou uváděn jako synonymum pojmu školní zralost, který je více využíván mezi pedagogy. Zatímco školní zralost je spojována s biologickým zráním organismu, „*školní připravenost je komplexní charakteristika, která zahrnuje jak úroveň biologického a psychického vývoje dítěte, tak dispozice vytvářené na základě učení vlivem konkrétního sociálního prostředí.*“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 241)

Kompetence, které dítě získává nejen učním, ale především sociálními zkušenostmi hlavně v rodině (sehrávající nejdůležitější roli v procesu socializace), dále v kolektivu dětí, v širším okolí..., jsou např. zvědavost, sebevědomí, schopnost spolupracovat a komunikovat s ostatními, přijmout a dokončit zadaný úkol, sebeovládání. Vágnerová (1999) zdůrazňuje, že školní připravenost je chápání hodnoty a významu školního vzdělání, které ovlivňuje především motivaci dítěte. Při nástupu do školy musí dítě dosáhnout určité socializační úrovně v oblasti rozlišování a zvládání různých rolí v oblasti verbální komunikace a v systému běžných norem chování, které by mělo být schopné respektovat. Aby bylo dítě na školu připraveno, je nutné vytvářet takové podmínky, aby lépe zvládlo přechod do základní školy, tedy snazší adaptaci na nové prostředí.

4.3 Adaptační období jako specifické období v primárním vzdělávání

Podle Průchy (2009) je základním rysem české primární školy důraz na osvojování gramotnosti, orientaci v okolním světě, dále na budování základů, které patří do trvalé celoživotní součásti kulturní a osobnostní výbavy člověka. Mezi další obecné konkretizované cíle na 1. stupni základní školy patří tříbení jazyka, rozvíjení slovní zásoby, kultivování smyslů a smyslového vnímání, rozvíjení zájmů o vše, co dítě obklopuje. V tomto věku je velice důležitý vstup do školy, který žáka připravuje na jeho další život.

První setkání se školním prostředím dítě prožívá většinou u zápisu. Zde musí plnit různé úkoly a dokázat, co již zvládne. Tuto změnu si dítě nejspíš uvědomí až ve chvíli, když nastoupí první den do školy. S prvním dnem, který by dítě nemělo promeškat, začíná adaptace na školu. Šulová a kol. (2014) potvrzují, že již v této chvíli se začíná ve třídě utvářet určitá skupinová struktura, do které dítě, které přichází později, může hůře zapadnout. Rodina by měla tento den vnímat jako slavnostní a příjemný a užít si ho společně v odlehčené pozitivní atmosféře. *„Pozitivní působení rodiny a případně mateřské školy v předškolním období může dítěti adaptaci na školu značně ulehčit. Rodiče i učitelé by se měli zaměřit na pomoc s adaptací skutečně včas a v ideálním případě by se mělo dítě se svou novou rolí sžívat postupně.“* (Šulová a kol., 2014, s. 115)

Vstupem do školy dítě zaznamenává velké změny ve svém dosavadním životě. Jsou to pro něj především zavazující povinnosti, které jsou odlišné od jeho předešlých činností. Do této doby byla předmětem jeho činností především hra. Dítě ve škole přijímá nové sociální role žáka a spolužáka. Spolužáci se stávají jeho rovnocennými partnery. Učí se chovat určitým způsobem a respektovat požadované normy.

Šestileté děti by z hlediska vývoje měly zvládnout nároky, které jsou na ně ve škole kladeny. Ne všechny děti si na změnu prostředí a požadavky zvyknou stejně rychle. Adaptace pro žáky z předškolních zařízení, které úzce spolupracují s rodinou a školou, může být pro děti mnohem snazší a dodat jim větší pocit jistoty a bezpečí, ačkoliv i tak je tato situace pro ně nová a složitá. Příprava dětí na vstup do školy dnes není hlavním cílem, ale rozhodně není opomíjena. Formy spolupráce mateřských škol se základními školami jsou různé. Některé školy mají vypracované projekty, které jsou cíleny právě na předškoláky. Jedná se například o aktivity, které dětem přiblíží prostředí základní školy,

vzájemné návštěvy dětí, adaptační kurzy v prostorách základní školy vedené budoucí paní učitelkou.

Pro adaptaci dítěte ve škole je role učitele zvláště rozhodující. Kreislová (2008) vidí kvalitu učitele nejen v jeho odbornosti, ale také v jeho lidské zralosti. Podle ní, by měl být učitel dětem vzorem, do třídy vstupovat vždy s úsměvem a dávat najevo radost a nadšení. Měl by dokázat ocenit snahu a úsilí dítěte a respektovat jeho potřeby. V prvních týdnech školy musí mít učitel na paměti, častou unavitelnost a krátkodobé soustředění dětí. Je dobré, když učitel výuku přizpůsobuje schopnostem žáků, např. pauzou na protažení, pohybovou hrou. Ve vzájemném vztahu učitel, rodič, dítě by měla panovat důvěra, vstřícný a přátelský způsob komunikace.

Většina učitelů hned na počátku školní docházky svolává třídní schůzku a rodičům sděluje další důležité informace, na které nezbyl prostor první školní den. Často také radí rodičům, jak dítěti usnadnit adaptaci na školu. Šulová a kol. (2014) uvádějí příklady, jak je možné dítěti při počáteční adaptaci pomoci. Rodina s ním bude mluvit o tom, co ho ve škole čeká, bude mu pomáhat s přípravou pomůcek do školy. Se vstupem do školy je nutné upravit dítěti režim dne, tak aby byl pravidelný i mimo vyučování. Důležitým krokem je vést dítě k samostatnosti, pomáhat mu, ale neplnit úkoly za něj. Rodina by měla dítěti dopřát trávit volný čas se spolužáky a pomoci tak vytvářet kamarádské vztahy. Dále by se měla snažit, zapojovat se do školních aktivit a dětem při společných činnostech ukazovat, k čemu je škola dobrá. V nepodlesní řadě je pro dítě velkou motivací pochvala za to, co se mu ve škole podaří. Motivace je vůbec důležitým aspektem pro vstup do základní školy. Jak uvádějí Průcha, Walterová, Mareš (2009) u dětí se uplatňují dva základní typy motivace: vnější v předškolním vzdělávání především zprostředkovaně od rodičů, poté ze strany učitele a jeho spolužáků. Vnitřní motivace vychází ze žákova sebepojetí, žákových osobnostních cílů a aktuálních zájmů. Dále motivace vychází ze žákova hodnocení aktuální situace ve výuce, z podoby zadávaných úkolů, z žákovy minulé zkušenosti.

4.3.1 Adaptační obtíže

Již na počátku života dítěte je nutné, aby v něm rodiče pěstovali pozitivní vztah k sobě samému a sebedůvěru. „*Vážné obtíže či selhání na samém začátku školní dráhy srážejí dítě v jeho motivaci a ohrožují je ve splnění podstatného úkolu školního věku, kterým je osvědčit svoji výkonnost v konfrontaci s druhými. Záleží proto na tom, aby děti*

vstupovaly do školy s nadějí, že její požadavky zvládnou, jakožto školsky zralé, pro školu připravené.“ (Říčan, Krejčířová, 2006, s. 301)

Problém může nastat u dětí, které mateřskou školu nenavštěvovaly. Většinou jim chybí samostatnost, protože dříve byli zvyklé na neustálou pomoc rodičů a musí si zvykat na společenství dětí a přijmout autoritu učitele. Další problémy, které zmiňuje Fontana (1997), vznikají, pokud rodiče vštěpují dětem odlišné normy oproti škole, děti prožívají nejen názorový, ale i citový konflikt. Dochází k tomu zvláště v případech, kdy rodinní příslušníci pochází z etnické menšiny, ze skupiny sociálně i ekonomicky oslabených obyvatel nebo pokud se jedná o rodinu agresivní a násilnou. V takových situacích je nutné, aby se učitelé včas seznámili s prostředím, z něhož svěřené děti pocházejí, a nevnucovali jim pravidla a normy, které jsou pro ně neslučitelné, a postupně je uváděli do těch regulí, které jsou bezpodmínečně nutné.

Adaptační obtíže mohou vznikat i u dětí, které se na školu těší. Šulová a kolektiv (2014) konstatují, že zejména na počátku školní docházky mohou vznikat časté psychosomatické projevy, jako jsou například bolesti břicha, hlavy, časté zvracení nebo poruchy spánku. Pokud rodiče na tyto symptomy reagují vhodným a nenásilným přístupem, projevují trpělivost a pochopení, často tyto komplikace u dětí brzy odezní. Nutné je však nepodléhat ani tlaku dítěte, které později může péče svých rodičů zneužívat ve svůj prospěch například tím, že si vynutí zůstat doma. V takových případech je na místě spolupráce s učitelkou, která může pomoci tuto situaci řešit. Dítě může mít někdy potíže s přijetím autority učitele. Rodina může dítěti s adaptací pomoci zvláště tím, že se snaží vytvářet především pozitivní atmosféru. Matějček, Pokorná (1998) upozorňují na výzkumy a praktické zkušenosti, které ukazují, že i když chlapci a děvčata mají stejnou inteligenci, chlapci vyspívají nervově, povahově i společensky pomaleji a mohou být vystaveni většímu riziku neúspěchu na počátku školní docházky. Proto je již u zápisu nutné pečlivě zvážit jejich školní zralost. Při případných nedorozuměních s dětmi a rodiči nebo při obtížích při adaptaci se snažit hledat společná vysvětlení a řešení.

4.4 Shrnutí kapitoly

Souhrnem lze říci, že vstup do školy závisí na vývoji dítěte, jedná se o charakteristické znaky předškolních dětí, které vypovídají o jejich připravenosti a zralosti. Na základě pedagogické diagnostiky, kterou provádějí učitelky mateřských škol

v průběhu celého školního roku, dokážou sledovat pokroky ve vzdělávání a dovednostech dítěte. Tyto získané postřehy jsou velmi cenné nejen pro rodiče, kteří mohou pomoci dítě rozvíjet v konkrétních oblastech, ale i pro učitelky základní školy, které chystají zápis do 1. tříd a školní zralost a připravenost je tak rozhodující pro přijetí dítěte do základní školy a následně při jeho adaptaci na nové prostředí. Bohužel ne vždy dítě počátek školní docházky na základní škole zvládá bez nesnází a mohou nastat i obtíže, kterým je důležité předcházet. Toho lze dosáhnout užší spoluprací obou školních institucí a rodinou. Především poskytování základních informací a vstřícnou vzájemnou komunikací.

II. EMPIRICKÁ ČÁST

5 Vymezení problému a cíle výzkumného šetření

V empirické části diplomové práce navazuji na část teoretickou, ve které jsem uvedla získané poznatky z prostudované literatury a dalších zdrojů. Cílem výzkumného šetření je shromáždit a vyhodnotit osvědčené formy spolupráce mezi základní školou, mateřskou školou a rodinou, které umožňují dětem a jejich rodinám přispět k jednoduššímu přechodu z mateřské školy do základního vzdělávání. Dále bych chtěla posoudit, za jakých podmínek je tato spolupráce nejefektivnější.

5.1 Cíle a úkoly

V empirické části diplomové práce jsem si stanovila tyto konkrétní cíle:

1. Popsat prostřednictvím akčního výzkumu spolupráci mezi mateřskou školou, základní školou a rodinou v místních podmínkách školy, ve které pracuji a zhodnotit efektivitu této spolupráce na konkrétních příkladech. Navrhnout další formy spolupráce pro zlepšení a zkvalitnění vzájemné součinnosti v této oblasti ve své praxi.
2. Shromáždit na základě rozhovorů efektivní formy spolupráce mezi mateřskou školou, základní školou a rodinou, které přispějí k bezproblémovému přechodu dětí z mateřské školy do první třídy a popsat podmínky, za kterých budou tyto formy spolupráce realizovatelné a zároveň přenositelné i do podmínek jiných škol.

5.2 Metodologie výzkumu

Základním rámcem výzkumného šetření je kvalitativní výzkum. Jak uvádí Hendl (2005), jedná se o proces hledání porozumění založený na studiu daného sociálního problému v přirozených podmínkách. Vede ke komplexnímu obrazu, který informuje o názorech účastníků výzkumu. První fáze empirické části diplomové práce je založena na metodě akčního výzkumu. Hendl (2005) popisuje akční výzkum jako možné hledání cest, jak optimálně přenést výsledky výzkumu do praxe a urychlit proces, které je potřebný k určitým změnám. Výzkum má větší váhu, pokud se na něm budou aktivně podílet ti,

jichž se týká, jako jsou např. učitelé, studenti a zaměstnanci. Cílem akčního výzkumu je popsat na základě reflektivní analýzy zkušenosti ze spolupráce základní školy, na které pracuji s mateřskou školou a rodinou budoucích prvňáků.

V druhé fázi výzkumu využívám strukturovaný rozhovor. Smyslem strukturovaného rozhovoru podle Pelikána (2011) je získání odpovědí na předem připravený soubor otázek. Vzhledem k tomu, že se jedná o výzkumný rozhovor, realizujeme jej při použití stejných otázek pro celou skupinu respondentů v tomto případě pro učitelky prvních tříd základní školy.

Na základě rozhovorů s učitelkami prvních tříd z běžných základních škol shromáždím formy spolupráce, které se osvědčují ve standardních podmínkách běžných základních škol. Školy, na jejichž půdě byly prováděny rozhovory, se nacházejí ve Středočeském kraji. Jedná se o běžné základní školy, jakožto samostatné instituce, ale i základní školy organizačně propojené se školami mateřskými. Výběr výzkumného vzorku je popsán níže.

Vlastní nabyté zkušenosti chci porovnat s ostatními a vyvodit přehled podmínek, které dotazovaní vnímají jako důležité pro spolupráci s rodiči a oběma institucemi.

6 Akční učitelský výzkum

Na Základní škole ve Velkých Popovicích pracuji jako učitelka elementaristka již šestnáct let. Učím především žáky od 1. do 3. třídy. Toto období je pro děti z hlediska adaptace velmi důležité. Z vlastní zkušenosti vím, že přechod ze školy mateřské do školy základní je spojen s mnohými nejistotami i směrem k rodině. Cílem akčního výzkumu je shromáždění forem spolupráce, které na naší škole využíváme společně s místní mateřskou školou a rodiči budoucích prvňáčků. Pro tuto spolupráci byl vytvořen projekt: „*Škola bude patřit nám*“.

Úkolem projektu „*Škola bude patřit nám*“ je prohloubit spolupráci Mateřské a Základní školy Velké Popovice. Záměrem pedagogů obou subjektů je zajistit mezi sebou přátelskou atmosféru, která se projevuje při vzájemných setkáváních, při předávání oboustranných zkušeností, seznamování s dokumentací, projekty a plány obou subjektů. Projekt spolupráce má usnadnit dětem i jejich rodině přechod mezi předškolním a základním vzděláváním. Usnadnit jim adaptaci a socializační proces v nových specifických podmínkách. Eliminovat stres dětí z neznámého, seznámit je s prostředím, seznámit děti s výchovně-vzdělávací prací učitelek ZŠ a umožnit jim najít si v ZŠ staršího kamaráda, jenž bude jejich průvodcem. Smyslem je také vzbudit ve starších žácích pocit zodpovědnosti k mladším spolužákům a tím preventivně působit na sociálně patologické jevy.

6.1 Charakteristika Základní školy Velké Popovice

Základní škola ve Velkých Popovicích leží ve Středočeském kraji 10 km jihovýchodně od okraje Prahy. V okolí se nachází krásný kopcovitý zalesněný terén, spadající do přírodního parku Velkopopovicko. Jedná se o úplnou venkovskou školu s devíti ročníky v 21 třídách. V posledních letech jsou na prvním stupni většinou tři paralelní třídy v ročníku na druhém stupni pak po dvou nebo po jedné třídě. Počet žáků se pohybuje kolem 460. Do školy dojíždějí děti i z přilehlých sedmi obcí. Od počátku školního roku 2013/2014 vyučuje naše škola podle vzdělávacího programu *Škola v pohodě*, který vychází z rámcově vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Tento program klade důraz především na environmentální výchovu.

Naše škola má již více než stoletou tradici a se vzrůstajícím počtem žáků se neustále rozšiřuje. V roce 1983 bylo k původní budově přistavěno další křídlo. Nedávné stavební projekty proběhly v roce 2012 a poslední v roce 2016. Nyní je areál školy tvořen třemi křídly, jeho součástí je školní jídelna, družina, tělocvična, kotelna, školní pozemek a také místní knihovna, která je školou často využívána. V rámci poslední přístavby proběhla také celková rekonstrukce tělocvičny a přístavba školní jídelny.

Škola má poměrně dobré technické zázemí. Téměř v každé třídě je k dispozici počítač, v některých učebnách je interaktivní tabule nebo dataprojektory. Velmi dobré vybavení mají odborné učebny chemie, fyziky, počítačová učebna, jazyková učebna, keramická dílna a nově zařízená kuchyňka. Na škole je k dispozici školní psycholog a výchovný poradce. Přímo v budově školy působí základní umělecká škola, která zde vyučuje děti v oboru hudebním, dramatickém, výtvarném a tanečním. Základní uměleckou školu navštěvují děti i z mateřské školy. Od roku 2005 na škole pracuje školská rada, která se vyjadřuje např. k návrhům školních vzdělávacích programů a schvaluje a zpracovává aktuální záměry školy. Základní škola úzce spolupracuje s obecním úřadem, knihovnou, místní tělovýchovnou jednotou a mateřskou školou. Ve spolupráci s mateřskou školou je vytvořen projekt „*Škola bude patřit nám*“, který pomáhá snazšímu vstupu do základního vzdělávání a usnadňuje překonat obavy budoucího prvňáčka a celé jeho rodiny z nové situace. Škola neustále rozvíjí spolupráci s rodiči. Rodiče mají k dispozici školní telefonní čísla a emailové adresy učitelů, žákovské knížky, dále jsou informace zprostředkovány prostřednictvím webových stránek. Bezprostřední komunikaci s rodiči umožňují třídní schůzky, individuální konzultační hodiny, společná setkání školy a rodiny na různých akcích, např. vánoční jarmark, akademie, zápis do 1. třídy, schůzka pro rodiče budoucích školáků a pravidelná setkání s předškoláky.

6.2 Charakteristika Mateřské školy Velké Popovice

Venkovská Mateřská škola ve Velkých Popovicích se nachází v prostředí, které je obklopeno lesy a krásnou krajinou. Její výstavba byla dokončena v březnu 1984 za finanční pomoci závodu Středočeského pivovaru, koncernového podniku ve Velkých Popovicích. V tomto roce byl zahájen provoz pouze ve třech třídách. Později od roku 1990 počet dětí neustále klesal, a proto byl provoz zúžen na dvě třídy. Po roce 2000 opět došlo k nárůstu dětí a musela být škola kapacitně přizpůsobena. Součástí mateřské školy je

zahrada, která je přetvořena v přírodním stylu. Častý pobyt v zahradě pomáhá dětem rozvíjet jejich všestrannost, nabízí co nejvíce činností a podnětů, které by měly přispět k celkovému rozvoji dítěte. Školka disponuje standardním vybavením.

Škola vychází ze školního vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. V současné době jsou zde čtyři třídy, do kterých jsou děti rozděleny podle věku: Červenásci (3 roky), Žluťásci (3 – 4 roky), Modrásci (5 let) a třída předškoláků Zelenásci (5 - 6 let). Výchovně vzdělávací činnost pedagogických pracovníků je přizpůsobena vývojovým, kognitivním, fyziologickým, sociálním a emocionálním potřebám dětí s ohledem na věkovou kategorii. Kromě řízených činností, skupinových prací, které rozvíjejí děti např. v oblasti komunikativních dovedností, sluchového a zrakového vnímání, rozvoje myšlení a kreativity je součástí výchovně vzdělávacího procesu hra, jako přirozená cesta k poznání. Velký důraz je kladen především na individuální přístup v podmínkách skupiny a prožitkové učení. Spolupráce s rodiči je považována za důležitou součást výchovně vzdělávací činnosti. V posledních letech je pozornost věnována hlubší spolupráci se základní školou.

6.3 Realizace akčního výzkumu

V této kapitole popisují průběh svého výzkumného šetření, tedy jednotlivé konkrétní aktivity, které se týkají vzájemné spolupráce naší základní školy s místní mateřskou školou a rodinou. Většina popsaných aktivit vychází z výše zmíněného projektu „*Škola bude patřit nám*“ a probíhá v období od počátku školního roku až do počátku následujícího školního roku.

Za každou uvedenou formou vzájemné spolupráce uvádím **reflektivní analýzu**, jejímž úkolem je zaměřit se na efektivitu spolupráce, týkající se problematiky přechodu dětí z mateřské školy do školy základní. Kladu si otázku, zda tyto formy přispívají ke snazší adaptaci dětí na neznámé prostředí, cizí osoby, zda rodině jako celku napomáhají lépe se orientovat v problematice školní zralosti a připravenosti a zda informace, které rodiče získávají, jsou dostačující.

Ačkoliv zde zmiňuji spolupráci se spádovou Mateřskou školou ve Velkých Popovicích, naše škola do jisté míry spolupracuje ještě s Mateřskou školou Pastelka na Petříkově. Tato škola není spádová, nachází se v blízkém okolí a děti z ní často přicházejí do naší základní školy. Spolupráce probíhá stejným způsobem, ovšem pouze

v některých oblastech. Jedná se např. o návštěvy dětí v prvních třídách, aktivní účast ve *Škole nanečisto*, lednová schůzka pro rodiče. Důvodem pro menší spolupráci je především vzdálenost mezi jednotlivými obcemi. Autobusové spojení má dlouhé intervaly a pěší vzdálenost je pro děti tohoto věku neadekvátní.

6.3.1 Podzimní návštěva v základní škole

Každý podzim, většinou v měsíci říjnu přicházejí do základní školy předškolní děti v doprovodu svých učitelek ze školky. Děti ve škole provedou podle předem určené trasy žáci vyšších ročníků a ukážou jim prostory školy, družinu, jídelnu... Poté je doprovodí do učeben prvních tříd, kde na ně již netrpělivě čekají jejich starší kamarádi. Školáci se radostně ujmají předškolních dětí, a i když ještě nedávno byli sami předškoláky, zažívají nyní pocit zodpovědnosti z role školáka. S nadšením se chlubí, jakou mají aktovku, vybavený penál, nové pero a společně prolisují učebnice a sešity s učivem. Během setkání nechybí ani práce ve skupinkách, kterou připraví učitelky první tříd. Většinou se jedná o takové úkoly, které umožňují prvňákům stát se rádci a pomocníky mladším kamarádům a zároveň si radost ze společné práce užije celá skupinka. Např. skládání a slepování rozstříhaného obrázku nebo skládání obrázků ze známé pohádky podle posloupnosti.(viz Příloha 1)

Během aktivity děti učitelky sledují, jak se všechny děti zapojují, projevují a jak navazují vzájemný kontakt. V případě nutnosti jim pomáhají. Pro děti, které teprve na počátku školního roku nastoupily do předškolního vzdělávání, je setkání se školáky novou zkušeností. Zpočátku jsou tyto děti nesvé a stydlivé, zapojení do aktivity jim trvá delší dobu. Většinou díky bezprostřednosti ostatních se dokážou přizpůsobit.

Závěrem setkání děti vystaví své společné práce, děti ze školky předají školákům drobný dáreček jako poděkování za jejich pozvání.

Reflexivní analýza vzájemné spolupráce

Hlavním úkolem této návštěvy je seznámit děti s prostředím školy a pozdravit starší kamarády. Zbavit je nepříjemného pocitu z neznámého a přiblížit jim roli školáka. Setkání s předškoláky je prvním krokem k zapojení předškolních dětí do společných školních aktivit. Obavy některých dětí z neznámého jsou přirozené a u těch citlivějších je lze

předpokládat. Pocit bezpečí dětem navíc dodává především to, že přicházejí do školy se svými vrstevníky a v doprovodu učitelky z mateřské školy. Návštěvu předškolních dětí společně s učitelkami mateřské školy hodnotíme pozitivně a zároveň mohu potvrdit, že výše uvedený úkol této návštěvy bývají naplněny. Dosud jsem nezaznamenala předškoláka, který by se ostatním stranil a do aktivity se nezapojil. Je nutné setkání předem domluvit a to z důvodu upravení rozvrhu, přípravy materiálu na jednotlivé aktivity a vzájemné naladění empatie a podpory dětí na toto setkání.

6.3.2 Školákem nanečisto

Od počátku školního roku 2016/17 jsme do projektu zařadily pravidelná setkávání předškolních dětí a jejich rodiny s učitelkami prvního stupně. Jedná se o odpolední hravou formu výuky, která by měla přispět ke snazší adaptaci na neznámé prostředí, nové dospělé osoby a motivovat děti ke školní práci. Těmto setkáním předcházela návštěva vedení a učitelek předškoláků v mateřské škole, kde jsme společně s kolegyní vysvětlily náš záměr spolupráce a především naše očekávání. Ohlasy z jejich strany byly pozitivní a paní ředitelka nám vyšla vstříc při interpretaci našeho zájmu směrem k rodičům. Rodiče se o setkáních dozvěděli také z webových stránek školy a z pozvánek vyvěšených v přilehlých spádových osadách. (viz Příloha2)

První čtyři setkání probíhala již od listopadu zhruba v měsíčních intervalech. Byla určena především předškolním dětem a jejich rodičům, kteří se chystají k zápisu, a to nejen na naši školu. Jsme otevřeni všem, kteří mají zájem se k nám podívat, získat důležité informace a vyzkoušet si výuku. Vzhledem k tomu, že se jedná o novou formu spolupráce s rodiči a mateřskou školou, úspěšnost těchto setkání lze hodnotit pouze na základně již uskutečněných setkání. Hlavním očekáváním je odbourání strachu a pochyb před velmi důležitým krokem v životě předškoláka a jeho rodiny, tedy před zápisem do 1. třídy. Neznámé prostředí a selhání při komunikaci s neznámými osobami může negativně ovlivnit celkový výkon dítěte při zápisu. Učitelky během výuky mají možnost děti lépe poznat, sledovat jejich aktivitu, soustředění, vyjadřování, správné sezení a držení psacího náčiní nebo projevy sociální zralosti.

Rodič a děti byli během prvního setkání přivítáni vedením školy a seznámeni s cílem připravovaných setkání. Zatímco si paní učitelky rozdělily děti do dvou tříd (na první setkání přišlo 33 předškoláků) byli rodiče pozváni na prohlídku budovy školy

a nových prostor. Poté se přemístili do kuchyňky, kde byli seznámeni se základními informacemi týkající se školní zralosti, připravenosti a podmínek pro zápis do 1. ročníku. Zde bylo rodičům nabídnuto malé občerstvení a také měli možnost se ptát na vše, co jim není jasné, kde mají pochyby nebo nemají žádnou zkušenost. Rodičům byla nabídnuta možnost nahlédnout do hodin, ale zatím ji nikdo nevyužil.

Setkání, která proběhla, byla tematicky zaměřena, úkoly se opíraly o očekávané výstupy z RVP PV. Jednalo se například o pohádkové putování s pejskem a kočičkou (popsáno níže), předvánoční úkoly s čertem, Mikulášem a andělem, zimní radovánky a jarní hrátky. Činnosti všech těchto setkání byly zaměřeny zvláště na pohybové hry, pravolevou orientaci, manipulaci s drobnými předměty, grafomotorická cvičení, hry na rozvoj zrakového nebo sluchového vnímání, na rozvoj paměti a pozornosti, hry zaměřené na rozvoj početních a matematických představ.

Dovolte mi popsat setkání s pejskem a kočičkou:

Na podlaze byly v kruhu připraveny polštářky, kde jsme se společně s dětmi pozdravili a představili se. K tomu byla využita hra s míčkem. V kroužku následovalo seznámení s knihou *Povídání o pejskovi a kočičce*. K dispozici byla interaktivní tabule s ilustracemi k jednotlivým aktivitám. V první aktivitě si pejsek a kočička vyšli na procházku, tak jsme se šli s dětmi projít také. Během procházky jsme si prohlédli třídu a vystavené výrobky dětí, podlézali jsme různé překážky a zpívali písničku *Kočka leze dírou*. Pejsek si při prolézání roztrhl kalhoty a my jsme mu je pomohli zašít. Na tuto činnost byl připraven pracovní list s obrázkem díry v kalhotách. Během grafomotorického cvičení bylo možné sledovat správné sezení, držení tužky a soustředění dětí. Další aktivita byla zaměřena na pohyb. Děti se během nahrávky zvuku deště schovávaly pod deštníky. Protože se za deště umazaly, přišla na řadu pohybová etuda, jak se pere prádlo. Zatímco nám prádlo usychalo, šli jsme společně do domečku za pejskem a kočičkou. Opět byl připraven pracovní list na zjištění pravolevé orientace. Děti měly za úkol přiřadit obrázky (mráček, míč, sluníčko, kytíčku) na pracovní list s domečkem podle pokynů učitelky. Dále jsme pejskovi a kočičce jsme pomohli upéct dort. V kruhu jsme si nejprve povídali, co vše do dortu patří a pak každý napočítal tři oříšky, vložil je do mísy a zamíchal. V závěru setkání si děti vyrobily jednoduchou skládanku pejska a rozloučily se s námi opět písničkou. Děti si odnesly nejen pracovní listy, aby se mohly pochlubit rodičům se svou školní prací, ale i malou sladkou odměnu v podobě kočičích jazýčků.(viz Příloha 3)

Další čtyři setkání budou probíhat na přelomu května a června, vždy jedenkrát týdně opět v odpoledních hodinách. Ta jsou určena dětem, které již mají po zápisu a měly by nastoupit do první třídy. Náplň setkání je podobná těm předchozím. Ideální situace by nastala v případě, že již bude známo, které paní učitelky budou vyučovat prvňáčky a jak budou děti rozděleny do tříd. V takovém případě by setkání s dětmi vedly jejich budoucí učitelky. Děti by se blíže poznaly s ní i se svými spolužáky ještě před zahájením školního roku a obavy z 1. září by mohly vystřídat pocity větší jistoty. Zda tento náš záměr bude možné uskutečnit, uvidíme až po dubnových zápisech. O všem rozhodne včasné vyřízení správních řízení a s tím související rozdělení úvazků učitelů pro nastávající školní rok.

Reflektivní analýza vzájemné spolupráce

Přestože jsme tato setkání zahájili teprve v letošním školním roce 2016/17, již nyní mohu s určitostí říci, že zpětná vazba byla pozitivní. Rodiče měli radost z podpory dětí ve výchovně vzdělávacím procesu, o níž svědčila opakovaná návštěvnost, uspokojení a zájem ze strany rodičů i dětí. Tyto ohlasy byly zaznamenány následně po setkání a také na schůzce pro rodiče, konající se v lednu v mateřské škole (popsaná níže). Děti se podle výpovědi rodičů těší na zápis do první třídy a paní učitelky, které již znají. Ačkoliv první setkání vyvolalo v některých dětech nejistotu, slzičky a obavy z neznámého, při dalších setkáních se množství strachu eliminovalo na minimum. Tato forma se ukázala jako vhodný krok k prohloubení spolupráce a vzájemných vztahů nejen se školkou, ale především s rodiči a jejich dětmi.

Myslím, že by pro příští školní rok stálo za úvahu více motivovat rodiče k účasti přímo na setkáních s dětmi. Je škoda, že doposud naši nabídku nikdo z rodičů nevyužil. Sami rodiče by mohli posoudit, jak dítě pracuje v kolektivu svých vrstevníků, jak se umí soustředit a vypracovávat zadané úkoly, mohli by vidět, co zvládá a na čem je třeba ještě pracovat. Činnosti ve škole by mohly být pro rodiče námětem, jak s dětmi sami doma pracovat.

6.3.3 Čerti a Mikuláš

Každým rokem se vydávají žáci 9. ročníků do mateřské školy, aby potěšily děti mikulášskou nadílkou. Školku navštíví důstojný Mikuláš, hodní čerti a mnoho krásných

andělů. Žáci deváté třídy respektují nejen věk dětí, ale i jejich emoce. Aby se děti cítily bezpečně, hromadně si zazpívají písničku nebo zarecitují básničky, společně se ohlédnou za dosavadními úspěchy ve vzdělávací činnosti a výsledky v chování. Vzhledem k tomu, že se jedná o starodávnou českou tradici, je tato akce podporována i ze strany rodičů. Bohužel záleží na jejich postoji k těmto zvykům. Někteří rodiče používají čerty jako prostředek zastrašování svých dětí a to se celkově odráží i na jejich strachu a obavách z tohoto setkání.(viz Příloha4)

Reflexivní analýza vzájemné spolupráce

Toto setkání hodnotím spíše jako příjemnou spolupráci mezi mateřskou a základní školou. Není přímo cílena na předškoláky, tudíž nelze říci, že by bezprostředně přispívala ke snazšímu přechodu do základní školy. Pomáhá hlavně ke zkvalitnění vztahů mezi staršími školáky základní školy a dětmi ze školy mateřské. Učitelky mateřské školy potvrzují, že se děti ve svém rozvoji posunují v oblasti sociálního učení, kde je kladen především důraz na emocionální prožitek a dále přispívá k uvědomění si hodnoty českých tradic.

6.3.4 Vánoční zpívání

Stejně tak jako k předvánočnímu času neodmyslitelně patří čert a Mikuláš, patří sem i vánoční koledy. Žáci především prvních ročníků chodí navštívit předškoláky, aby jim předvedli nacvičené pěvecké vystoupení a poté si některé koledy zazpívali společně s nimi a pohráli si. Děti mají možnost popovídat si s kamarády a paní učitelky z mateřské školy se v případě prvňáčků dotazují, jak děti ve škole zvládly první měsíce adaptace a jak se zapojily do výuky.(viz Příloha 5)

Reflexivní analýza vzájemné spolupráce

Toto setkání utužuje vztahy nastávajících prvňáčků s jejich budoucími spolužáky, s dětmi, se kterými se budou vídat v prostorách základní školy. Zároveň i školáci tuto situaci vnímají jako možnost vrátit se do školky, připomenout si příjemné chvíle her a pozdravit bývalé paní učitelky a kamarády, po kterých se jim občas stýská. Někteří kamarádi s nimi do 1. třídy nemohli pokračovat z důvodu odkladu povinné školní

docházky nebo se teprve nyní stali novými předškoláky. Stejně jako ve výše popsané aktivitě (Čerti a Mikuláš) spatřuji hlavní přínos pro adaptaci především v emocionálním prožitku a vzájemné spoluúčasti dětí.

Zamýšlíme se nad změnou, která by byla realizována v příštím školním roce. Tuto aktivitu chceme uskutečnit vzájemně s předškoláky v místní knihovně. Společné setkání by se dalo využít i v rámci předvánoční dílny a pozitivně tím naladit děti pro vstup do školy.

6.3.5 Schůzka pro rodiče předškoláků v mateřské škole

Schůzka pro rodiče předškolních dětí probíhá v měsíci lednu. Jedná se především o informativní schůzku před zápisem do první třídy. Schůzka probíhá v Mateřské škole Velké Popovice a v Mateřské škole Pastelka v Petříkově. Tato setkání probíhají v duchu přátelského posezení.

Vedení školy společně s paní učitelkou 1. stupně navštíví mateřskou školu, aby seznámili rodiče s podmínkami zápisu k základnímu vzdělávání, upozornili je na nezbytné dokumenty, které je nutné vzít s sebou a jak postupovat v případě, že se nemohou dostavit v řádném termínu. Dostanou informace o tom, pro koho je zápis povinný, co znamená předčasný nástup, řádný nástup nebo co je nutné vědět o odkladu školní docházky. V letošním roce po dokončení nové přístavby bylo příjemné sdělovat rodičům, že můžeme do školy přijmout i dítě, které zde nemá trvalé bydliště. Ještě před několika lety byla v tomto ohledu situace přímo vypjatá.

Na letošní lednové schůzce byli rodiče upozorněni na nově vzniklé legislativní změny, posunutí termínu zápisu a také byli požádáni o včasné navštívení poradenského zařízení v případě pochyb týkajících se školní zralosti a připravenosti jejich dítěte. Vyjádření z pedagogicko-psychologické poradny je nyní nutné přinést již k zápisu.

Druhá část schůzky se týkala problematiky školní zralosti a připravenosti, rodiče byli seznámeni se základními požadavky, co by jejich dítě mělo umět před vstupem do školy a byla jim poskytnuta doporučení, na co je dobré se ještě zaměřit a ve výchově a vzdělávání neopomíjet. Zdůrazněna byla zvláště péče o jemnou motoriku s konkrétními návrhy na zlepšení a přípravu na psaní, doporučeny byly hry na rozvoj fyzické obratnosti a činnosti na rozvoj kognitivních oblastí a číselné představivosti.

Rodiče, jejichž dítě jde poprvé do školy, kladli různé otázky. Zajímali se např. o nabídku zájmových kroužků, výuku cizího jazyka, jakým způsobem zápis prvňáčků probíhá, zda děti mají možnost pohybu během výuky, zda bude možné si vybrat, s kým bude jejich dítě ve třídě, atd. Další informace, které rodiče považovali za důležité, byly stravování a pobyt ve školní družině.

Všichni rodiče na schůzce obdrželi letáček speciálně připravený pro tuto příležitost, kde mohou najít výše zmiňované informace s důležitými kontakty a byli vyzváni, aby se v případě nejasností bez obav obrátili na vedení školy popřípadě na školního psychologa. Ti, kteří se nemohli zúčastnit této schůzky, našli veškeré informace na stránkách základní školy. Informační letáček, jim byl dodatečně předán vedením mateřské školy. V příloze je uveden pouze náhled, jinak se jedná o oboustrannou brožuru. (viz Příloha 6)

Reflektivní analýza vzájemné spolupráce

Ukázalo se, že rodiče vnímají tuto spolupráci jako důležitou součást v současném vzdělávání jejich dětí. Chtějí být informováni a připraveni na situace, se kterými nemají zkušenosti nebo se kterými by se mohli setkat. To potvrdila i maminka, která nám po schůzce přišla poděkovat za její realizaci. Vzpomínala, jak to pro ni bylo těžké, když před šesti lety šel její prvorozený syn do školy a informace, které měla k dispozici, byly nedostačující. Přestože měla již mnohé zkušenosti, schůzku vnímala za důležitou. Jako výhodu vidím přítomnost ředitelky mateřské školy, která může další informace doplnit a upřesnit. Rodiče včas vědí, na co děti připravit a na jaké oblasti ve vývoji se ještě zaměřit. Věřím, že včasnými informacemi předanými na schůzce se předejde možným nedorozuměním, které by zvláště v letošním roce mohly nastat.

6.3.6 Pozvání předškoláků k zápisu

Dvě učitelky navštěvují v mateřské škole po předem domluveném termínu a čase třídu předškoláků v období krátce před zápisem do první třídy. Paní učitelky se dětem představí a vysvětlí jim, že je přišly pozvat k zápisu do první třídy. Zápis je podrobněji popsán níže.

Děti jsou motivovány pohádkovými postavkami, které na ně čekají u zápisu, aby je přivítaly. V loňském roce děti ve škole vítal Křemílek a Vochomůrka. Učitelky donesly

obrázky z pohádky a dětem krátký příběh přečetly. Společně si o příběhu a postavkách pohovořili. V závěru setkání učitelky požádaly děti o nakreslení obrázku pro současné prvňáčky.

Během těchto aktivit je možné děti ještě blíže poznat, zjistit např. jejich úroveň vyjadřování, sledovat správné sezení, držení tužky a celkové zapojení do činností.

Reflektivní analýza vzájemné spolupráce

Osobní pozvání učitelek základní školy předškoláků k zápisu reflektují jako pozitivní a motivační součást spolupráce. Výhodou je, že jsou děti ve známém a pro ně bezpečném prostředí, proto je jejich chování bezprostřední a přirozené. S určitostí mohou říci, že se nám daří v dětech vzbudit zájem a zvědavost. Podle zkušeností jsou časté obavy ze zápisu, který je vnímán mnohými rodiči jako důležitý krok v jejich životě, mnohokrát zastíněny očekáváním a těšením. To se projevuje během realizace zápisu, většina dětí, které byly s tematikou seznámeny, přicházejí do školy s větší jistotou.

6.3.7 Zápis do první třídy

Zápis do první třídy je pro dítě významnou událostí v jeho životě, který předchází mimořádnému mezníku – nástupu do první třídy. (viz Příloha 7) Naše základní škola se snaží o to, aby tento krok byl příjemný nejen pro děti, ale i pro jejich rodiče. Děti jsou po příchodu do školy přivítány pohádkovými postavami. V loňském školním roce to byl Křemílek a Vochomůrka, od kterých děti dostaly malou sladkost, a byla jim připnuta jmenovka. Letos společně s ostatními kolegy a žáky vyšších ročníků připravujeme námořnickou tematiku. Téma pohádek se mění každé dva až tři roky. Třída je příjemně vyzdobena, na stolech jsou ubrusy a drobné květiny. Postavičky a výzdoba jsou pro děti spíše motivační. Ve třídách děti čekají paní učitelky, které s nimi procházejí jednotlivé úkoly. Dvě paní učitelky se věnují dětem a jedna paní učitelka (zapisovatelka) s rodiči vyplňuje řadu nezbytných dokumentů, jako je např. žádost o přijetí, zápisní list... Zde rodiče dostanou potřebné informace a kontakty, popřípadě mají prostor pro své dotazy. Pokud je to nutné, je rodičům vysvětlen správný úchop tužky, představeny trojhranné psací potřeby a doporučeny cviky na rozvoj jemné motoriky.

Úkoly, které děti plní na jednotlivých stanovištích jsou motivovány pohádkou a zaměřeny na zjišťování znalostí a dovedností v různých oblastech. V průběhu plnění úkolů se snažíme děti povzbuzovat a na nesprávně odpovědi neupozorňujeme. Spíše sledujeme, jak dítě reaguje, zda je schopné odpoutat se od rodičů a komunikovat. Smyslem zápisu je děti motivovat pro školní docházku a vzbudit v nich pocit bezpečí bez zbytečných obav.

První stanoviště navozuje přátelskou atmosféru a vzájemný kontakt. Zjišťujeme jméno a bydliště dítěte. Na tabuli je většinou obrázek z pohádky, na kterém je možné zjistit pravolevou orientaci dítěte. Další stanoviště je zaměřeno na matematické představy - srovnávání velikostí, číselná řada, manipulace s předměty. U dalšího stanoviště sledujeme rozvoj myšlení a řeči. Děti popisují obrázek, skládají puzzle, hledají obrázek, který do řady nepatří. Následující stanoviště je věnováno grafomotorice a správné výslovnosti. Poslední stanoviště je plně odměn, které vyráběly děti ze školní družiny, omalovánky s logem naší školy (viz Příloha 8) a pamětní list s aktuálními pohádkovými postavkami, na jehož ztvárnění se podílí žáci základní školy. (viz Příloha 9)

Aby se děti cítily bezpečněji, přicházejí na zápis jejich učitelky z mateřské školy a jsou jim oporou. Ještě před zápisem nám podají informace o jejich celoročním rozvoji a upozorní nás na děti, kterým doporučují odklad školní docházky. Ačkoliv se každému věnujeme 20 minut, ne vždy je závěr objektivní. Některé děti jsou velmi stydlivé a jejich výkon je ovlivněn trémou, únavou nebo počínající nemocí, jiné jsou suverénní, což nemusí odpovídat jejich znalostem a schopnostem.

Zápis probíhá ve třech učebnách. Dvě třídy jsou určeny pro rodiče s dětmi, kteří jsou zaregistrováni, jedna třída je pro neregistrované. Čekací dobu na chodbě se nám díky rezervačnímu systému, který se velmi osvědčil, podařilo zkrátit na minimum. Ti, kteří musejí na chodbách čekat, protože nejsou registrováni, mohou svou volnou chvíli krátkým kreslením, vybarvováním nebo skládáním.

V závěru jsou rodiče seznámeni s výsledky zápisu. V případě, že byly zjištěny nějaké nedostatky u znalostí a dovedností dítěte, jsou doporučeny návrhy na jejich zlepšení. Například jakými způsoby lze rozvíjet pravolevou orientaci nebo cvičení na rozvoj smyslového vnímání. Pokud rodina přichází ze sociálně znevýhodněného nebo odlišně jazykového prostředí je jim nabídnuta individuální pomoc.

Reflektivní analýza vzájemné spolupráce

Reflektuji způsob průběhu zápisu jako zdařilý. Podle ohlasů rodičů je zápis na naší škole příjemnou povinností. I děti, navštěvující první ročník, na něj rády vzpomínají. Vybavují si postavičku, která je vítala nejen u zápisu, ale i první den ve škole. Svědčí o tom i rodiče a děti, kteří žádali o odklad školní docházky. Zápis v následujícím školním roce je pro ně pouhou formalitou, přesto si aktivní účast na něm nenechají ujít ani podruhé.

Děti velmi pozitivně vnímají přítomnost učitelek z mateřské školy. Nejenže mají radost z jejich podpory, ale také více chápou i zodpovědnost za své výsledky. Pro nás jsou velmi cenné informace, které nám poskytují pedagogové z mateřské školy, o celkových znalostech a dovednostech dětí a o doporučeních odkladů školní docházky. Jak bylo již výše uvedeno, výsledek odvedený dítětem u zápisu nemusí být vždy objektivní. V letošním školním roce se podařilo tyto informace posílit o naši novou zkušenost s dětmi ze *Školy nanečisto*. Z dětí při setkání u zápisu vyzařovala radost a uspokojení ze známých tváří. Ačkoliv bude většina rodičů od letošního roku chodit k zápisu již rozhodnuta a budou přicházet s vyjádřením o odkladu školní docházky, přesto věřím, že to pro ně a hlavně pro děti bude stále důležitým momentem v jejich životě. Vzhledem k tomu, že se průběh zápisu v této formě osvědčuje, nepovažuji za nutné jej měnit. Pouze je důležité v případě změny tématu přizpůsobit úkoly pro děti a celkovou výzdobu školy.

6.3.8 Kurz grafomotoriky

V rámci spolupráce s psychologem základní školy nabízíme rodičům možnost účastnit se s dětmi grafomotorického kurzu. Díky velkému zájmu rodičů dětí předškolního věku, nabízíme tento kurz již čtyři roky. Rodičům byl doporučován na základě zjištěných obtíží dětí při zápisu do první třídy. V letošním školním roce jsme jej nabízeli již na lednové schůzce pro rodiče a prostřednictvím mateřské školy.

Kurz je určen nejen budoucím školákům, ale i dětem pětiletým, které mají obtíže se psaním, kreslením a křečovitým úchopem psacího náčiní. Hlavní náplní tohoto kurzu je celkové zlepšení grafomotorické schopnosti dětí, jejich koordinace, vizuomotoriky, jemné i hrubé motoriky. Děti se učí především hrou, pohybem, zpíváním a rytmiizací. Jedná se o 6 lekcí v délce vyučovacích jednotek, které probíhají v odpoledních hodinách. Individuální přístup k dětem je zohledněn tím, že ve skupině je maximální počet 5 dětí. Ačkoliv je

naším prostřednictvím kurz nabízen, neprobíhá v základní škole, ale rodiče s dětmi dojíždějí do Říčan, do místa trvalého poradenského zařízení.

Reflektivní analýza vzájemné spolupráce

Pozitivní přínos tohoto kurzu spatřuji především v jeho odborném vedení školní psycholožkou, které přispívá k odstranění grafomotorických obtíží některých dětí. Tyto obtíže mohou být jednou z hlavních příčin nesnází v počátcích povinné školní docházky. Ohlasy rodičů jsou velmi kladné a výsledky podle jejich názoru jsou viditelné. Bohužel tuto nabídku nevyužijí všichni, kteří by měli, přesto dochází alespoň částečně ke snížení počtu dětí s obtížemi. Rodičům by spíše vyhovovalo absolvování kurzu v místních podmínkách školy, ale většina z nich chápe pomoc dětem za prioritní a nevádí jim ani dojíždění. Zde je nutné ještě hledat cesty, jak přesvědčit méně spolupracující rodiče.

6.3.9 „Ponožkový pes“ – samostatný projekt

Naše základní škola je zapojena společně s mateřskou školou do charitativního projektu „Ponožkový pes“ již od první sezóny roku 2014/2015. Jedná se o projekt, který má za úkol seznámit děti i dospělé s výcvikem a pomocí asistenčních psů v životě handicapovaných osob. Projekt pořádá nezisková organizace Pestrá společnost o. p. s., která se zabývá výcvikem asistenčních psů pro lidi s postižením. (Ponožkový pes, ©2014) Mezi postižené patří především děti, kterým pes pomáhá svým klidem a teplem při canisterapii. Starší žáci 1. stupně naší školy každoročně docházejí do mateřské školy, aby společně s budoucími prvňáčky a jejich učitelkami vyrobili ponožkové psy. Do školky jsou pozváni rodiče předškoláků, kteří si je mohou odkoupit, a výtěžek z této akce je zaslán do společnosti na podporu výcviku asistenčních psů.(viz Příloha 10)

Reflektivní analýza vzájemné spolupráce

Hlavním smyslem tohoto projektu je především charitativní pomoc postiženým dětem. Přínos pro předškolní děti shledávám zvláště v seznámení dětí s kamarády z 1. stupně, předcházení sociálně patologických jevů a zapojení rodičů do projektu. Vzájemná pomoc starších žáků je předškolními dětmi velmi pozitivně vnímána. Děti ze školky se snaží plnit pokyny starších, ti navíc postup dokážou velmi dobře vysvětlit a zároveň se cítí

důležité při plnění funkce učitele. Méně zruční uvítají při výrobě ponožkového psa pomoc paní učitelky. Prodej pejsků má podle zpětné vazby u rodičů velký ohlas. Rodiče i děti si uvědomují, že přispívají na dobrou věc a zároveň si domů odnesou výrobek, který je pro jejich dítě vzácný tím, že ho vyráběly s kamarádem a mají na něm velký podíl práce.

6.3.10 Předškoláci v 1. třídě

Předškolní děti z mateřské školy opět přicházejí do základní školy na návštěvu za prvňáčky. Tentokrát je setkání směřováno do jarních měsíců duben - květen. Cílem této návštěvy je snaha o eliminaci stresu z neznámého a poznání prostředí školy. V tuto dobu je již po zápisu, setkání je pojato spíše motivačně, aby se děti těšily do školy.

Prvňáčci se za školní rok již mnoho naučili, tak se s radostí chlubí svými výsledky. Přečtou dětem krátkou pohádku, aby se pochlubily, jak se naučily číst. Samozřejmě pouze dobrovolníci, kteří se nebojí své nové dovednosti ukázat. Děti ze školky vidí práci ve škole, společně s ostatními si ji mohou vyzkoušet. Opět jsou pro děti připraveny úkoly do skupin, které plní společně. Úkoly jsou koncipovány tak, aby i předškoláci byli schopni je splnit a cítili se úspěšní. Při posledním setkání pomáhali prvňáčci dětem při plnění grafomotorického cvičení, které navazovalo na kolektivně zpívanou písničku. Zapisovali na pracovní list počty vyobrazených předmětů, které předškoláci počítali a také hráli společně ve skupinách písmenkové pexeso. V závěru si každý obkreslil ručičku, kterou vymaloval a podepsal. Děti si je mezi sebou vyměnily jako důkaz kamarádství a příslib vzájemné pomoci.

Reflektivní analýza vzájemné spolupráce

Většina dětí ve škole byla na počátku školního roku, při zápisu a v letošním školním roce přibudou ještě setkání ze *Školy nanečisto*. Tuto aktivitu reflektuji jako příjemné strávení společného času, děti mají radost z opětovného setkání s kamarády a ocitají se v prostředí, které pro většinu z nich již není cizí. Prvňáčci se chlubí svými dovednostmi a znalostmi, kterých je koncem školního roku opravdu dost. I sami předškoláci mají radost ze zvládnutí úkolů, které jsou pro ně připravené. Hlavní přínos vidím především v celkové motivaci předškoláků ke školní práci a v prohloubení dalších

sociálních vztahů. Tato setkání se osvědčují, vypovídá o tom nejen uspokojení dětí, ale i výpovědi učitelek mateřské školy.

Opět je nutné pro setkání přizpůsobit podmínky. Upravit rozvrh, připravit lavice a materiály na skupinovou práci a naladit děti na jejich vzájemnou podporu.

6.3.11 Čarodějnické setkání

30. dubna děti z mateřské školy i žáci prvních tříd oslavují den čarodějnic. Děti přicházejí v tento den v čarodějnickém kostýmu. Všichni mají samostatný program v rámci své třídy a poté se předškoláci přijdou podívat do čarodějnické školy na prvňáčky. Jedná se o krátké setkání obou skupin. Společně si zazpíváme, zakouzlíme a předáme si dárečky, které pro sebe děti vzájemně vyrobily. (viz Příloha 11)

Reflexivní analýza vzájemné spolupráce

Setkání hodnotím jako přínosné především proto, že předškolní děti mají možnost se setkat s příjemnou formou výuky a uvědomit si, že i ve škole si lze hrát. Jedná se již o několikátou návštěvu v prostorách základní školy. Prostředí školy a třídy je pro předškoláky známé, tudíž většina dětí je již bez ostychu a atmosféra bývá uvolněná. Dochází k dalšímu prohloubení vzájemného vztahu mezi dětmi i učitelkami. Podle reakcí dětí splňuje toto setkání svůj cíl především z hlediska emocionálního prožívání.

6.3.12 Spolupráce se Základní uměleckou školou

V prostorách školní budovy působí Základní umělecká škola Velké Popovice, která dětem nabízí mnoho zájmových kroužků z různých oborů. Jedná se o obor hudební, taneční, pěvecký, výtvarný a dramatický. Do těchto kroužků docházejí i děti z mateřské školy. Nejčastěji využívají kroužek keramiky, výtvarný kroužek, zpěv a hru na zobcovou flétnu. Předškolní děti, které nemají možnost navštěvovat uměleckou školu, mohou shlédnout divadelní představení v místní knihovně, které připravují děti prvního stupně v rámci dramatického kroužku. Přestože, smyslem těchto kroužků je především rozvoj dětí v určitých oblastech, nelze zpochybnit, že děti docházející do umělecké školy se

nenásilnou formou postupně sbližují s novým školním prostředím, režimem školní výuky a přijímáním určitých povinností.

Reflektivní analýza vzájemné spolupráce

Výuku v prostorách základní školy reflektuji jako vhodný způsob adaptace dětí na školní prostředí, umožňující jim další setkávání s budoucími spolužáky a dospělými osobami. Děti se učí vzájemné komunikaci, spolupráci a celkové socializaci. Rodiče budoucích i stávajících prvňáčků si velmi chválí umístění umělecké školy v budově základní školy. Odpadá jim starost, jak děti v průběhu školního roku na kroužky dopraví. Děti z mateřské školy jsou přiváděny například na keramický kroužek hromadně a pak zase odvedeny zpět do školy. Prvňáčci jsou vyzvedávány učiteli umělecké školy ze školní družiny. Spojitost základní školy a základní umělecké školy má i své nevýhody zvláště pro některé třídní učitele, a to z toho důvodu, že v odpoledních hodinách v jejich učebně probíhá výuka zájmových kroužků. To učitelům znemožňuje připravovat si materiály pro výuku ve svých třídách a také tato situace stěžuje organizaci například konzultačních hodin, které probíhají v odpoledních hodinách stejně jako výuka umělecké školy.

6.3.13 Dětský den

Žáci devátých ročníků každoročně připravují pro žáky prvních tříd a děti z mateřské školy sportovní dopoledne. Připravují jednotlivé disciplíny s ohledem na věk dětí. Jedná se například o skoky v pytích, hod míčku na cíl, rozpoznání předmětu podle hmatu, štafetový běh, prolézání a překonávání překážek. Děti jsou povzbuzovány a jde zvláště o to, aby si prožily radost. Pro všechny jsou připraveny odměny bez ohledu, zda se jim aktivity dařily splnit nebo ne. (viz Příloha 12)

Reflektivní analýza vzájemné spolupráce

Děti se zapojují do aktivit s radostí. S nadšením se snaží vystřídat všechny disciplíny, které jsou pro ně připraveny. Je příjemné vidět žáky devátých tříd, jak se v přítomnosti malých dětí mění na opatrovníky, rádce a pomocníky. Do budoucna bych ráda spojila s předškoláky i děti prvních ročníků. Opět by se naskytla příležitost pro jejich setkání, která by mohla usnadnit adaptaci oběma stranám.

6.3.14 Přípravná třída

V příštím školním roce plánujeme rozšířit naši školu o přípravnou třídu. Tato možnost se naskytla v souvislosti s rozšířením přístavby školy, během níž vznikly nové prostory. Zmiňuji tuto skutečnost proto, že se jedná o další krok směrem ke zkvalitnění spolupráce v oblasti předškolního vzdělávání. Právě umístění přípravné třídy přímo v budově základní školy vnímáme jako podstatnou výhodu při seznamování žáků s novým prostředím, staršími kamarády a učiteli.

Třídu mohou navštěvovat děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky, jedná se o děti s odkladem školní docházky a děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí. Mohou být přijaty na žádost rodičů, která musí být podložena doporučením školského poradenského zařízení, na jehož podkladě bude mít každé dítě vypracován individuální plán.

Podmínkou pro otevření přípravné třídy je minimální počet 10 žáků a maximální 15 žáků. Tento počet umožňuje individuální přístup pedagoga k jednotlivým žákům a jejich potřebám. Cílem naší přípravné třídy je, vybavit děti odpovídajícími dovednostmi a návyky, jako jsou např. rozvoj řečových a komunikačních dovedností, rozvoj jemné a hrubé motoriky, sebeobslužné a hygienické návyky, časová a prostorová orientace, matematické představy.

V současné době probíhají poslední úpravy *Přílohy ke školnímu vzdělávacímu programu Základní školy Velké Popovice s kozlíkem do školy hravě a snadno*, který vychází z Rámcově vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání a dokončuje se vybavení učebny. Součástí učebny bude knihovnička pro učitele, hrací koutek, skříň, lavice, koberec a interaktivní svět her Magic box (projekční plocha), určený především pro děti předškolního věku.

Veškeré podmínky pro zřízení přípravné třídy, dokumentace a vybavení byly konzultovány vedením školy a kolegyní 1. stupně, která je kompetentní vyučovat v přípravné třídě s jinými již fungujícími přípravnými třídami, jež mají s provozem zkušenosti. Dále byli o pomoc požádáni odborníci z Pedagogické fakulty Karlovy univerzity v Praze, z katedry primární pedagogiky, zaměřeni na předškolní výchovu a vzdělávání.

Reflektivní analýza vzájemné spolupráce

V tuto chvíli nemohu zhodnotit efektivitu přípravné třídy na naší škole. Všichni tuto skutečnost chápeme jako jeden z posuvných kroků směrem k rozšíření dalších možností spolupráce s rodiči a mateřskou školou. Vzhledem k tomu, že již základní informace o smyslu přípravné třídy byly směřovány k rodičům na lednové schůzce v mateřských školách a při příležitosti *Školy nanečisto*, někteří rodiče, uvažující o odkladu školní docházky, projeví o docházku do přípravné třídy zájem.

Jsem přesvědčena, že pro zahájení výuky v přípravné třídě jsme učinili vše potřebné. Nyní ukáže teprve příští školní rok, zda byla realizace úspěšná a napomohla výše popsaným důvodům, tedy k eliminaci adaptačních obtíží předškoláků.

6.3.15 Schůzka pro rodiče přijatých žáků do 1. třídy

Tato schůzka probíhá každoročně v měsíci červnu v místní knihovně. (viz Příloha 13) Veškerá správní řízení jsou vyřízena a rodiče s jistotou vědí, že jejich dítě bylo přijato k povinnému vzdělávání do základní školy.

V úvodu schůzky vedení školy informuje o počtu přijatých žáků a rozdělení do tříd a zároveň představí třídní učitelky, které s žáčky budou trávit celý školní rok. Rodiče jsou seznámeni s celkovou charakteristikou školy, možností spolupodílet se při zasedáních na školské radě zřízené při naší škole a s organizací prvního zářijového týdne. Rodiče jsou vyzváni, aby první týden školy nepodceňovali a přizpůsobili jej především dětem. Jedná se o velkou změnu v režimu dětí, ale i celé rodiny.

Po úvodním zahájení, si paní učitelky odvedou rodiče do tříd, kde je připravena složka pro každého z rodičů se základními informacemi o škole, školní jídelně, školní družině, o projektu *Ovoce do škol...*

Paní učitelka poukáže na další důležité informace ve složce, jednotlivě je s rodiči projde a upozorní na tzv. *Desatero pro prvňáčky a jejich rodiče*. (viz Příloha 14) Ve složce rodiče ještě najdou náměty na rozvoj grafomotoriky společně se čtyřmi obrázkovými pracovními listy pro děti, přihláškami ke stravování a do školní družiny.

Za důležité vnímám projít s rodiči seznam pomůcek, které je nutné přes prázdniny pořídit. Ze zkušeností víme, že je dobré některé pomůcky přímo ukázat a upozornit na možná úskalí při jejich pořizování.

Výhodou je, že si vše rodiče odnesou domů, nemusí si dělat poznámky a informace mají pohromadě. Přeci jen je ještě do 1. září daleko a takto mají ucelené informace k dispozici. Dalším zdrojem informací jsou webové stránky školy, kde rodiče většinu informací naleznou také. Mají také spoustu prostoru na kladení otázek, již v tuto dobu se často zajímají o metody výuky, způsoby hodnocení nebo možnosti mimoškolních aktivit a zájmových kroužků.

Reflexivní analýza vzájemné spolupráce

V předešlých letech probíhala schůzka pouze v knihovně. Zde byly rodičům předány veškeré důležité informace. Vzhledem k tomu, že již několik let jsou tři první paralelní třídy, stávalo se, že některé informace unikaly z důvodů velkého množství rodičů. Od loňského roku, po krátkém přivítání a rozdělení dětí do jednotlivých tříd, si každá třídní učitelka odvede rodiče do učebny. Tuto změnu shledávám jako velmi příznivou. Samostatné setkání s rodiči znamená i pro mě prvotní odbourání nepříjemného pocitu a strach ze setkání s neznámými lidmi. Nejistota a vzájemná očekávání jsou oboustranná, proto setkání ještě před začátkem nového školního roku vnímáme já i rodiče pozitivně. Bohužel forma této schůzky je realizovatelná pouze v případě, že již v červnu jsou známy úvazky učitelů, tedy je jasné, kdo bude učit v prvních ročnících.

6.3.16 První den školákem

Adaptace na prostředí školy bude trvat ještě minimálně celý školní rok. Slavnostní zahájení školy považuji jako vyvrcholení výše uvedených příprav, týkajících se spolupráce mateřské školy, základní školy a rodiny v přípravě na přechod do základního vzdělávání. První den ve škole je považován za jednu z nejdůležitějších slavnostních událostí v životě dítěte a jeho rodiny. Je to den, který je v životě dětí i dospělých zlomovým okamžikem, který odstartuje nejen spoustu povinností, úkolů, ale i radostí z dosažených úspěchů.

Děti všech prvních tříd jsou společně s rodiči přivítány vedením školy v místní knihovně, která je součástí budovy školy. Zde je pozdraví i známé postavičky ze zápisu a popřejí jim mnoho úspěchů. Po úvodním uvítání v knihovně a krátkém kulturním vystoupení žáků 1. stupně, se děti s rodiči za doprovodu svých třídních učitelek přesunou do tříd.

Další část přivítání probíhá v příjemném prostředí. Třída je uklizena, vyzdobena a na stolech jsou pro děti připraveny dárkové balíčky s pomůckami. Ty jsou pečlivě vybírány. Seznam pomůcek byl již na červnové schůzce upraven tak, aby rodiče nemuseli některé potřeby kupovat zbytečně, nebo naopak nechyběly. Děti se posadí do lavic a po krátkém úvodu se paní učitelka s každým žákem osobně přivítá, předá mu kytičku a pamětní list jako vzpomínku na první den, kdy se stal školákem. Děti mají možnost říci básničku, zazpívat písničku nebo se podepsat na vyzdobenou tabuli.(viz Příloha 15)

Následuje krátká informační schůzka pro rodiče. Děti si přeberou vychovatelky ze školní družiny, provedou je školou a ukážou jim prostory školní družiny, kde s nimi zůstanou a pohrají si, než si je vyzvednou rodiče. Během krátké schůzky se rodiče dozvědí konkrétní informace o organizaci prvního týdne a mají prostor na své dotazy.(viz Příloha č. 16) V předešlých letech byly informace předávány rodičům ve třídě za přítomnosti dětí. Bylo nutné děti zabavit a rodiče zaujmout, to nebylo vždy jednoduché.

V prvním týdnu probíhá výuka pouze dvě vyučovací hodiny. Jedná se o nenásilné přizpůsobování dětí na nový režim, prostředí a pravidla. Po svačině mohou děti odcházet s rodiči domů, nebo jdou do družiny, kde s nimi čas tráví nejen vychovatelka školní družiny, ale i třídní učitelka.

Reflektivní analýza vzájemné spolupráce

Sama z vlastní zkušenosti vím, že tento den je pro rodiče i děti důležitý, proto i mně velmi záleží na tom, aby vše bylo pečlivě připraveno a prostředí třídy bylo příjemné. Maminky jsou často dojaty a tatínkové fotografují, aby měli vzpomínku. Dříve bylo přivítání pouze v knihovně, ale s narůstajícím počtem paralelních tříd, již ztrácel tento způsob slavnostní nádech. Myslím, že přesun do vyzdobených tříd se svou učitelkou je právě to, co děti i rodinní příslušníci očekávají. Někteří nedočkaví žáci přicházejí již v tento den do školy s aktovkou a těší se, až usednou do školní lavice. Mnozí rodiče berou počátek školního roku opravdu zodpovědně a uvolňují se ze zaměstnání po dobu celého týdne, aby se dětem mohly více věnovat.

V minulých letech v závěru setkání probíhala krátká informační schůzka pro rodiče. Bylo nutné zabavit děti a rodiče zaujmout. To bylo většinou velmi složité. Nakonec se nám osvědčilo, rozloučit se s dětmi a předat je vychovatelkám ze školní družiny a věnovat se pouze rodičům. Ti, kteří mají možnost tuto skutečnost porovnat, oceňují předání zásadních

informací bez přítomnosti dětí. Mohou se na ně lépe soustředit a spatřují příležitost pro osvětlení nejasností.

Úzká spolupráce s rodiči nadále probíhá během celého školního roku např. prostřednictvím sms zpráv, emailů, osobních konzultací a někdy i mimoškolních setkání. Děti se dostávají do role školáků, postupně se přizpůsobují novým změnám a ocitají se na straně prvňáčků, kteří novým předškolákům pomáhají nyní.

6.4 Vyhodnocení akčního výzkumu

Z výše uvedeného je patrné, že všechny tyto formy spolupráce se během své realizace setkaly s pozitivním ohlasem u rodičů, dětí a učitelek z mateřské i základní školy. Na základě akčního výzkumu jsem vybrala aktivity, které nejvíce přispívají u budoucích prvňáčků k celkové snaze o eliminaci strachu z neznámého prostředí, z obav při kontaktu s cizími lidmi a přípravě na školu a pomáhají novou situaci zvládnout i rodičům.

Z pozorování dětí na jednotlivých setkáních mohu potvrdit, že se osvědčují návštěvy předškoláků v prvních třídách, pozvání učitelek dětí k zápisu, samotný zápis, který je důležitou událostí v životě dětí a slavnostně pojatý první školní den. Od letošního roku považuji „Školu nanečisto“ za významné posílení spolupráce, které se zatím jeví jako efektivní. Uvedené aktivity mají motivační charakter a vzbuzují u většiny dětí zájem o vzdělávání, umožňují jim blíže se seznámit s prostředím školy, spolužáky a učitelkami základní školy. Většina činností je zdrojem sociálního učení, které přispívají k uspokojování emocionálních a sociálních potřeb.

Z akčního výzkumu vyplývá, že většina rodičů pokládá informovanost za nezbytnou součást spolupráce se školou. Rodiče považují za nejpodstatnější schůzku před zápisem konanou v prostorách mateřských škol. Na schůzce jsou rodiče seznámeni s požadavky spojenými se zápisem do školy a s podmínkami přijetí dítěte. V plném počtu se setkáváme i na červnové schůzce pro rodiče již přijatých žáků, kde jsou poskytnuty informace týkající se nadcházejícího školního roku. V letošním roce byla rodičům nabídnuta ještě jedna schůzka hned na počátku školního roku při příležitosti *Školy nanečisto*. Rodiče byli seznámeni s cílem a smyslem tohoto projektu a projevíli o tato setkání s dětmi velký zájem. Sami vnímají, že spolupráce je důležitou součástí v současném výchovně vzdělávacím procesu a námi nabízenou spoluprací většinou vyhledávají.

Za významnou formu spolupráce považuji, z pohledu učitelek prvních tříd, včasné poskytnutí informací ze strany mateřské školy o celkovém rozvoji dětí. Znájí je nejlépe a dokážou objektivně posoudit jejich zralost a připravenost ke školní práci. Hodnotným přínosem je pro nás *Škola nanečisto*, během níž můžeme samy pozorovat, např. jakým způsobem se děti zapojují do činností, jak plní zadané úkoly, drží správně psací náčiní, a jak se vyjadřují. Na základě těchto zjištění můžeme ještě navrhnout konkrétní řešení na zlepšení dětí v určité oblasti, popřípadě pomoc školního psychologa.

Projekt *Škola nanečisto* a přípravná třída jsou pro nás nové záležitosti, vidím jako nejbližší cíl naší školy Velké Popovice pracovat na zkvalitnění nových aktivit a posílení již osvědčených forem spolupráce.

Z akčního výzkumu nepochybně plyne, že role mateřské školy je ve spolupráci s rodiči i se školou nezbytná. Stále více se utvrzuji v poznání, že zmíněné aktivity, i když jsou časově náročné na přípravu, mají smysl a stojí za to, je podporovat. Většina dětí se dokáže lépe orientovat v novém prostředí školy, pozná nové kamarády i budoucí učitelky ze školy a je pozitivně naladěna na vstup do školy. Tuto skutečnost bych ještě ráda ověřila na základě rozhovorů s učitelkami prvních tříd, které mají se spoluprací s mateřskou školou a rodinou zkušenosti.

7 Zkušenosti týkající se oblasti spolupráce MŠ, ZŠ a rodiny

7.1 Výzkumný vzorek

Výzkumným vzorkem jsou běžné základní školy, jejichž výběr je založen na základě dostupnosti, z tohoto důvodu jsem zvolila školy ze Středočeského kraje, kde pracuji. Dále je motivovaný volbou učitelek prvních tříd, které mají zkušenosti se spoluprací s mateřskou školou a rodinou. V každé škole byla dotazována jedna učitelka. Výzkumný vzorek tvoří tři základní a mateřské školy, které jsou svým vedením propojené, protože úzká spolupráce mezi institucemi se může zdát snazší, a třemi základními a mateřskými školami, které jsou samostatnými institucemi. Záměrně byly vybrány školy venkovského i městského typu. V rámci anonymizace, jsem jednotlivým školám přiřadila písmena abecedy v pořadí, v jakém jsem je navštěvovala.

Základní a mateřská škola bez organizační vazby			Základní a mateřská škola s organizační vazbou		
A	plně organizovaná škola	škola městského typu	D	malotřídní škola s prvním stupněm	škola venkovského typu
B	plně organizovaná škola	škola venkovského typu	E	plně organizovaná škola	škola městského typu
C	plně organizovaná škola	škola venkovského typu	F	malotřídní škola s prvním stupněm	škola venkovského typu

7.1.1 Charakteristika vybraných základních škol

Základní škola A: Škola se nachází 15 km jihovýchodně od centra Prahy v oblasti s rozsáhlým zámeckým parkem a dendrologickou zahradou. Jedná se o plně organizovanou městskou základní školu s počtem okolo 360 žáků. Do školy přicházejí děti z několika přilehlých obcí.

Základní škola B: Základní škola se nachází v srdci Ladova kraje 20 km jihovýchodně od hlavního města. Součástí obce je deset přilehlých osad, ze kterých děti přicházejí

k základnímu vzdělávání. Škola je plně organizovaná s 1- 9. ročníkem. Výuka probíhá na prvním stupni ve třech paralelních třídách.

Základní škola C: Jedná se o školu venkovského typu, plně organizovanou s počtem okolo 300 žáků. K obci je přidruženo šest dalších osad. Škola je nedaleko vlakového nádraží, jímž je možné se během 30 minut dopravit z malebné krajiny do hlavního města Prahy.

Základní škola a Mateřská škola D: Jedná se o školy s organizační vazbou venkovského typu, s krásnou okolní přírodou a polohou na úpatí vrchů Posázaví. Základní škola je malotřídní s prvním stupněm. V obci je jedna hlavní budova, v jejíž blízkosti se nachází tři detašovaná pracoviště. V jednom z detašovaných pracovišť je třída předškolních dětí.

Základní škola a Mateřská škola E: Škola je vzdálená 40 km od Prahy. Patří mezi nejstarší ve městě. Nachází se v oblasti s bohatou historickou tradicí v přímé blízkosti zříceniny středověkého kláštera. Dominantou krajiny je hora Blaník opředená dávnými pověstmi. Jedná se o plně organizovanou školu s úplným prvním a druhým stupněm. Jsou zde tři třídy pro předškolní děti a 20 tříd základní školy. Součástí je mateřská škola. Děti do této školy přicházejí minimálně ze sedmi dalších mateřských městských i přilehlých škol.

Základní škola a Mateřská škola F: Obec, ve které se škola nachází, se rozkládá 26 km jihovýchodně od Prahy v pásmu vyvěřelých hornin. Velkou část tvoří lesnatá krajina, kde pramení říčka Rokytka. Jedná se o malotřídní školu rodinného typu, jejíž součástí je i mateřská škola pro 28 dětí. V budově školy jsou čtyři třídy a počítačová pracovna. Na školu navazuje přístavba školní jídelny společná s MŠ, budova mateřské školy a zahrada.

7.2 Interpretace rozhovorů s učitelkami základních škol

Výzkumným předpokladem rozhovorů je shromáždění efektivních forem spolupráce mezi mateřskou školou, základní školou a rodinou. Chtěla bych zjistit, jakým způsobem přispívají k plynulému přestupu dětí ze školy mateřské do školy základní a jejich následné adaptaci. Zda propojení mateřské a základní školy hraje významnou roli pro bezproblémové začlenění dětí do školy, či nikoliv a za jakých podmínek je spolupráce účinná. Obsahem rozhovoru, na který odpovídala vždy jedna učitelka první třídy, je vzájemná spolupráce a komunikace s mateřskou školou a rodinou, zejména jednotlivé aktivity prohlubující spolupráci. Otázky v rozhovorech prezentuji podle odpovídajících

tematických okruhů. Každý tematický okruh vyhodnocuji zvlášť podle uvedených zkušeností. Poznatky získané z rozhovorů budu posuzovat vzhledem k výsledkům dosažených z akčního výzkumu.

Tematické okruhy a rámec otázek pro učitelky prvních tříd základní školy.

a) Formy spolupráce s mateřskou školou a rodiči:

1. Spolupracuje vaše škola s místní mateřskou školou a rodiči před zahájením povinné školní docházky? Má vaše škola připravený projekt spolupráce MŠ, ZŠ?
2. Jaké formy spolupráce využíváte?
3. Vnímáte, zda výše uvedené formy spolupráce mají pozitivní dopad na adaptaci dětí ve škole? Jak se to projevuje na dětech?
4. Jakým dalším formám spolupráce jste nakloněni?

b) Vzájemná informovanost mezi školami a rodinou:

1. Máte od učitelek MŠ dostatečné informace o dětech, které mají jít k zápisu?
2. Dostávají rodiče dostatek informací týkajících se školní zralosti, připravenosti a požadavků ZŠ pro vstup dítěte do základního vzdělávání?
3. Od kdy znají rodiče a děti svou třídní učitelku 1. třídy?

c) Podmínky vzájemné spolupráce:

1. Přicházejí k vám děti i z jiných předškolních institucí, než je mateřská škola, se kterou spolupracujete? Pokud ano, z jakých?
2. Za jakých podmínek je tato spolupráce s rodiči a mateřskou školou efektivní?

7.3 Tematický okruh - formy spolupráce s mateřskou školou a rodiči:

1. Spolupracuje vaše škola s místní mateřskou školou a rodiči před zahájením povinné školní docházky? Má vaše škola připravený projekt spolupráce MŠ, ZŠ?
2. Jaké formy spolupráce využíváte?
3. Vnímáte, zda výše uvedené formy spolupráce mají pozitivní dopad na adaptaci dětí ve škole? Jak se to projevuje na dětech?

4. Jakým dalším formám spolupráce jste nakloněni?

Základní škola A:

Naše Základní škola spolupracuje s místní mateřskou školou i s rodiči, ale v rámci informovanosti spolupracujeme i s dalšími dvěma školkami v okolí. Projekt spolupráce není písemně zpracován, ale již několik let probíhají mezi školami i s rodiči budoucích prvňáků pravidelné akce a setkání.

První akce je směřována na měsíc říjen, jedná se o sportovní dopoledne, které probíhá v prostorách základní školy. Žáci devátých tříd připravují sportovní disciplíny pro předškoláky. V prosinci se ještě angažují v organizaci Mikulášské nadílky a v červnu připravují den dětí pro předškoláky. Dále je organizována Vánoční akademie, jedná se o společná vystoupení základní a mateřské školy. Akademie je pořádána nejen pro rodiče a školu, ale i pro obec a širokou veřejnost. Předškolní děti navštěvují v únoru žáky prvních tříd. Pracují společně s dětmi a zkouší, jaké to je být opravdovým školákem. Před zápisem probíhají schůzky v prostorách školky. Vedení školy společně s učitelkami prvních tříd objednou spádové školky a informují rodiče o podmínkách zápisu, učivu na škole, školní družině, jídelně, atd. Další formou spolupráce je samotný zápis. Zde se opět angažují žáci devátých ročníků. Děti během zápisu doprovázejí předškoláky a jsou jim oporou během plnění úkolů na stanovištích. Po zápisu probíhá tzv. *Škola před školou*. Jedná se o čtyři setkání s budoucími prvňáky a jejich učitelkami prvních tříd. Zde si děti nanečisto vyzkouší práci školáka a seznámí se blíže s prostředím školy a budoucími učitelkami. Poslední setkání před zahájením školního roku je schůzka pro rodiče budoucích prvňáčků, zde jsou opět podány rodičům důležité informace týkající se organizace nadcházejícího školního roku a rodiče se seznámí s rozdělením dětí do tříd a s paní učitelkou.

Vešší jistotu pozorujeme u dětí, se kterými se vidáme během školního roku, nejsou vystrašení a znají mnohem lépe prostředí školy, ve kterém se dokážou lépe orientovat.

Zatím uvažujeme o prohloubení vztahu s dětmi devátých ročníků. Tradičně nejstarší žáci školy uvádějí první slavnostní den školy prvňáčky do tříd. Tuto tradici bychom rádi rozšířili o závěr školního roku, kdyby na oplátku ti nejmenší doprovázeli žáky devátých tříd do jejich nového kroku v životě, tedy při loučení se základní školou.

Základní škola B:

Naše základní škola spolupracuje s mateřskou školou minimálně. Projekt spolupráce nemáme vytvořen.

Do kooperace s mateřskou školou jsou zapojeni především žáci devátých tříd. Pro děti připravují Mikulášskou besídku a sportovní hry na Den dětí. Nově příchozí školáky vítají ve škole a slavnostně je pasují na prvňáčky. V předvánočním čase pomáhají dětem s výrobky ve vánočních dílnách. Předškolní děti přicházejí na jaře před zápisem do školy na návštěvu za prvňáčky, kteří jim ukážou, co se již naučili a lépe se seznámili s prostředím školy. Zápis do 1. tříd máme motivován postavou *Krtečka*. Jedna paní učitelka zajišťuje administrativu, druhá se věnuje dítěti.

U dětí vnímám spíše nedostatky, které jsou překážkou při výchovně vzdělávací činnosti ve škole. Děti mají chybně zafixované držení tužky, přibývá dětí se špatnou výslovností a setkávám se i s problémy nedostatečné samostatnosti např. při oblékání.

Jako škola jsme zatím o jiných formách spolupráce, neuvažovali.

Základní škola C:

Naše základní škola spolupracuje se spádovou mateřskou školou i s rodiči dětí navštěvující tuto školku. Škola má zpracovaný projekt spolupráce, ve kterém jsou zaznamenána data již tradičních a zaběhnutých akcí a podle potřeby jej upravujeme a obnovujeme.

Jedná se především o návštěvu prvňáčků v mateřské škole, která probíhá v říjnu. Děti navštíví své kamarády ve školce a zároveň je pozvou na návštěvu do základní školy, aby se mohly pochlubit svou aktovkou a ukázat jim, co se ve škole učí. V listopadu do školy přicházejí předškoláci, pohlédnou si prostory školy a stráví společné vyučování s prvňáčky. Před zápisem se vždy organizuje schůzka pro rodiče předškoláků, která se uskutečňuje v prostorách mateřské školy. Přítomna je ředitelka školky, vedení školy a učitelka z prvního ročníku. Tato schůzka má za úkol připravit rodiče a jejich děti na zápis do předškolního vzdělávání, zodpovědět dotazy a v *Den otevřených dveří*, pořádaný v březnu mohou rodiče a děti navštívit školu, mají možnost nahlédnout přímo do výuky, projít si prostory školy a ptát se na vše, co je zajímavé. Tuto možnost využívají většinou místní obyvatelé, kteří se rozhodují, jakou školu pro své dítě vybrat. Během zápisu do 1.

třídy jsou přítomny učitelky z mateřské školy, které přicházejí děti podpořit a dodat jim odvalu. Vždy je ve třídě připraveno místo pro administrativní záležitosti a sedm stanovišť, které děti plní za doprovodu dětí z devátých ročníků. Ty se mění v pohádkové postavy. V posledních letech se jedná o postavy z vyprávění *O krtečkovi*. Žáci devátých ročníků ještě pomáhají s organizací *Mikulášské besídky* a *Dne dětí*, které připravují pro předškolní děti a žáky prvního stupně. V červnu vždy proběhne jedno společné setkání pro přijaté děti, jejich rodiny a učitelky budoucích prvních tříd. Dětem je přiblíženo školní prostředí, ale i výuka propojená s hrou. Rodiče mohou vznést své požadavky s vědomím, že nemusí být splněny. Často si přejí, aby kamarádi chodily do stejné třídy...Tyto požadavky jsou konzultovány s učitelkami mateřské školy, které děti nejlépe znají a mohou posoudit, zda jsou splnitelné nebo naopak.

Děti, které přicházejí ze školky, jsou připraveny většinou dobře, neshledáváme žádné závažné obtíže. Mnoho z nich školu zná z předchozího setkání a prohlídky školy.

V současné době neuvažujeme o změně v projektu spolupráce mezi mateřskou školou, základní školou a rodinou. Výše uvedené formy spolupráce považujeme za dostačující, svou funkci plní.

Základní škola a Mateřská škola D:

Ačkoliv jsme propojeni s mateřskou školou, spolupracujeme jen částečně. Projekt spolupráce není vytvořený a zatím o jeho tvorbě ani neuvažujeme.

Děti z mateřské školy se na podzim chodí podívat na prvňáčky, přicházejí nejen z naší spádové školy, ale i ze sedmi blízkých státních školek. Prohlédnou si školu a poté pracují s prvňáčky ve třídě, chvíli počítají, pracují s písmenky, píší v písance, učí se říkanku nebo zpívají. Každoročně v únoru probíhá *Den otevřené školy pro předškoláky a jejich rodiče*. Jedná se především o poskytnutí informací týkajících se základní školy, školní zralosti, připravenosti a zápisu. Pro děti je připraven pestrý program v prostorách celé školy. Nejprve jim paní učitelka přečte pohádku, do které jsou děti aktivně zapojeny, společně zpívají, cvičí a malují. Děti během prohlídky školy i tělocvičny plní zajímavé úkoly na připravených stanovištích. Zde jsou přítomny paní učitelky. V závěru se všichni sejdou ve školní kuchyňce, kde je pro ně připraveno občerstvení v podobě ovocných lívanců nebo palačinek. Žáci devátých ročníků pro předškolní děti připravují *Mikulášskou besídku* a v červnu sportovní hry na *Den dětí*. Společnou akcí je masopustní průvod, do kterého se

připojují i děti z mateřské školy. Průvod svůj pochod zakončí v místním domově důchodů, kde se vzájemně pozdraví a zazpívají si. Zápis probíhá spíše formálním způsobem, s rodiči je vyplněna nutná administrativa a dítě splní několik připravených úkolů.

Děti, které zde mají sourozence nebo se ve škole byly již podívat, se zde cítí bezpečněji. Každé dítě je jiné, některé děti mají adaptační obtíže ještě dlouho v průběhu první třídy. Je to pravděpodobně způsobeno citlivější povahou a také záleží na výchově v rodině.

Uvědomuji si, že bychom měli do spolupráce více zapojit rodiče a více je informovat. Ačkoliv požadavky základní školy jsou předkládány mateřské škole písemně, vidím problém v neosobní komunikaci.

Základní škola a Mateřská škola E:

Naše škola je již 7 let plně organizovaná jako mateřská a základní škola. Veškerá spolupráce, která mezi rodinou a školami probíhá, vychází především z požadavků vedení školy. Projekt spolupráce mezi subjekty nemáme vypracován.

Naše škola je tvořena čtyřmi budovami. V hlavní budově je jedna třída předškolních dětí a v této detašované části probíhá výuka jedné třídy mateřské školy, třídy žáků druhého ročníku a dvou tříd žáků prvních ročníků. Děti z mateřské školy přicházejí na návštěvu do prvních tříd a jsou přítomny ukázkové hodině. Sledují, jak to ve škole chodí a zároveň jsou zapojeny do vzdělávacího procesu. Společně s prvňáčky pracují s písmenky, počítají a tvoří. Obě tyto instituce mají nejen společné prostory, ale i velkou zahradu, která je často využívána ke kolektivním hrám. Zde mají děti ze školky prostor blíže poznat nejen své školní kamarády, ale i učitelky ze základní školy. Pro děti v této části budovy jsou pořádána společná divadelní představení. Děti se dále setkávají 4 krát ročně na trzích pořádaných obcí, kde vystupují v kulturních představeních. Škola a školka také připravují společné školy v přírodě. Do školky i do 1. třídy dochází 1 krát týdně logoped, aby pomohl dětem napravit jejich nedostatky ve výslovnosti. Školní psycholog je přítomen zápisu, pomáhá s administrativou a přebírá děti, s žádostí o odklad povinné školní docházky.

Jak jsem již zmínila, děti se setkávají v jedné budově, tedy ve vnitřních prostorech se dobře orientují a není z tohoto pohledu problém při adaptaci v první třídě. Některé paní učitelky děti znají, to umocňuje jejich pocit bezpečí. Z hlediska kognitivních oblastí se potýkáme se špatnou výslovností a jemnou motorikou.

Mám zkušenosti se školou nanečisto z předchozího zaměstnání. Mělo to velký ohlas, bohužel na této škole pro organizaci tohoto projektu není prostor a čas. Časté trhy a povinnost se jich účastnit a připravovat vystoupení s dětmi nás příliš mnoho zaměstnává.

Základní škola a Mateřská škola F:

Propojení naší základní školy se školou mateřskou funguje teprve tři roky a vzájemná spolupráce je pro nás samozřejmostí. Projekt spolupráce nemáme zpracovaný. Neshledáváme to ani za důležité, vycházíme z potřeb a situací, které se naskytnou během školního roku.

Jako jednu z forem vzájemného setkávání předškolních a školních dětí považujeme pravidelné stravování ve společné jídelně, sblížení dětí a učitelek na školní zahradě, zvláště v odpoledních hodinách. Během školního roku náš školní parlament organizuje pro děti z MŠ různé soutěže a divadelní představení. Na jaře připravujeme pro předškolní děti prohlídku školy spojenou s návštěvou prvňáčků. Během dopoledne pracují většinou ve skupinkách na společných úkolech a školáci ukazují, co se již během školního roku zvládli naučit. V měsíci červnu je uspořádáno setkání s dětmi a jejich rodiči. Pro děti jsou nachystány hravé úkoly, zkouší si sednout do lavic a pracovat jako ve škole. Učitelka sleduje, jak si děti počínají a protože se znají již od zápisu, mohou posoudit, zda u dětí došlo k nějakému pokroku. Rodiče se během setkání seznámí s požadavky výchovně vzdělávacího procesu pro nadcházející školní rok, obdrží seznam pomůcek a mohou získat další informace, které považují za nezbytné. Koncem června se každoročně koná obecní pouť, na které společně vystupují žáci MŠ i ZŠ. Jedná se o slavnostní zakončení školního roku, jehož hlavním programem je loučení předškoláků se školkou, pasování prvňáčků na čtenáře a loučení pátého ročníku se základní školou.

Musím potvrdit, že děti z naší školky se celkově lépe adaptují, děti z jiných školek se hůře zapojují do kolektivu a prostředí pro ně je zpočátku cizí. Bohužel musím zmínit celkové zhoršení dětí v oblasti jazykové, pohybové a sociální. To je ale celkový problém všech dětí, bez ohledu, ze které školky přicházejí.

Jsme zapojeni do výzvy na Šablony, která byla vyhlášena pro mateřské a základní školy na podporu škol formou projektů zjednodušeného vykazování. Chceme se specializovat na tvorbu šablon, které budou přispívat především ke spolupráci s rodiči.

7.3.1 Výsledky šetření z hlediska forem spolupráce

Se spádovou mateřskou školou a s rodiči vzájemně spolupracují čtyři ze šesti dotazovaných škol. Na dvou školách spolupráci považují pouze za částečnou. Výzkumné šetření prokázalo, že vytvořený projekt spolupráce mezi mateřskou školou, základní školou a rodinou má pouze jedna škola.

Mezi nejčastěji využívané formy spolupráce probíhající na všech dotazovaných školách, patří vzájemné návštěvy předškoláků ve škole či naopak a předávání informací rodičům přijatých žáků. Pouze na jedné škole jsou pro rodiče organizovány schůzky před zápisem a na dvou školách se s rodiči setkávají v rámci dne otevřených dveří. Projekt *Škola před školou* pro přijaté žáky 1. tříd se uskutečňuje na jedné škole. Do vzájemných vztahů mezi mateřskou a základní školou jsou na většině škol zapojovány žáci druhého stupně, kteří pro děti připravují kulturní a sportovní aktivity.

Formy spolupráce, které se na uvedených školách uskutečňují, jsou podle dotazovaných učitelek přínosné a většinou dětem pomáhají při přestupu do základní školy. Výhody, které plynou ze vzájemné spolupráce a jsou prokazatelné na dětech, se týkají především jejich dobré orientace ve známém prostředí, vybudovaných vztahů mezi kamarády z mateřské školy a motivace dětí ke školní práci. Větší pocit jistoty a bezpečí byl zaznamenán u dětí, které již měly možnost potkat svou budoucí učitelku a do základní školy přicházely častěji. Na jedné ze škol se setkávají s potížemi, týkajícími se nedostatečných návyků při psaní, špatné výslovnosti a nesamostatnosti v sebeobsluze. Podle zjištění mohou tyto potíže pramenit z nedostatečné včasné spolupráce především s mateřskou školou.

Pro děti přicházející do škol, které nebyly plně organizované a měly společnou zahradu s mateřskou školou, je podle učitelek vstup do první třídy přirozenější a snazší, to se ukázalo ve dvou případech. Provázanost mezi mateřskou a základní školou je v tomto ohledu výhodou. Výzkumné šetření naopak objasnilo, že nabídka vzájemné spolupráce nesouvisí s organizační vazbou škol. Dokonce i samostatné instituce městského typumohou nabízet kvalitní osvědčené formy spolupráce.

7.4 Tematický okruh - vzájemná informovanost mezi školami a rodinou:

1. Máte od učitelek MŠ dostatečné informace o dětech, které mají jít k zápisu?
2. Dostávají rodiče dostatek informací týkajících se školní zralosti, připravenosti a požadavků ZŠ pro vstup dítěte do základního vzdělávání?
3. Od kdy znají rodiče a děti svou třídní učitelku 1. třídy?

Základní škola A:

Učitelky ze základní i mateřské školy se obvykle setkávají před zápisem do školy. Předmětem schůzky jsou především informace o dětech, kterých se například týká odklad školní docházky, jsou ze sociálně znevýhodněného prostředí nebo je u nich například diagnostikovaná porucha chování. Škola může na základě vlastních zkušeností vznést požadavky, na které oblasti ve výchovně vzdělávací činnosti je nutné se zaměřit. Například v loňském roce se potýkali převážně se špatnou výslovností.

Rodiče získávají dostatečné informace na schůzkách v mateřské škole organizovaných ještě před zápisem od vedení školy a učitelek prvních tříd, jinak jsou k dispozici na webových stránkách školy.

V minulých letech znali rodiče i děti učitelku již ze *Školy před školou*, pro obě strany bylo vyhovující, že se vzájemně poznaly již před začátkem školního roku. Bohužel v loňském roce nebylo možné zajistit včas třídní učitele. Učitelský sbor nebyl úplný, tudíž úvazky některých učitelů byly nejisté. Nejpozději však svou třídní učitelku znají z červnové třídní schůzky.

Základní škola B:

Bohužel s předstihem o dětech nic nevíme. Učitelky z mateřské školy tyto informace poskytují až v průběhu zápisu, kterého se účastní. Většinou velmi dobře znají nejen děti a jejich pokroky ve výchovně vzdělávací činnosti, ale i rodinné zázemí, ze kterého děti k zápisu přicházejí. Upozorňují na děti, které nejsou dostatečně zralé pro vstup do školy a sdělují, komu byl doporučen odklad.

Veškeré informace týkající se zápisu, školní zralosti a připravenosti získávají rodiče přímo v mateřské škole.

Rodiče většinou znají svou třídní učitelku již v květnu při společné schůzce. Zde také dostávají informace o rozdělení dětí do tříd a o organizaci nového školního roku. Děti učitelku poznají až v září.

Základní škola C:

Informace o dětech, které se chystají do školy, jsou dostatečné. Prostor pro sdělení vzájemných požadavků máme během návštěv dětí ve škole a školce a také na schůzce pro rodiče konané vždy před zápisem v prostorách mateřské školy.

Informace o zápisu a požadavcích k přijetí do školy máme k dispozici na webových stránkách školy a také jsou rodičům přímo sděleny na výše zmíněné schůzce v mateřské škole před zápisem.

Rodiče vždy znají svou třídní učitelku při červnovém společném setkání ve škole. Děti ji bohužel poznají až první školní den.

Základní škola a Mateřská škola D:

Informace o dětech nedostáváme před zápisem, ale teprve před zahájením školního roku. Na každé dítě jsou vypracovány orientační poznámky o rozvoji a učení dítěte. Jedná se o hodnocení dítěte v oblasti biologické, psychologické, sebepojetí, city a vůle, oblast interpersonální, sociálně - kulturní, oblast environmentální.

Informace rodiče dostávají během *Dne otevřené školy pro rodiče a předškoláky*. Mají k dispozici konzultační hodiny, které jsou vypsány nejen pro rodiče žáků základní školy, ale i pro širokou veřejnost.

Rodiče se dozvědí teprve poslední srpnový týden, jak jsou děti rozděleny do tříd a kdo je jejich třídní učitelka. Tuto informaci o rozdělení tříd získáváme v srpnu i my učitelky. Rodiče i děti se s námi mohou seznámit teprve prvního září.

Základní škola a Mateřská škola E:

Informace máme od učitelek mateřských škol k dispozici již před zápisem. Jsou také při zápisech přítomny, aby děti povzbudily, ale také se v případě nutnosti vyjádřily ke školní zralosti a připravenosti předškoláků. Reakce dětí, jejich chování, vyjadřování a dovednosti mohou posoudit na základě společných setkání na zahradě i učitelky základní školy.

Rodiče dostávají informace o školní zralosti a požadavcích základní školy prostřednictvím mateřské školy. Tyto požadavky předkládá samo vedení školy po dohodě s učitelkami prvních tříd.

Rodiče znají svou třídní učitelku již v červnu, kdy probíhá schůzka pro rodiče. Při této příležitosti se zároveň dozvědí rozdělení dětí do tříd, které většinou provádějí učitelky mateřských škol.

Základní škola a Mateřská škola F:

Jsme malá venkovská škola rodinného typu, všichni se dobře známe a tak získáváme přehled o dětech a jejich rodinách. Víme, které dítě bude mít doporučen odklad povinné školní docházky a kterým by odklad naopak neprospěl.

Rodiče dostávají informace o pokrocích svého dítěte v průběhu školního roku. Učitelka mateřské školy dává rodičům i podněty, jak konkrétní dovednosti a znalosti ještě rozvíjet. Jak jsem již zmínila, máme výhodu malé školy a vzájemná komunikace je snazší. Důležité informace o zápisu se dozvědí také prostřednictvím stránek školy. My učitelky první třídy v červnu obdržíme velmi podrobné informace o dětech, které jsou přijaty do školy, o jejich pokrocích, které jsou zpracovány v měsíčních intervalech a to z hlediska vývoje v různých oblastech. Pokud je to nutné, jsou přiloženy ještě informace od speciálního pedagoga, který do školky dochází.

Naše škola se snaží představit paní učitelku dětem i rodičům již v červnu na společném setkání.

7.4.1 Výsledky šetření ve vztahu k vzájemné informovanosti

Oznámení o dosažených dovednostech a znalostech předškolních dětí ze strany mateřské školy považují všechny dotazované učitelky za důležité již před zápisem. Výsledky šetření o tom nesvědčí. Jedna škola nedostává ze spádové mateřské školy žádné informace o dětech přicházejících do základní školy a dvě školy dostávají podrobné informace o výchovně vzdělávacích činnostech dětí teprve přijatých do základní školy. V ostatních případech jsou školy krátce před zápisem upozorněny na děti, kterým je doporučen odklad školní docházky, popřípadě přicházejí ze sociálně znevýhodněného prostředí, nebo u nich byla diagnostikována např. porucha chování.

Dvě z dotazovaných učitelek vidí přednost v organizační vazbě mezi školami (společná budova) a zdůrazňují výhodu venkovského prostředí. Mají možnost předškolní děti pozorovat při běžných hrách ve společných prostorách zahrady a utvořit si vlastní úsudek o jejich rozvoji. Třetí z dotazovaných škol s organizační vazbou tuto možnost nemá, naopak informace o dětech postrádá.

Z výzkumného šetření také vyplývá, že některé učitelky základních škol jsou si vědomy nedostatečné zralosti a připravenosti dětí přicházejících do základního vzdělávání, ale s návrhy spolupráce nepřicházejí, přestože vzájemnou komunikaci s mateřskou školou postrádají. Zdůrazňují především nedostatek času z důvodu přibývajících administrativní povinnosti.

Informace týkající se školní zralosti, připravenosti a požadavků školy směrem k rodičům jsou předávány na schůzkách pořádaných základní školou před zápisem do 1. třídy. Setkání se uskutečňuje v prostorách mateřské školy ve dvou institucích. Na další škole je organizován *Den otevřených dveří* a na ostatních školách jsou informace předány prostřednictvím mateřské školy, to nezaručuje předání požadavků učitelek základních škol. Nejdůležitější informace naleznou rodiče na webových stránkách všech dotazovaných škol.

Výzkumným šetřením bylo prokázáno, že všechny školy mají zájem na tom, aby rodičům mohly představit třídní učitelku jejich dětí ještě před zahájením školního roku. Toto sdělení vnímají rodiče jako jedno z nejdůležitějších. Na pěti z dotazovaných škol dostanou zákonní zástupci tuto informaci v červnu na schůzce pro rodiče budoucích prvňáčků, na jedné škole se tuto informaci dozvědí až v srpnovém přípravném týdnu, krátce před zahájením školního roku. Pouze na dvou školách mají možnost poznat svou

učitelku i děti. Nelze to bohužel zajistit každým rokem, záleží na vedení školy, zda již v červnu má jasno o úvazcích svých pedagogů.

7.5 Tematický okruh - podmínky vzájemné spolupráce

1. Přicházejí k vám děti i z jiných předškolních institucí než je mateřská škola, se kterou spolupracujete? Pokud ano, z jakých?
2. Za jakých podmínek je tato spolupráce s rodiči a mateřskou školou efektivní?

Základní škola A:

Děti do základní školy přicházejí z přilehlých státních i soukromých mateřských školek. Někteří rodiče vozí děti i z pražských školek. Nejlépe připravené děti docházejí z místní mateřské školy, se kterou úzce spolupracujeme. Děti správně drží tužku, dokážou napsat své jméno velkými tiskacími písmeny, jsou dostatečně připraveny v dovednostech týkajících se sebeobsluhy.

Za podstatné podmínky vnímám zájem a chuť ze strany rodičů a obou institucí. Důležitá je také vzájemná komunikace. Ostatní podmínky jsou vyhovující, máme nyní dostatečné prostory, které využíváme pro *Školu před školou*, jejíž organizace se nám velmi osvědčila.

Základní škola B:

Děti přicházejí hlavně ze spádové mateřské školy, popřípadě z okolních vesnic, které jsou v dosahu několik kilometrů. Mám zkušenost i s dětmi z lesní mateřské školy. Chlapec, který k nám nastoupil, měl obtíže v oblasti grafomotoriky, vykazoval známky sociální nezralosti a nedokázal se přizpůsobit režimu školy.

Největší problém je v nedostatečné komunikaci s mateřskou školou. Chyba může být i na straně naší základní školy, která sama s dalšími nabídkami nepřišla. Měli bychom navázat vzájemnou komunikaci v oblasti požadavků na děti a poskytnout větší informovanost směrem k rodičům.

Základní škola C:

Děti přicházejí do školy ze spádové mateřské školky, v minulých letech přicházely ze soukromé mateřské školy, která bohužel v letošním roce končí svůj provoz v souvislosti s legislativní změnou povinného předškolního vzdělávání. Rodiče dávají přednost možnosti bezplatného vzdělávání.

Za důležité podmínky pro spolupráci vidím především chuť ze strany učitelů jak školy mateřské, tak školy základní. Za nezbytné považují nejprve vzájemnou komunikaci, poté je možné oslovit rodiče. Rodiče musejí být přesvědčeni, že hlavním cílem je usnadnit přestup do základní školy především dětem, ale i jim samým. Na druhé straně sama vnímám nedostatek času v přípravě dalších činností.

Základní škola a Mateřská škola D:

Do naší školy přicházejí děti z přilehlých spádových, ale i okolních mateřských škol, jedná se o školy státní. Máme zkušenosti i s dětmi cizinců, ale ty předškolní zařízení nenavštěvovaly. To se odráží na celkové komunikaci a spolupráci s rodinou. V takových případech jsou podmínky pro spolupráci a komunikaci ztíženy.

Více sdělnosti a zájmu z obou stran bych uvítala. V poslední době jsme stále více zahlceni administrativními povinnostmi, často nedávají prostor pro další realizace.

Základní škola a Mateřská škola E:

Děti přicházejí do škol převážně dobře připravené. Mimo již zmíněné státní školky docházejí děti i ze dvou školek soukromých. V těch je předností menší kolektiv, tudíž více prostoru pro individuální přístup.

Detašované pracoviště vidím jako přínos pro užší spolupráci se školkou. Děti i učitelé mají k sobě blíž. Na druhé straně vážne komunikace s ostatními kolegy a vedením školy. Společně se vidíme pouze při poradách, jinak jsme odloučení. Komunikace probíhá většinou pouze telefonicky nebo elektronickou cestou. Častá příprava kulturních vystoupení na obecní akce zabírá příliš mnoho času. Na další spolupráci nezbývá mnoho času ani energie a to je podle mě jedna z důležitých podmínek vzájemné spolupráce.

Základní škola a Mateřská škola F:

Děti z předškolního zařízení přestupují rovnou do základní školy. Jsou doplněny ještě o několik jedinců z vedlejší obce z mateřské školy soukromé a také máme děti, které přicházejí z lesní školky.

Za vhodné podmínky považují zvláště oboustrannou komunikaci, zájem ze strany rodičů a také ochota učitelek ze školky i školy. Podstatu vzájemné spolupráce vidím i v tom, že jsme malá venkovská škola.

7.5.1 Výsledky šetření ve vztahu k podmínkám spolupráce

Z výzkumného šetření vyplynulo, že pro správné fungování vzájemné spolupráce mezi mateřskou školou, základní školou a rodinou je nutné vytvořit vhodné podmínky a to bez ohledu, zda se jedná o školu venkovského či městskou typu nebo školu s organizační vazbou či bez ní.

Na základě akčního výzkumu a z údajů získaných z rozhovorů s učitelkami 1. tříd se prokázalo, že za nejdůležitější z podmínek je považována především vzájemná komunikace mezi učitelkami obou institucí, tedy stanovení požadavků ze strany základní školy směrem k mateřské škole a požadavky ze strany mateřské školy směrem k rodičům. Dobrým předpokladem oboustranné komunikace a spolupráce se ukázal funkční kolektiva kvalitní vztahy mezi učiteli, jednotlivými institucemi, ale i rodiči. Někteří učitelé bohužel upozorňují na nedostatek osobní komunikace.

Často byla zdůrazněna ochota a chuť spolupracovat, čas navíc nejen učitelů, ale i rodičů. Učitelé potřebují dostatek času nutný na přípravu např. Školy nanečisto, schůzky pro rodiče, zápisu do první třídy. Záleží na škole, zda sama přijde s nabídkou spolupráce a zda o uskutečňování těchto činností projeví zájem i rodiče. Ti by měli být dostatečně informováni o důležitosti aktivit a o plnění jejich funkce. Bohužel podmínka vyšší časové dotace je pro některé učitele nepřijatelná. Jak vyplývá z rozhovorů, jsou časově zaneprázdněni plněním administrativních povinností, které v poslední době neustále přibývají, nebo s přípravou jiných kulturních aktivit.

Pro realizace některých setkání s rodiči nebo dětmi je nutné mít k dispozici volné prostory. V některých školách jsou učebny i v odpoledních hodinách využívány pro školní

družiny nebo zájmové kroužky. Pro vzájemné návštěvy dětí ve školních zařízeních je také nutná jejich dostupná vzdálenost.

Zkušenosti ukázaly, že děti nepřicházejí z mnoha různých předškolních zařízení. Nejčastěji přicházejí ze spádových státních mateřských škol, v menším počtu ze soukromých škol a objevily se i děti, které navštěvovaly lesní mateřské školy. Na jedné ze škol se setkávají dokonce s dětmi cizinců, které předškolní zařízení nenavštěvovaly vůbec. Většina dětí, podle získaných informací, přichází do základní školy, až na malé výjimky, dobře vybavena potřebnými znalostmi a dovednostmi.

Složitější situace nastává v případě, že děti přicházejí do školy z mnoha spádových mateřských škol. Zde není možné nabídnout všem mateřským školám úzkou spolupráci, tudíž všechny děti pro přestup z mateřských škol nemají stejné podmínky. Do školy přicházejí i děti, které mají pouze jedinou zkušenost ze zápisu do 1. třídy. Tuto situaci by mohlo usnadnit zavedení projektu *Školy nanečisto*, přístupného pro všechny děti i rodiče, bez ohledu, z které mateřské školy přicházejí. Děti si mohou vyzkoušet možnost být školákem a rodičům tato setkání mohou usnadnit rozhodnutí při volbě základní školy.

V neposlední řadě se všichni shodují, že je při setkáních s dětmi i rodiči přirozené vytvářet vstřícnou a příjemnou atmosféru.

7.6 Návrhy dalších forem spolupráce

Na základě předchozích zjištění z rozhovorů jsem chtěla navrhnout další osvědčené formy spolupráce, které by přispěly k ještě lepší adaptabilitě dětí a rodiny beze strachu a obav z neznámého. Očekávání z rozhovorů se bohužel nenaplnila. Během výzkumného šetření jsem došla k závěru, že některé návrhy na osvědčené formy spolupráce vzešly spíše z mé strany a ze zkušeností naší školy. Dále jsem si uvědomila, jako moc toho na naší škole ve Velkých Popovicích děláme v přípravě předškolních dětí na základní vzdělávání, a že bude lepší, spíše než vymýšlet nové aktivity, zaměřit se na ty, které v praxi fungují, jsou osvědčené a spolehlivé.

7.7 Shrnutí rozhovorů s učitelkami prvních tříd

Rozhovory s učitelkami prvních tříd základních škol probíhaly vždy ve velmi pozitivní a příjemné atmosféře. Velmi si cením jejich ochoty, kterou všechny projevily. Většinou nezůstalo pouze u otázek týkajících se spolupráce, ale došlo i ke společnému sdílení mnohých zkušeností z běžné učitelské praxe. Jediné s čím jsem se potýkala, byl delší časový rozestup mezi mou žádostí o setkání a jeho realizací. Tato prodleva byla oboustranná a bylo těžké včlenit mezi odpolední povinnosti volnou chvíli pro rozhovor.

Z rozhovorů vyplývá, že všem dotazovaným učitelkám není vzájemná spolupráce s mateřskou školou a rodinou lhostejná. Velký přínos těchto rozhovorů vidím v utřídění forem spolupráce a oboustranné komunikace a společném zamyšlení nad jejich funkcí a uplatněním v praxi. Záleží především na postoji, jaký jednotlivé školy ke spolupráci mají a zda chtějí svůj čas nad rámec pracovní doby investovat.

V případě, že některé formy spolupráce na dotazovaných školách nevyužívaly, bylo příjemným zjištěním, že učitelky uvažovaly o jejich zavedení, navázání vzájemné komunikace a to nejen s rodinou a mateřskou školou, ale v první řadě s vedením školy. Uvědomily si, že ony samy musejí přijít s návrhy, jak spolupráci zlepšit a že výhody, které se zdají být prospěšné pro děti a rodiče budoucích prvňáků mohou být přínosné i po ně samé.

8 ZÁVĚR

V úvodu diplomové práce jsem zdůraznila na základě mnohaleté praxe důležitost spolupráce s mateřskou školou, základní školou a rodinou. Své zkušenosti jsem opřela o teoretické poznatky z odborné literatury, aktuální legislativní změny související se zavedením povinné školní docházky pro děti 5 leté a zápisem do mateřské a základní školy.

Cílem této diplomové práce bylo shromáždit a zhodnotit formy spolupráce při přechodu z předškolního zařízení do základní školy z hlediska efektivity, která napomáhá dětem a jejich rodinám při plynulém a přirozeném přechodu do základní školy a také objasnit podmínky, které spolupráci umožňují. Adaptace každého dítěte je velmi individuální, ale můžeme alespoň částečně přispět k jejímu usnadnění. Součinnost mezi mateřskou školou, základní školou a rodinou považuji za nezbytnou součást výchovně vzdělávacího procesu. Je nutné tuto spolupráci nabízet a vycházet vstříc nejen rodičům, ale i učitelkám z mateřských škol. Velmi pozitivním zjištěním je, že rodičům a jejich dětem je na většině škol spolupráce nabízena a rodičů, kteří ji vítají, stále přibývá.

Efektivní spolupráce by měla být plánovaná a měla by prolínat průběhem celého školního roku. Mateřská i základní škola by měla poskytovat takové podmínky, za kterých lze spolupráci uskutečnit. Jak bylo zjištěno, propojení obou školních institucí nehraje v kooperaci významnou roli a nezáleží ani na tom, zda se jedná o školy venkovského či městského typu. Naopak bylo prokázáno, že i větší škola může nabídnout kvalitní podmínky spolupráce, a to i v případě, že nemá vytvořený projekt. Nejdůležitější je odhodlání, chuť učitelů a zájem rodičů.

Diplomová práce objasnila, že na základě legislativních úprav bude spolupráce mezi školními subjekty a rodinou nutností. Rodiče budou k zápisu s dětmi přicházet většinou již s rozhodnutím o odkladu školní docházky a to je důvod, proč více spolupracovat. Základní škola by si měla stanovit požadavky, které by měly být naplňovány výchovně vzdělávacími činnostmi v mateřské škole, a ta by měla informovat o výsledcích jejich práce především rodiče, ale i učitelky základních škol. K cenným poznatkům přispěl i akční výzkum. Ukázalo se, že pokud dojde ke vzájemnému poznání dětí a učitelek základní školy již před zápisem, odpadají u většiny dětí obavy z neznámého a naopak se mohou odkrýt i závažné nedostatky při výchově i vzdělávání. Rodičům v takových případech mohou být poskytnuty návrhy na možná řešení.

Hlavní smysl spolupráce spatřuji především ve všestranné komunikaci, porozumění a vzájemném předání potřebných informací. Ti, kteří svou práci vnímají jako poslání a chtějí pomoci dětem i jejich rodičům, nehledí na čas strávený navíc, což platí i v případě rodiny. My učitelé za děti i jejich rodiče přebíráme nemalou míru zodpovědnosti již od první třídy. Naším přáním je, aby do školy přicházely děti připravené, spokojené a natěšené. Velký význam při spolupráci hraje i přes možné překážky především chuť, nadšení a citlivé vnímání potřeb dětí.

9 Seznam použitých informačních zdrojů

ANDERSON, J., FISCHGRUND, M., LOBASCHER, M. *Dobry start do školy. Jak můžeme připravit vašemu dítěti dobrý start do školy.* Praha: Portál, 1993. 115 s. ISBN 80-85282-66-6

BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let.* Brno: Computer Press, 2007. 120 s. ISBN 978-80-251-1829-0.

BENÍŠKOVÁ, T. *První třídou bez pláče.* Praha: Grada Publishing, a.s. 2007. 168 s. ISBN 978-80-247-1906-1

ČAPEK, R. *Učitel a rodič.* Praha: Grada Publishing, a.s., 2013. 192 s. ISBN 978-80-247-4640-1

FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi.* Praha: Portál. 1997. 384 s. ISBN 80-7178-063-4

GARDOŠOVÁ, J., DUJKOVÁ, L. *Vzdělávací program Začít spolu. Metodický průvodce pro předškolní vzdělávání.* Praha: Portál, 2003, 160 stran. ISBN 80-7178-815-5.

HAVLÍNOVÁ, M. A KOL. *Zdravá mateřská škola.* 1. vyd. Praha: Portál. 1995, 141 s. ISBN 80-7178-815-5 nenašla jsem knihu

HEJLOVÁ, H. et al. *Nahlížení do světa dětí.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2013. ISBN 978-80-7290-640-6.

HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy.* Praha: Grada. 2006. 280 s. ISBN 978-80-247-1168-3

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody, teorie a aplikace.* Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2.

JUDITKOVÁ, A. *Časopisy pro děti a mládež mladšího školního věku a jejich využití na 1. stupni ZŠ. Diplomová práce.* Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2012. Vedoucí práce Jaroslava Nováková

KARGEROVÁ, J., KREJČOVÁ, V., MAŇOUROVÁ, Z. et al. *Kompetentní učitel 21. století: Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA.* 1. vyd. Praha: Step by Step Česká republika, o. s., 2011. 61 s.

KOMENSKÝ, J. A. *Informatorium školy mateřské.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1964.

- KRÁLÍKOVÁ, M., SINGEROVÁ-NEČESANÁ, J. *Rodina a škola ve výchovné spolupráci*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. 100 s. 510/21,826
- KREJČOVÁ, V. *Aktuální témata výchovy a vzdělávání ve škole. Texty pro studijní disciplínu*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005. 93 s. ISBN 80-7041-391-3
- KREJČOVÁ, K., KARGEROVÁ, J. *Vzdělávací program Začít spolu, metodický průvodce pro první stupeň základní školy*. 2. aktualizované vyd. Praha: Portál, 2011. 232 s. ISBN 978-80-7367-906-4
- KROPÁČKOVÁ, J., *Budeme mít prvňáčka*. Praha: Portál, 2008. 160 s. ISBN 978-80-7367-359-8
- KREISLOVÁ, Z. *Krok za krokem 1. třídou*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. 168 s. ISBN 978-80-247-2038-8.
- KUTÁLKOVÁ, D. *Jak připravit dítě do 1. třídy*. 2. rozšířené vyd. Praha: Grada, 2010. 208 s. ISBN 978-80-247-3246-6
- PRŮCHA, J. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. 936 s. ISBN 978-80-7267-546-2.
- PRŮCHA, J., KOŤÁTKOVÁ, S. *Předškolní pedagogika*. Praha: Portál. 2013. 184 s. ISBN 978-80-262-0495-4
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8
- MŠMT. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice*. Praha: Tauris. 2001. 98 s. ISBN 80-211-0372-8
- MATĚJČEK, Z., POKORNÁ, M. *Radosti a strasti: předškolní věk, mladší školní věk, starší školní věk*. Jinočany: H & H, 1998. 205 s. ISBN 80-86022-21-8.
- MERTIN, V., KREJČOVÁ, L. et al. *Metody a postupy poznávání žáka: pedagogická diagnostika*. Praha: WoltersKluwer ČR. 2012. 344 s. ISBN 978-80-7357-6798-0
- PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum. 2011. 272 s. ISBN 978-80-246-1916-3
- PIAGET, J. *Psychologie intelligence*. Praha: Portál. 1999. 164 s. ISBN 80-7178-309-9.
- ŘÍČAN, P., KREJČÍŘOVÁ, D. et al. *Dětská klinická psychologie*. 4. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006. 604 s. ISBN 80-247-1049-8

SYSLOVÁ, S., BORKOVCOVÁ, I., PRŮCHA, J. *Péče o vzdělávání dětí v raném věku. Komparace české a zahraniční studie.* Praha:Wolters Kluwer, 2017. 216 s. ISBN 978-80-7478-354-8

ŠULOVÁ, L. et al. *Význam domácí přípravy pro začínajícího školáka.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. 252 s. ISBN978-80-7478-542-9

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie.* Praha: Karolinum.1999.323 s. ISBN 80-7184-803-4

VÁGNEROVÁ, M., KLÉGROVÁ, J. *Poradenská psychologická diagnostika dětí a dospívajících.* Praha: Karolinum, 2008. 540 s. ISBN 978-80-246-1538-7

VERECKÁ, N. *Jak pomáhat dětem při vstupu do školy.* Praha:NLN s.r.o. 2002. s. 164 ISBN 80 -7106-472-2

VÝZKUMNÝ ÚSTAV PEDAGOGICKÝ. *Poznámky k tvorbě vzdělávacího obsahu přípravných tříd ve ŠVP.* Praha: VÚP, 2007, s. 13

ZELINKOVÁ, O. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program.* Praha: Portál. 2011. 208 s. ISBN 978-80-262-0044-4

Elektronické zdroje

Asociace lesních MŠ. [online]. 2017. [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <http://www.lesnims.cz/lesni-ms/co-je-lesni-materska-skola.html>

EDUin. [online]. 2014. [cit. 2016-11-20]. Dostupné z: <http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/rodice-prvnaku-si-mohou-vybrat-skolu-kde-budou-vitani/>

EDUin. [online]. 2015. [cit. 2016-10-20]. Dostupné z: <http://www.eduin.cz/clanky/zvoni-snaha-zavest-povinnou-predskolni-dochazku-plosne-ukazuje-na-limity-ministerstva-skolstvi/>

Montessori MŠ Klíček.[online]. 2016 [cit. 2016-11-04]. Dostupné z: <http://www.msklicek.org/pro-rodice/spoluprace-rodicua-a-ms>

Ponožkový pes. [online]. 2016 [cit. 2016-10-20]. Dostupné z: <http://ponozkovypes.cz/o-nas>

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. [online]. 2009 [cit. 2017-02-20]. Dostupný z:http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVP_PV-2004.pdf

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. 2016 [cit. 20. 08. 2016]. Dostupný z:http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf

Typy školek. [online]. 2016. [cit. 2016-11-10]. Dostupné z: <http://www.nejskolky.cz/typy-skolek/>

ZÁKON č. 561/2004 Sb. Zákon o předškolním, středním a jiném vzdělávání, ve znění účinném od 1. ledna 2017. [online]. 2017 [cit. 2017-02-18]. Dostupný z: <http://www.pracepropravniky.cz/zakony/skolsky-zakon-uplne-zneni>

ZÁKON č. 455/1991 Sb. Zákon o živnostenském podnikání. [online]. 1991. [cit. 2016-11-04]. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-455>

ZÁKON č. 247/2014 Sb., Zákon o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině a o změně souvisejících zákonů. [online]. 2014. [cit. 2016-11-04]. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2014-247>

10 Seznam příloh

Příloha 1: Podzimní návštěva v ZŠ

Příloha 2: Pozvánka do Školy nanečisto

Příloha 3: Škola nanečisto

Příloha 4: Čerti a Mikuláš

Příloha 5: Vánoční zpívání

Příloha 6: Leták s informacemi pro rodiče předškoláků

Příloha 7: Zápis do 1. třídy

Příloha 8: Omalovánky k zápisu do 1. třídy

Příloha 9: Pamětní list na zápis do první třídy

Příloha 10: Ponožkový pes

Příloha 11: Čarodějnické setkání

Příloha 12: Dětský den

Příloha 13: Pozvánka na schůzku pro rodiče budoucích prvňáčků

Příloha 14: Desatero pro prvňáčka a pro rodiče

Příloha 15: První den školákem

Příloha 16: Dotazník pro rodiče